T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNDE BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLAR VE ŞİDDETLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kemal KABASAKAL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Özden TAŞĞIN

KONYA–2007

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ..... 1

2. LİTERATÜR BİLGİ..... 3

2.1. Ailenin Tanımı 3

2.1.1. Aile Tipleri 4

2.1.1.1. Geniş Aile..... 4

2.1.1.2. Çekirdek Aile 4

2.1.1.3. Geçiş Ailesi 4

2. 1.2. Ailenin İşlevleri..... 5

2.1.3. Ailenin Hayatımızdaki Önemi 5

2.1.4. Boyun Eğici Davranış 6

2.1.5. Çocuğu ve Genci Boyun Eğici Davranışlara İten Yaygın Anne Baba Tutumları..... 7

2.1.5.1. Baskıcı ve Otoriter Tutumu..... 7

2.1.5.1.1. Ailenin Baskıcı ve Otoriter Tutumunda Çocuğun Durumu 9

2.1.5.1.2. Ailenin Baskıcı ve Otoriter Tutumunun Çocuklar Üzerindeki Etkileri 9

2.1.5.2. Ailenin Gevşek Tutumu (Çocuk Merkezli Aile)..... 10

2.1.5.2.1.. Gevşek Tutum Sergileyen Ailelerde Çocuğun Durumu 12

2.1.5.3. Ailenin Dengesiz ve Kararsız Tutumu 12

2.1.5.3.1. Ailede Dengesiz ve Kararsız Tutumun Çocuğa Etkileri. 13

2.1.5.4. Ailenin Koruyucu Tutumu 14

2.1.5.4.1. Koruyucu Anne ve Baba Tutumunun Çocuk Üzerine Etkileri 14

2.1.5.5. Ailenin İlgisiz ve Kayıtsız Tutumu 15

2.1.5.5.1. İlgisiz Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri 15

2.1.5.6. Ailenin Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutumu..... 16

2.1.6. Ailede Çocuk ve Genç İlişkileri..... 17

2.1.6.1. Çocuklarla İşbirliği İçine Girmek 18
2.1.6.1.1. Anne ve Çocuk İletişimi 19
2.1.6.1.2. Baba ve Çocuk İletişimi. 19
2.1.6.2. Ailede Çocuk Genç İlişkisi 20
2.1.6.2.1. Denetleyici yaklaşım 21
2.1.6.2.2. Destekleyici yaklaşım 21
2.1.6.2.3. Pasif yaklaşım 21
2.1.6.2.4. Disiplin 22
2.1.6.2.4.A. Sıkı tutum 23
2.1.6.2.4.B. Gevşek tutum 23
2.1.6.2.4.C. Tutarsız tutum 24
2.1.7. Genç ve Önceki Kuşak Arasında Çatışma 24
2.1.7.1. Çocuk ve Gençle İlgili Etkenler 26
2.1.7.2. Aileyle İlgili Etkenler 26
2.1.7.3. Çevresel ve Sosyal Etkenler 27
2.1.8. Çocuklarda ve Gençlerde Uyum Bozuklukları 27
2.1.8.1. Yaşa Uygunluk 29
2.1.8.2. Cinsel Rol Beklentisi 29
2.1.8.3. Kültürel Faktörler ve Sosyal Faktörler 29
2.1.9. Çocuklarda ve Gençlerde Saldırganlık ve Davranış Bozuklukları 29
2.1.9.1. Genel Olarak Davranış Bozukluklarının Nedenleri 30
2.1.9.2. Saldırgan Davranış 31
2.1.9.2.A. Saldırgan Davranışların Nedenleri 32
2.1.9.3. Çalma 33
2.1.9.4. Evden Kaçma 33
2.1.9.5. Dikkat Eksikliği-Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) 34
2.1.9.5.A. Hareket yeteneğindeki bozukluklar 34

2.1.9.5.B. Bilişsel İşlevlerde Bozukluklar 35
2.1.9.5.C. Kişiler Arası İlişkilerde Bozukluklar 35
2.1.9.6. Özel Öğrenme Güçlüğü 35
2.1.9.7. Gece Korkuları 36
2.1.9.8. Okul Fobisi 36
2. 2. Şiddet 36
2.2.1. Öğrenilen Bir Davranış Olarak Şiddet 36
2.2.2. Şiddetin Ortaya Çıkış Nedenleri 39
2.2.3. Şiddetin Psikolojisi 40
2.2.3.1. Saldırganlığın Genel Psikolojisi 40
2.2.3.2. Şiddetin Toplumsal Psikolojisi 41
2.2.3.3. Şiddet ve Toplumsal Kuram 41
2.2.4. Aile İçi Şiddet 41
2.2.4.1. Aile İçi Şiddetin Nedenleri 42
2.2.4.2. Aile İçi Şiddetin Çocuk ve Gençlere Etkileri 43
2.2.5. Şiddete Medyanın Etkisi 44
2.2.5.1. Şiddete İnternet, Video ve Bilgisayar Oyunlarının Etkisi 46
2.2.5.2. Şiddete Televizyonun Etkisi 47
3. MATERYAL ve METOD 54
3.1. Materyal 54
3.2. Metot 54
3.2.1. İstatiki Analizler 54
4. BULGULAR 55
4.1. Sosyo-demografik Veriler 55
4.2. Şiddetle İlgili Veriler 60
4.3. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Verileri 63

5. TARTIŞMA ve SONUÇ 74

6. ÖZET 83

7. SUMMARY 84

8. KAYNAKLAR 85

9. ÖZGEÇMIŞ 92

10.TEŞEKKÜR 93

11. EKLER 94

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılım..... 55

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları sınıflarına göre dağılım..... 55

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılım 56

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerindeki birey sayısına göre (kendisi dahil) dağılım..... 56

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin oturdukları evin kime ait olduğuna göre dağılım57

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim düzeylerine göre dağılım..... 57

Tablo 7. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelir düzeylerine göre dağılım..... 58

Tablo 8. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve baba mesleklerine göre dağılım..... 58

Tablo 9. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile durumuna göre dağılım 59

Tablo 10. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babası arasında sözel şiddet olup olmadığına göre dağılım..... 60

Tablo 11. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babası arasında fiziksel şiddet olup olmadığına göre dağılım..... 60

Tablo 12. Araştırmaya katılan öğrencilere karşı şimdi sözel şiddet olup olmadığına göre dağılım..... 61

Tablo 13. Araştırmaya katılan öğrencilere karşı şimdi fiziksel şiddet olup olmadığına göre dağılım..... 61

Tablo 14. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocukken sözel şiddete maruz kalıp kalmadıklarına göre dağılım..... 62

Tablo 15. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocukken fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıklarına göre dağılım..... 62

Tablo 16. Araştırmaya katılan öğrencilerin "Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım" sorusuna ilişkin dağılım 63

Tablo 17. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam" sorusuna ilişkin dağılım 63

Tablo18. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Paranın üstü eksik verilmiş olsa da, sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım." sorusuna ilişkin dağılım..... 64

Tablo19. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam.” sorusuna ilişkin dağılım 65

Tablo 20. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım.” sorusuna ilişkin dağılım..... 65

Tablo 21. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım.” sorusuna ilişkin dağılım 66

Tablo 22. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.” sorusuna ilişkin dağılım 67

Tablo 23. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim.” sorusuna ilişkin dağılım 67

Tablo 24. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem.” sorusuna ilişkin dağılım 68

Tablo 25. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım.” sorusuna ilişkin dağılım 69

Tablo 26. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım.” sorusuna ilişkin dağılım..... 69

Tablo 27. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim.” sorusuna ilişkin dağılım 70

Tablo 28. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.” sorusuna ilişkin dağılım 71

Tablo 29. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.” sorusuna ilişkin dağılım 71

Tablo 30. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır.” sorusuna ilişkin dağılım 72

Tablo 31. Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.” sorusuna ilişkin dağılım..... 73

GİRİŞ

İnsanın yaşamında, doğumundan önce başlayan ve hayatının sonuna kadar etkisini sürdüren bir önemli bir kurum vardır. Bu kurum ailedir.

Aile; nesillerin devamını, çocuğun yetişmesini, şahsiyetlerinin kazandırılmasını, aile üyelerinin bakımını, disiplini, gelişmeyi, sevgi ve kültürün nesilden nesile aktarılmasını sağlamak ve destekleyici bir çevre oluşturabilmek amacıyla kurulur. Gelişme aşamasına, yerel şartlara, kültür ve ailenin yapısına dayalı olan diğer fonksiyon ve ilişkiler ise giderek ailenin kendi dışındaki ilişkilerle olan etkileşimiyle gerçekleştirmektedir.

Ailenin en önemli görevlerinden biri olan çocuk yetiştirme aşamasında anne ve babaya büyük görevler düşmektedir. Burada anne ve baba, gerekli bilgi birikimlerini sağlamış, yeterli kültürel, sosyal, ekonomik, psikolojik altyapılarını sağlamış olarak çocuk ve aile fertlerini yetiştirmelidirler.

Çocuğu ve genci boyun eğici davranışlara iten yaygın anne baba tutumlarını; baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum (çocuk merkezli aile), dengesiz ve kararsız tutum, koruyucu tutum, ilgisiz ve kayıtsız tutum, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum gibi başlıklarda sayabiliriz.

Çocuğun yetiştirilmesi aşamasında, ona kişilik kazandırılmasında, olumlu davranışlar geliştirilmesinde ve bu davranışlarına yön verilmesinde aile ve okulun yanı sıra çevre, arkadaş ilişkileri, yazılı ve görsel medya da önemli yer tutmaktadır.

Kısaca kitle iletişim araçları olarak adlandırılan bu araçların temel görev ve amaçları da; haber ve bilgi sağlama, sosyalleştirme, yoğunlaşma, tartışma ortamı hazırlama, eğitim, spor kültürü, kültürün gelişimine katkı, bütünleştirme, eğlendirme sayılmaktadır.

Kitle iletişim araçları, bu fonksiyonlarını iyi kullandıkları zaman insanlığa çok faydalı olacağı, olumsuz yönde kullandıkları zaman da kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir. Kitle iletişim araçları çeşitli konudaki enformasyonla insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Bilgi edinmek ve özellikle de boş zamanları değerlendirmek üzere kitle iletişim araçlarına yönelen insanlar, yoğun bir yönlendirme ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

İnternetin yaygınlaşması, televizyon kanalarının artması anne ve baba-çocuk-genç iletişiminde belli riskleri de getirmektedir. Bu teknolojik gelişmeler, çocukları ailelerden uzaklaşarak onları hırçın, asi, boyun eğici gibi olumsuz davranışlara itebilir. Bu riskleri önleme anne ve babanın en önemli görevidir. Bu görevini yapması için çocukları ile empatik tutum ve davranış içinde çocuğunu anlayarak, onun değer ve tutumlarını göz ardı etmeden iletişimlerini sürekli kılmalıdırlar.

Eğitim, kültür, spor, coğrafya, ekonomik durum ve ya diğer faktörlerin etkisiyle çoğu kez alternatifsiz bir rekreatif araç olan kitle iletişim araçları, insanlar üzerindeki etkisini daha da artırabilmektedir (Çolakoğlu 2000). Bu etki olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. İzleyiciler veya okuyucular çoğunlukla da bunun farkına varamamaktadırlar. Bunun sonucu kitle iletişim araçlarına güven de azalmaktadır. Fakat bu güvensizliğe rağmen kitle iletişim araçlarından vazgeçilmemekte ve ister istemez etkileme yörüngesi dışına çıkılamamaktadır (Karaküçük ve Yenel 1997).

Günümüzde şiddet; tüm dünyada yazılı ve görsel medyada yer almakta, gündemden düşmemekte ve sık yer alan konular arasına girmektedir. Şiddet ve medya arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmak amacıyla yapılan araştırmaların çıkış noktasında, insan kitlelerine hitap eden yayıncılığın sosyalizasyon sürecine etki ettiği düşüncesi vardır.

Çocuğun ve gencin davranışlarında, yazılı ve görsel medyanın şiddeti teşvik etmesinin yanı sıra aile içi şiddetin de büyük yeri vardır. Aile içi şiddetten çocuklar ve gençler büyük yara almaktadır. Sürekli horlanan, eleştirilen, aşağılanan çocukta olumsuz davranışlar gelişebilir.

Aile üyeleri arasında yaşanan fiziksel, cinsel ve psikolojik istismar ve evdeki eşya ve hayvanlara gösterilen şiddet, "aile içi şiddet" olarak adlandırılır. Şiddet yaşanan bir ortamda çocukların gelişimsel ve duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanamaz çünkü şiddet gören veya şiddet uygulayan kişiler çocuklara uygun bakımı veremeyecek durumda olurlar. Şiddetle içiçe yaşayan ebeveynler çocuklarına kendi çaresizlik ve umutsuzluk duygularını geçirirler ve çocuklarına güven hislerini veremezler. Çocuklukta aile içi şiddete maruz kalanların ya da tanık olanların kendi yetişkinlik ailelerinde şiddeti daha yüksek oranda saptayan çalışmalar vardır (Hemengway ve ark 1994, Riggs ve ark 2000, Neugebauer 2000).

İnsanlar, nasıl kötü alışkanlıklara yönlenebiliyorlarsa bu yanlış davranışlardan, dolayısıyla şiddetten korunma yollarını da bilmesi ve bu uğurda gayret sarf etmesi gerekmektedir. Gerek bireysel gerekse toplum olarak, gerek açık gerekse örtük biçimlerde, çağımızda yoğun bir biçimde şiddetle karşı karşıya kaldığımız bir gerçektir.

Bu araştırmanın amacı; Selçuk Üniversitesi Konya ve Karaman'da bulunan, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinde, sosyodemografik etkenler ve boyun eğici davranışların şiddetle ilişkisini araştırmak ve çözüm önerileri üretebilmektir.

2. LİTERATÜR BİLGİ

2.1. Ailenin Tanımı

Tarihin en köklü kurumu ailedir. Toplumların değişik zaman ve mekânlarda farklı görünüm kazanmasına rağmen aile, daima varlığını korumaktadır. Yörükoğlu (2004), aileyi en küçük toplumsal kurum diye tanımlamaktadır. Toplumsal bir olgu olan aileye, toplumun en önemli birimi ve bireyle toplumu birbirine bağlayan ana halkadır denilebilir.

Yetim (2000)'e göre de, aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Bütün toplumlarda aile, fert için hayat merkezidir. Ferdin içinde bulunduğu en önemli ve asli bir sosyal gruptur. Aynı zamanda yüz yüze samimi ilişkilerin en güçlü olduğu birincil gruptur. Bu sebeple aile, kişinin tutum ve değerlerinin oluşumunda birincil etkileşimi sağlaması yönünden büyük bir öneme sahiptir (Acet 1997).

Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu aileyi; kan bağlılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birim olarak tanımlanmaktadır. Birbirleri ile biyolojik, psikolojik, sosyal ilişkileri olan, duygusal iletişim içinde bulunan bir grup olarak tanımlamaktadır. Çelikkaya (1997)'ya göre aile, aynı soydan gelen, kan ve duygu birliğinin hâkim olduğu küçük veya büyük bir insan grubudur, toplum çeşididir.

Diğer bir aile tanımı da Öztürk (1998)'e göre, içinde insan türünün belli bir şekilde üretildiği, cinselliğin belli bir şekilde düzenlendiği, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, toplumdaki kültürel zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan, temel bir sosyal birimdir. Toplumun temel kurumlarından biri olan aile, aynı zamanda, sosyal ve tarihsel bir olgudur ve her kurum gibi aile de belli bir sosyal bütünün, parçasıdır.

Ailenin bazı temel fonksiyonları; neslin devamı, çocuğun yetişmesi, aile üyelerinin bakımı, sevgi, gelişme ve disiplini sağlamak ve destekleyici bir çevre temin etmek olarak sayılabilir. Gelişme aşamasına, yerel şartlara, kültür ve ailenin yapısına dayalı olan diğer fonksiyon ve ilişkiler ise giderek ailenin kendi dışındaki ilişkilerle olan etkileşimiyle gerçekleştirmektedir. Bunlar üretim faaliyetleri, ev işleri, sosyal ve kültürel normları, beklentileri öğrenme; eğitim, sağlık ve beslenme ile diğer sosyal faaliyetlerdir. Bunların yanı sıra, değerlerin yeni kuşaklara aktarılması, korunması ve değişmesi, iletişim ve problem çözümleme gibi faaliyetleri de içerir.

2.1.1. Aile Tipleri

Aile tiplerinin belirlenmesinde hangi kriterlerin kullanılacağı hep tartışmalıdır ve farklı farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Temel olarak bu sınıflandırmalarda üretim biçimleri ve ilişkileri, büyüklük, evlilik bağı, ailenin fonksiyonları, ailedeki kişilerin birbirleriyle olan ilişkileri gibi özellikler dikkate alınmıştır. Genellikle aileler geniş aile, çekirdek aile ve Geçiş aile diye üç gruba ayrılabilir.

2.1.1.1. Geniş Aile

Karı koca, evlenmiş ve/veya evlenmemiş çocuklar, evli olan çocukların eşleri, büyük baba, büyük anne, amca, hala, teyze, dayı gibi akrabaların birlikte oluşturduğu bir aile tipidir. Çok sayıda farklı kuşaklar bir arada yaşar. Bu ailelere geleneksel tipte aileler, tarım toplumu ailesi, köy ailesi gibi isimler de verilmektedir. Aile bireylerinin ilişkileri açısından, ataerkil bir yapılanma söz konusudur. Uyum özelliği bakımından ilişkiler katıdır. Otorite, ailenin en yaşlı erkeğine aittir. Hiyerarşik kurallar katı bir biçimde uygulanır. Karar verme yetkisi ve ekonomik güç erkeğin elindedir. Bu erkeğin eşi de ailenin kadınları üzerinde benzer bir güce sahiptir. Bu ailelerin dış ortama kapalı bir yaşantısı vardır. Toplum ile olan ilişkiler gelenek, görenek, töreler ve dini inançlara göre düzenlenir. Bireysellik fazla önem taşımaz. Bütünlük özelliği bakımından ise bu ailelerde duygusal bağ iç içedir. Bu ailelerde birey, kendisini etkileyen sosyal, ekonomik ve biyolojik olaylar karşısında yalnız değildir. Arkasında geniş bir destek vardır.

2.1.1.2. Çekirdek Aile

Karı koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir aile tipidir. En fazla iki kuşak bir arada yaşar. Modern aile, çağdaş aile, kent ailesi gibi isimler de verilir. Uyum özelliği bakımından esnek ve yapılandırılmış bir ilişki söz konusudur. Bütünlük özelliği bakımından ise ayrı ve bağlı duygusal ilişkiler vardır. Yani aile bireyleri hem kendilerini bağımsız hissederler hem de diğer aile bireylerinin ihtiyaçlarını ve mutluluklarını göz önünde bulundurur ve önemserler. Bu ailelerde kararlar ortak olarak alınır. Ekonomik güç de paylaşılmıştır. Bireysellik ve bireysel gelişme önemlidir. Aile bireyleri kendilerini etkileyen sosyal, biyolojik ve ekonomik olaylar karşısında geniş ailedeki bireylere göre daha yalnızdırlar.

2.1.1.3. Geçiş Ailesi

Gecekondu ailesi de denilir. Kısmen geniş, kısmen de çekirdek ailenin özelliklerini taşır.

2.1.2. Ailenin İşlevleri

Üreme, barınma, korunma, güven verme, sevgiyi öğretme, kişilik gelişimini sağlama, eğitim, sosyalleşmeyi sağlama gibi işlevler ailelerin üstlendikleri çok sayıdaki görevlerden sadece en önemli olanıdır. İnsan yaşantısı boyunca süren bireysel gelişmeye en uzun süreyle etki eden toplumsal birim ailedir. Özellikle de 0–6 yaşlar arasında ailenin bu işlevi çok önem taşır. Dünyaya ilk göz açılan yer ailedir. Anadil aile içinde öğrenilir.

Beslenme, barınma, korunma gibi temel gereksinimler aile içinde karşılanır. Sevginin ne demek olduğu aile içinde öğrenilir. İlk değer yargıları aileden elde edinilir. Aile bireye güven duygusu verir. Aile bireyin arkasındaki destektir. Aile, kaç yaşında olurlarsa olsunlar bireylerin vazgeçemeyecekleri bir toplumsal birimdir. Bu durum aile bağları daha güçlü olan tarım ekonomisine dayalı, gelişmekte olan toplumlarda da; çeşitli sosyal güvenlik kurumlarına sahip, aile bağları biraz daha zayıflamış gibi görünen endüstrileşmiş, gelişmiş toplumlarda da böyledir (Erişim a).

2.1.3. Ailenin Hayatımızdaki Önemi

Aile, toplumun en küçük birimi olduğu için, çocuk ileride hayatının bir çeşit provasını ailede yaşamış olur (Güngör 1980). Ailede biz bilinci oluşmuşsa o aile sağlıklıdır. Böyle ailelerde yetişen çocuklar da sağlıklı olacaklardır (Cüceloğlu 1998).

Çocuğun ruhsal gelişiminde en önemli ortam ve toplumsal kurum olan aile, aynı zamanda ciddi duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların da kaynağı olabilir. Aile içi çatışmalar ve şiddet, kötü muamele gören çocuklar, sadece yatma ve yeme ile sınırlandırılmış ilişkiler, engellenme ve başarısızlıklar, duygusal ya da diğer doyumsuzluklar da aile yaşamında karşılaşılabilen problemlerdir.

Çocuk ve genç; gelişme ve öğrenme aşamasında okul, çevre ve arkadaş ilişkilerinde, ailesinden öğrendiklerini deneme yoluna gider. Güngör (1980)'e göre, insanın bütün toplum hayatının temelini meydana getiren sosyal normlar, örf ve adetler, inançlar çocuğa ailesi tarafından verilmektedir. Bu öğrenme aile içinde maksatlı bir şekilde yapılmaz, yani okuldaki gibi şekilci bir eğitim söz konusu değildir. Çocuk ailesinden gördüklerini, öğrendiklerini hayatın normal akışı içinde kavrar, doğruyu ve yanlışı deneme yoluyla bulur.

Nesillerin devamı, çocukların yetiştirilmesi, şahsiyetinin kazandırılması, kültürün nesilden nesile aktarılması, sosyal, kültürel, psikolojik ahengin aile fertlerine sağlanması, güven içinde fertlerine yuva içi sığınağın kurulması görevleri ailenin temel karakteridir (Nirun 1994). İhtiyaçların doyuma ulaştırıldığı en tabii ortam ailedir. Aile, özellikle 3 ihtiyacı karşılamada önemlidir. Bunlar samimilik, güç ve anlamlılık. İnsanların başkalarıyla birlikte

olmaya ihtiyacı vardır. Aynı zamanda kendilerini ifade etmeye ve biricik olmaya da ihtiyaçları vardır. Bütün bunlar anlamlı ve insan hayatının bir amacı olmalıdır.

Ailenin bu üç amacı karşılamasının zorunlu olduğu söylenemez. Yine de, aile olmadan bu ihtiyaçları doyuma ulaştırmak nadiren mümkündür. Aile sosyal bir birimdir ve her üye karşılıklı olarak bu üç boyuttaki ihtiyaçlarına ulaşmak için çaba gösterir. Yani toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin, insan hayatında vazgeçilmez bir önemi vardır. İnsanın ihtiyaçlarını karşılayabileceği doğal yer kendi ailesidir. Bireyin yaşamında doyum sağlaması, fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır.

Bireyin ihtiyaçlarının karşılanmamasından dolayı ortaya çıkan sosyal yıkımlar (özellikle madde kullanımı ve suç işleme oranının artması) ortadadır. Ailenin en fazla tehdit altında olduğu söylenen A.B.D. dâhil bütün toplumlarda aile idealize edilir ve devlet politikalarınca korunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da aile; "Türk Toplumu'nun temelidir".

2.1.4. Boyun Eğici Davranış

Boyun eğme; teslim olmak, önce direnirken zor karşısında gücü kabullenme veya karşı koyan birini boyun eğmek zorunda bırakmak, teslim olmaya zorlamak olarak tanımlanabilir (Erişim g 2006). Karşıdaki güç; sevgi veya korku temelli olarak ön plana çıkabilir. Ailesinden sevgi, ilgi ve alaka gören bir genç sevgi yönlü boyun eğme gösterdiğinde; bu tür boyun eğmenin şiddete yönelik bir davranış sergileme ihtimalini azaltırken, ailesinden şiddet gören bir gencin boyun eğici davranışının kökeninde korku vardır. Bu da, ileriki hayatında şiddete meyilli bir tutum sergileyeceğine işaret eder. Öğretmen ve öğrenci, antrenör ve sporcu gibi örnekler de verilebilir. Gencin beklentileri de boyun eğici davranışa neden olabilir.

Olumsuz boyun eğmeye verilebilecek örnekler arasında, anti sosyal kişilik yapısına sahip biri, kendisini çok fazla gizleyemez, özellikle kendisinden daha güçlü ve cezalandırıcı otorite karşısında boyun eğici davranışlar gösterebilir. Çete oluşumlarına baktığımızda; daha üçlü bir anti sosyalin etrafına, kendisinden daha güçsüz anti sosyalleri topladığını görürüz. Anne-babası, eşi ve çocuklarıyla kesin problemler yaşar. Çocuklarını sık sık fiziksel olarak döver ve cezalandırır, eşine karşı şiddet uygulayabilir (Erişim r 2006). Olumlu boyun eğmeye verilebilecek örnekler arasında, Yaratan'a boyun eğme, değer verdiklerine karşı boyun eğmedir. İslam; teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmektir gibi (Erişim s 2006).

2.1.5. Çocuğu ve Genci Boyun Eğici Davranışlara İten Yaygın Anne Baba Tutumları

Anne ve babalar çocuklarına küçük yaşlardan itibaren; yaşına, yeteneğine ve cinsiyetine uygun görev ve sorumluluklar vermezse, güven duygusu pekiştirilmemiş olur. Bu da, çocuğun bağımlı ve beceriksiz bir birey olmasına sebep olabilir. Çocuk ve genç; çevresine güvenmezse aldatan, yalancı bir kişi, arkadaş edinemez ve yalnız kalırsa içine kapanık, sessiz ve hayal dünyasında yaşayan bir çocuk ve genç olabilir. Çocuğun ve gencin kendine güvenememesi ve özgüvenini geliştirememesi sonucunda boyun eğici davranışlar sergileyebilir. Bu nedenle, anne ve babaların, çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarını dikkate alabilmeleri için, doğumdan itibaren onlarla iletişim kurmaları gerekir (Yavuzer 1998a, Erişim n 2005).

2.1.5.1. Ailenin Baskıcı ve Otoriter Tutumu

Anne-baba ve çocuk-genç ilişkilerini, içinde yaşanan toplumun etkisi belirlemektedir. Türk aile ve eğitim sistemine bakıldığında, genelde otoriter, kısıtlayıcı, aşırı koruyucu ve kontrol edici bir yapının öne çıktığı, çocuk ve gencin saygılı, boyun eğici, pasif, uysal kişilik yapısıyla biçimlendiği görülmektedir (Yavuzer 2002a).

Bazı anne ve babalar otorite olmayı öğrenememişlerdir; bunlar çocuklarına gerekli sınırlamaları koyamazlar. Bir kısım anne ve baba ise katı baskı altında yetişmişlerdir. Kendi yaşamadıklarını çocuklarına yaşatmak isterler ve dolaylı olarak doyum sağlamaya çalışırlar. Ne var ki, sınırların katı ve dar olması kadar iyi çizilmemesi de çocuğun gerekli rehberlikten yoksun kalmasına neden olur. Bu gibi çocuklarda başkaldırıcı ve toplumdışı davranışlar daha sık gözlenir (Cüceloğlu 1993a, Yavuzer 1998a, 2002b).

Bu tutumu benimseyen ailelerde çocuğun yaptığı her şey göze batar, Aşır denetim, yasak, baskı ve ceza vardır, Çocuğun ihtiyaçları dikkate alınmaz, ararlara kayıtsız şartsız uyulur. Ailelerin davranışlarında; katı disiplin vardır. Çocuk ve genç her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır. Zor kullanarak ve sevgilerini esirgeyerek denetleme boyutları vardır. Denetlenen çocuk, hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Çocuk devamlı suçlanır, karışılır ve cezalandırılır. Bu nedenlerle de, çocuğun kendine olan güveni ortadan kalkar. Bu tip ailelerde yetişen çocuklarda korkular, baş ağrısı, karın ağrısı, mide bulantısı gibi hastalıklara sık rastlanır ve çocukta yalan söyleme, karşısındaki suçlama eğilimi vardır. İleriki yıllarda çekingen, otorite karşısında sinen, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemeyen birisi olur ya da tam tersi saldırgan ve hoşgörüsüz, uyumsuz bir kişilik geliştirir.

Ayrıca çocuğun kişiliği zayıflar. Çocuk; sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olur ama çocuk aynı zamanda, küskün, silik, çekingen, kolayca etki altında kalan, öz güveni kalmamış, boyun eğici davranışlar sergileyen, aşırı hassas veya aşırı isyankâr ya da şiddet eğilimli davranışlarda bulunan bir insan haline gelir (Bilal 1984).

Otoriter anne ve babalar, çocuğa olan sevgisini şartlı gösterir. Sevgisini bir pekiştireç olarak kullanır. Bu tutumdaki anne ve babalardan beklenen ve istenen davranışlar da, çoğunlukla gelenek, görenek, örf, adet veya kanunlarca belirlenmiş kurallara uygun davranışlardır.

Anne ve baba, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür. Mutlak itaat bekler. Aile otoriter kişiliğin temel niteliklerine yatkın olduğundan, çocukla iletişime girmez. İstek ve emirlerin tartışmasız yerine getirilmesini ister. Aksi halde, cezaya başvurur. Baskı altında büyüyen çocuk, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilir. Anne ve babanın aşırı koruması, çocuğa gerekenden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu çocuk, genellikle diğer kimselere bağımlı, özgüveni olmayan bir insan olarak yetişir (Erişim e).

Çocuk yetiştirme tutumları, toplumsallaşma sürecindeki çocukların, sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirebilmeleri, kendileriyle ve toplumla barışık yaşayabilmeleri, gelecekte kendileri ve toplum için yararlı bireyler olabilmeleri açısından önemlidir. Çocuk yetiştirme tutumları, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterdiği gibi, toplum içindeki aileler arasında da farklılık göstermektedir (Berber 1990).

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki anne ve babaların, çocuklarına karşı değerler açısından farklı bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Sosyo-ekonomik yönden üst düzeyde olan anne ve babalar alt düzeydekilere göre, otoriteye daha az değer vermekte; eşitliği, bağımsızlığı, merakı, yaratıcılığı, başarıyı ve sorun çözücü olmayı daha önemli görmektedir. Çocukların doğuştan iyi olduklarına ve birbirlerinden farklı olabileceklerine inanmaktadırlar. Çocuklarıyla daha sık ve ayrıntılı konuşmak, çocuğu daha az yatırım aracı olarak görmekte, cinsiyetiyle ilgili görüşlerinde de az farklılık belirtmektedirler. Bunun yanında düşük sosyo-ekonomik düzeydeki anne ve babalar, çocuklarına karşı daha sert davranabilmektedirler. Bu davranışlarının bir nedeni de, ellerindeki imkânların kısıtlılığı nedeniyle psikolojik olarak daha çok yıpranmaları ve stres yaşamaları olabilir (Erden 1990, Cüceloğlu 1993, Kolobe 2004).

2.1.5.1.1. Ailenin Baskıcı ve Otoriter Tutumunda Çocuğun Durumu

a. Çocuğun kişilik özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmaz.

b. Çocuğun istekleri bastırılmaya çalışılır.

c. Katı bir disiplin uygulanır.

d. Kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, aktif, sorgulayıcı davranışların cezalandırıldığı görülür (Yavuzer 2002a).

e. Çocuğa açıklanmadan kurallar konur ve bu kuralları kesinlikle uygulaması istenir.

f. Anne ve babalar çocuğu kendi tasarladıkları kalıba göre yetiştirmek isterler.

g. Çocuğun kendini yönetebileceğini, kendisi hakkında kararlar alabileceğini kabul etmezler ve her türlü kararı kendileri alırlar.

h. Eğitimde başvurulan yöntem cezadır ve amaç çocuğu yola getirmektir.

i. Disiplin sağlamak için; çocuğa sürekli bağırmak, aşağılayıcı ifadeler kullanmak, çocuğu başkaları ile kıyaslamak, suçlamak kullanılır.

j. Bazı evlerde emir vermek, tehdit etmek ve fiziki şiddet uygulanır. Sevgiyi esirgeme ve küsüp iletişimi kesme de disiplini sağlamak için kullanılır.

k. Çocuğa, sınırlayıcı katı kurallar koyar ve tam bir itaat beklerler.

l. Kurallara neden uyulacağı çoğunlukla açıklanmaz.

m. Ceza ya da sevgiden yoksun bırakma tehdidi ile kurallara uyulması sağlanmaya çalışılır. Bu tür ailelerin çocukları mutsuz, her şeye üzülen, amaçsız, çabuk kızan ve saldırgan olurlar (Bilal 1984, Acet 1997).

2.1.5.1.2. Ailenin Baskıcı ve Otoriter Tutumunun Çocuklar Üzerindeki Etkileri

a. Çocukta daha çok dış denetim gelişir, iç denetim gelişmez. Çocuk yiyeceği dayakla ilgilenir, ona neden olan davranışı göz ardı eder. Kendini denetleme yerine itaat etmeyi öğrenir.

b. Ceza ve dayak sonucu çocuk yaptığını ödediğini, aklandığını düşünür. Davranışının etkileri ve sonuçları üzerine düşünmek, vicdan ve ahlak geliştirmek yerine saldırgan olmayı öğrenir (Yavuzer 1998a).

c. Çocuk, kendisinden güçlü olduğuna inandığı kişilerin karşısında itaatkâr ve zayıf bir kişilik sergilerken, kendinden güçsüz gördüklerini de aşırı ezme eğilimi gösterir.

d. İnsanlara hoşgörülü davranmazlar, hata yapan ceza görmelidir düşüncesiyle davranırlar. Aile bireylerine karşı koyamadığı için saldırganlığını dolaylı olarak gösterir, aile bireylerini kızdıracak başka davranışlarda bulunur.

e. Çocuk kendini güçsüz, kapana kısılmış ve öfke dolu hisseder. Karşılık veremediği için kendinden utanır. Kendine olan güveni sarsılır. İstediklerini dile getirememesi çocukta umutsuzluğa, iç çatışmalar ve sinirli davranışlara yol açar.

f. Ceza çocukta korku yaratır. Çocuk davranışı yapmaması gerektiği için değil, cezadan korktuğu için yapar.

g. Ceza zamanla etkisini kaybeder, çocuk cezaya alışır, etkilenmez ve istenmeyen davranış devam der. Her an ceza görme endişesi ile yalan söyleme eğilimi vardır.

h. Çocuk, olumlu da olsa kendi yaptıklarını söylemez, başkalarını suçlama eğilimi de fazladır. Çocuğa dayak atılması saldırganlık duygularını geliştirir. O da, anne ve babasını örnek alarak, sorunlarını zorbalıkla halletmeye yönelir. Kardeşini, arkadaşını döver. Çünkü çocuğun vicdanı, anne ve babasının bir özdeşi, bir kopyasıdır (Jersild 1972).

i. Aşırı sert ve otoriter disiplin yönetiminde çocukta dolaylı davranışsal tepkiler gelişir. Bunlar karşı koyma, kaçış ve aşırı itaattir.

j. Çocuk aktif olarak karşı koyar, saldırır, direnir, karşılık verir veya pasif direnişe geçer. Söylenenin aksini yapar, ikazları duymazdan gelir, inadına istenmeyen davranışı yapar.

k. Kaçış; fiziksel veya ruhsal olarak görülür. Fiziki kaçışta çocuk, ortalıkta görünmez, odasına kapanır ve iletişimi keser veya evden kaçar. Ruhsal kaçışta çocuk, ailesi ile konuşmaz, cevap vermez, hayal ve fantezi dünyasına kaçar veya yalan söyleyebilir.

l. Ruhsal kaçış; ileride sigara, alkol, uyuşturucu alışkanlıklarına aşırı hallerde de ruh hastalıklarına yol açar.

m. Aşırı itaat; sürekli itaat etmeye alıştırılmış, zorlanmış çocuklar, kendi değerini yadsıyan, her şeyi sorgusuz kabullenen aşırı uyumlu kişilik geliştirirler.

n. Kendilerine sürekli ne yapacaklarını söyleyen anne ve babaları olmadığında buldukları ilk otoriter kişinin etkisi altına girerler. Kötü arkadaş edinip, onlara uyan, kötü alışkanlıklara hayır diyemeyen çocuklar sürekli itaat etmeye zorlanmış çocuklardır.

Tüm bu tutumlar sonucunda çocuk; kurallara uyup, dikkatli olabilir. Ama küskün, çekingen, kendi kararlarını veremeyen kişilik geliştirebilecektir. Bu tür baskı altında kalan çocuklar tam tersi bir tutum içine girip isyankâr ve aşağılık duygusuna da kapılabilirler. Bunun yanında çeşitli davranış bozuklukları da (başarısızlık, çekingenlik, yalan söyleme, tik vb.) görülebilir (Bilal 1984, Erişim j 2003, Erişim n 2005).

2.1.5.2. Ailenin Gevşek Tutumu (Çocuk Merkezli Aile)

Gevşek anne baba tutumuna genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ya da kalabalık yetişkinler grubu içinde büyüyen tek çocuklu ailelerde sıkça rastlanır.

Aile davranışlarında; çocuk, ailede öncelik sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Anne, baba ve çocuk rolleri, hak ve sorumluluklar göz ardı edilmiştir. Anne, baba ve çocuk arasında sağlıklı bir iletişim yoktur. Çocuk, abartılmış sevgi gösterileri içinde büyür. Anne baba evde çocuklarının egemenliğini kabullenmiş ve onlara boyun eğmişlerdir. Çocuk, aşırı şımartılmıştır. Bu nedenlerle de; çocuk doyumsuzdur (Erişim e, Erişim t).

Çocuk merkezli ailelerde, çocuğun aşırı hareket ve davranış serbestliği vardır. Kendine veya başkalarına zarar verecek davranışlar bile denetim altında tutulmamaktadır. Böyle bir durumda çocuk neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğini bilmemektedir. Çünkü aile tarafından bu sınırlar çizilmemiştir (Bilal 1984, Yörükoğlu1996).

Anne ve babalarına hükmederler ve onlara çok az saygı gösterirler. Zamanla ev dışındaki kimselere de egemen olmanın yollarını ararlar. Hayatlarının ilk günlerinden itibaren her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı ve isteklerinin buyruk niteliği taşıdığı beklentisini geliştirmişlerdir. Okul ortamına uyum sağlamakta güçlük çeker. Yetişkin olduklarında da toplumun kendilerine vermediği hakları kendilerine tanımaya kalkışırlar. Ayrıca; aşırı hoşgörü, çocuğun bencil olmasına ve zayıf sosyal çevre uyumuna neden olur. Çocuğuna boyun eğici davranış gösteren anne ve babaların çocuk üzerinde gerektiğinde otorite sağlamaları mümkün olmaz.

Çocuk, doğumundan itibaren var olan ben merkezcil tavrını, bu aşırı boyun eğici tavır nedeniyle, zamanla sosyal normlara uygun şekilde değiştiremez, uyumsuzlaşır, anne ve babasına saygısı azalır. Onları yönetmeyi ister (Erişim e).

Ebeveynlerle çocuk arasında sağlıklı bir ilişkinin olmaması ve çocuğa abartılmış bir sevgi gösteriliyor olması çocuğun doyumsuz bir birey olmasına yol açar. Bu çocuğun sosyalleşmesini olumsuz yönde etkiler. Böyle bir ortamda yetişen birey her isteğinin yerine getirileceğini zanneder ancak sosyal bir ortamda kurallarla karşılaşınca hayal kırıklığına uğrar ve isteklerini yerine getirtmek için baskı uygulaması da onun sevilmeyen bir insan olmasına ve toplumdan dışlanmasına yol açar (Erişim j 2003, Erişim f 2004).

Bu tutumla yetişen çocuklar bencil, sorumsuz, çabuk kızan, kırılgan, sabırsız, şımarık, anti sosyal davranışlar sergileyen kişilikte olabilirler. Bunların dışında benmerkezci, öz denetimden yoksun, doyumsuz, kurallara uymada güçlük çeken, paylaşma ve işbirliği yönünden yetersiz olabilirler.

2.1.5.2.1. Gevşek Tutum Sergileyen Ailelerde Çocuğun Durumu

a. Ailede çocuğun aşırı hareket ve davranış serbestliği vardır.

b. Aile, yaşayarak öğrensin mantığını sürdürerek müdahalede bulunmaz. Çocuk, kendine ve çevresine zarar verebilecek davranışlarda bile etkili denetimden uzaktır.

c. Çocuğa neyi yapması ya da neyi yapmaması gerektiği konusunda bilgi verilmez.

d. Hiçbir zaman kesin kurallar konulup, çocuğa belirtilmez.

e. Aile kimi zaman çocuğa gözdağı verip, cezalandırır. Fakat hiçbir şekilde caydırıcılık söz konusu olmaz (Yavuzer 2002b).

f. Aile çocuğa ceza verdiğinde**,** o suçunu bilir denilerek nedeni açıklanmaz.

g. Çocuğa sayısız hak ve özgürlük tanınmakla beraber nerede duracağı belirtilmez.

h. Anne baba çocuğun davranışının yanlış olduğunu görse bile özgür olmalı anlayışıyla hareket ettiğinden, müdahale etmez.

i. Her istediğini yaptırmayı alışkanlık haline getirir, kural tanımaz. Ev dışındaki kurallarla karşılaşınca hayal kırıklığına uğrar.

j. Her istediği olmadığı için arkadaşlarına uyum sağlamakta güçlük çeker.

k. İstekleri anne babası tarafından geri çevrilmediği için doyumsuzdur (Bilal 1984, Kulaksızoğlu 2001).

2.1.5.3. Ailenin Dengesiz ve Kararsız Tutumu

Sık görülen olumsuz anne ve baba davranışlarından biri de, çocuğun aynı davranışına karşı farklı zamanlarda farklı tutumların sergilenmesidir. Böyle bir tutum, çocuğun davranışlarına rehberlik edecek dengeli değer yargılarının oluşumunu engeller.

Bu çocukların, daha tutarlı bir disiplinle yetiştirilmiş çocuklara oranla, cezaya daha çok direnç gösterdikleri ve saldırgan davranışlarının kolayca ortadan kaldırılamadığı gözlemlenmiştir (Erişim e).

Çocuğa davranışları karşısında bazen evet bazen de hayır denmesi çocuğun doğru ile yanlışı ayırt etmesini zorlaştırır. Tutumlar bazen anne bazen babadan olabilir. Bu kez çocuk istediğini yapan anne ya da babanın yanında yer alır. Önce hayır deyip daha sonra bu tutumu değiştirmek de yanlıştır (Erişim j 2003).

Bu tutumu benimseyen aileler bazen çok sert tepki bazen de çok olumlu tepkiler verirler, anne ve babanın tutumları arasındaki tutarsızlık vardır, aile içindeki kardeşlere faklı tutumlar sergilenir. Bu tip ailelerde yetişen çocuk ne zaman, nerede, ne yapacağını bilemez, korku ve tedirginlik içindedir, kendine ve çevresine karşı güvensizdir, tutarsız bir kişilik geliştirir.

Aile davranışlarında; anne ve baba arasında görüş ayrılığı vardır. Ayrıca anne ve baba değişken davranışlar sergilerler. Anne ve baba, çocuk konusunda çocuğun yanında birbirlerini eleştirirler. Taraflardan biri çocuğu kayırır. Bir süre sonra çocuk kimden neyi isteyeceğini öğrenip, ona göre davranmaya başlar. Hangi davranışın uygun davranış hangisinin ise uygun olmayan davranış kategorisine girdiğini kestiremez.

Çünkü bir davranışın 'a' ya da 'b' kategorisine girmesi, davranışın niteliğinden çok anne ya da babasının ruh haline bağlıdır. Bu da çocukta iç çatışmaların ve dengesiz bir tutumun gelişmesini sağlar (Bilal 1984, Erişim f 2004).

Çocuğuna sözünü dinletmeye çalışan kararsız ve dengesiz bir anne; önce çocuğuna yumuşak tonda konuşur, ardından sesini yükseltir, annenin isteği hâlâ yerine getirilmemişse anne çocuğu döver, ardından da diz çöküp özür diler. Baba, yorgun olmadığı ve sakin olduğu bir günde uygun gördüğü bir davranışı, yorgun ve gergin olduğu bir günde, uygun olmayan bir davranış olarak görür.

Bu nedenler ile de; çocukta bazı iç çatışmalar oluşabilir. Çocuk huzursuz bir yapıya sahip olur. Çocuk, dengesiz ve tutarsız davranışlar sergiler bu kararsız ve tutarsız davranışlar karşısında nasıl davranacağını bilemez. Çünkü bir durumda kabul gören davranış, diğer bir durumda kabul edilemez bir davranış olmuştur. Çocuk bu durumda iç çatışmalar ve huzursuzluklar yaşayacaktır. Tutarsız ve dengesiz davranışlar sergilemeye başlayacaktır (Erişim j 2003).

Tutarsızlık tüm çocuklara eşit davranmama, eşit sorumluluklar vermeme, kız ve erkek çocuğa cinsiyetine göre farklı davranma, çocukların doğuş sırasına göre sergilenen farklı tutumlar (ilk çocuğa otoriter, ortancada biraz daha esnek ve en küçükte çok daha hoşgörülü davranmak) şeklinde de ortaya çıkabilir.

2.1.5.3.1. Ailede Dengesiz ve Kararsız Tutumun Çocuğa Etkileri

a. Çocuk aynı davranış yüzünden kimi zaman hoş görülüp, kimi zaman cezalandırılabilir. Bu yüzden hangi davranışı, nerede, nasıl, ne zaman yapacağı konusunda bocalar. Yani anne babanın bu tutumu çocuğun hem kendisiyle hem de anne babasıyla çatışmasına sebep olabilir.

b. Çocuk anne ve babasından tepki almamak için yaptığı davranışın doğruluğu ya da yanlışlığına bakmaksızın "bu davranışı yaparak nasıl cezadan kurtulurum?"şeklinde kendine göre bir teknik geliştirir.

c. Çoğu zaman davranışın doğru ya da yanlış olarak nitelendirilmesinde anne babanın ruhsal durumu etkili olduğu için çocuk nasıl davranacağını bilemez.

d. Çocukta iç çatışmalar, huzursuzluk ve öncelikle anne babaya daha sonrada insanlara güvensizlik oluşabilir. Çocuk ne tepki göreceğini kestiremediği için doğru kararlar alamaz, görüşlerini açıkça söyleyemez ve kendini hiçbir ortamda rahatça savunamaz.

e. Çocuk kendini kanıtlamak ve dikkatleri üzerine çekmek için ürkek, yumuşak huylu, ılımlı, söz dinleyen ya da kendi benliğini ortaya koyup, bağımsızlığını göstermek için sinirli, kavgacı, çabuk kırılıp öfkelenen tepkisel bir kişilik yapısı geliştirebilir.

f. Çocuk tüm yaşamı boyunca "neyi, nerede, ne zaman ve nasıl yapmalıyım?" sorularıyla o kadar meşguldür ki, o yapmaya kalkana kadar başkaları çoktan eyleme geçmiş olur. Yani her zaman adımlarını diğer insanlardan geç atar.

g. Dengesiz, tutarsız ve kararsız anne baba tutumu tam anlamıyla çocuğun kişilik gelişimini baltalar. Çocuk yaşamında sürekli dengeli ve sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmek için çaba sarf eder (Bilal 1984, Yavuzer 1997, 1998ab, 2000, 2002ab).

2.1.5.4. Ailenin Koruyucu Tutumu

Bu ailelerde anne ve babalar çocuğa gereğinden fazla özen gösterip onu denetim altında tutarlar. Çocuğun başına kötü şeyler gelir diye kendi başına bir şeyler yapmasına izin vermezler. Çocuğun tüm ihtiyaçları büyükleri tarafından karşılanmaya çalışılır.

Aile davranışlarında; çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterilir. Anne, çocuğuna yardım etme ve ona olan sevgisini dile getirme adına çocuğunun yapması gereken davranışları veya görevleri kendisi yapar (Bilal 1984). Bu nedenlerle de; çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, güvensiz, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Gelecekte aynı koruyucu tutumu eşinden bekleyebilir. Çocuk kendi kendini yöneten bir birey olamaz. Çocuğun sosyal gelişimi zedelenir, çocuk kendini gruba dâhil ettirmek için zaman zaman toplumdışı ve isyankâr davranışlara başvurabilir.

2.1.5.4.1. Koruyucu Anne ve Baba Tutumunun Çocuk Üzerine Etkileri

Bu tutumun anne ve baba tarafından sürekli uygulanması sonucunda çocuk üzerinde şu davranışlarla karşılaşılabilir;

a. Çocuğun aşırı ürkek, çekingen ve kendine güvensiz bir kişilik geliştirmesine neden olur. Çocuğun hatalarının sonucunda yaşayarak öğrenmesine izin verilmez, sorumluluk duygusunun gelişmesi engellenir.

b. Çocuk ileriki yaşamında karar almakta ve uygulamakta zorluk çekeceği gibi yaşama karşı içinde bir korku oluşturur.

c. Çocuğun kişiliği gelişmez. İnatçı, istediğini tutturan, mantıksız kavgalar çıkaran, çabuk mutsuz olan bir çocuk ve ileride benzer niteliklere sahip bir yetişkin olur.

d. Çevresindeki insanlarla iletişim kurmakta güçlük çeker (Bilal 1984, Yavuzer 2002ab).

2.1.5.5. Ailenin İlgisiz ve Kayıtsız Tutumu

Aile davranışlarında; anne ve baba çocuğu yalnız bırakma görmezden gelme şeklinde çocuğu yalnız bırakır. Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda anne, baba ve çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Bu nedenlerle de; çocuk, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara zarar verebilir. Çocuğun saldırganlık eğilimi güçlüdür.

İlgisiz anne baba tutumunda hem çocuğa karşı denetim hem de çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına verilen tepki çok düşüktür. Böyle tutum sergileyen aileler; Çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmazlar. Çocukları için hiçbir konuda gerekli çabayı göstermezler. Çocuklarının ruhsal durumuyla, okul başarısıyla ilgilenmez, önemsemezler. Çocuklarıyla mümkün olduğunca az ilişki kurup, onları kendilerinden uzak tutarlar.

Bu tutumu sergileyen aileler (sadece anne ya da sadece baba da olabilir) çocuklarına karşı çok duyarsızdırlar. Anne ve babalar kendi problemlerinden dolayı çocuklarıyla ilgilenmezler. O kadar ki çocuk ağlamadıkça, ayakaltında dolaşmadıkça ya da yaramazlık yapmadıkça çocukla asla ilgilenmezler. Bu tür ailelerin çocukları ise kavgacı, şiddet yanlısı, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olabilirler (Acet 1997).

İlgisiz ve kayıtsız tutum sergileyen ailelerde; çocuğa gösterilen sevgi, verilen disiplin çok yetersizdir. Bu tutuma genelde çok çocuklu, kalabalık, yoksul mahallelerde yaşayan, eğitim seviyesi düşük ailelerde rastlanır. Anne baba olmayı tam anlamıyla benimsemeyen, çocuğuna ve ev yaşamına ilgi duymayan yani bir aile kurmanın bilincinde olup, görevlerini yerine getirmeye hazır olmayan bireylerde de bu tutum gözlenebilir.

İstenmeyen bir çocuğun dünyaya gelmesinde de bu tutum ortaya çıkabilir. Anne ve babanın aşırı ilgisizliği bir bakıma çocuk istismarı da sayılır.

2.1.5.5.1. İlgisiz Anne ve Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri

a. Okula ilgisizlik,

b. Zamanı iyi değerlendirememe,

c. Yanlış arkadaşlıklar kurma,

d. İçki, sigara gibi zararlı alışkanlıklara başlamaya eğimli olma,

e. Kural tanımama, içinden geldiği gibi hareket etme,

f. Suç işlemeye eğimli olma,

g. Uzun vadeli planlar yapamama,

h. Kendini günlük olayların akışına bırakıp anlık doyumlarla yetinme gibi davranışlar gözlenmiştir. Bu tutumla yetişen çocuklarda başına buyruk yaşama ve evden ayrılma davranışları gözlenebilir. Yasal olmayan davranışlarda bulunma ve suça yönelme gözlenebilir.

i. Çocuk ailesiyle iyi olmayan ilişkisini arkadaşlarıyla kurmaya çalışırken, arkadaşlarının ayartıcı etkilerine kapılabilir. İlgi ve sevgi eksikliğini gidermek adına farkında olmadan yanlış davranışlara yönelebilir. Bu tutumla yetişen çocukların genelde okulu bırakıp erken yaşta çalışmaya başladığı gözlenir.

2.1.5.6. Ailenin Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutumu

Ailenin davranışlarında; anne ve babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, onları desteklemeleri, çocukların bazı kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelir.

Evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Bu sınırlar içinde çocuk özgürdür. Çocuğun söz hakkı vardır, duygu ve görüşlerine saygı duyulur ve çocuk kendini rahatlıkla ifade eder. Davranışlar kabul görür ve onaylanır. Çocuk sevgi, güven, teşvik görür ve yetişkinler tarafından dinlenir. Çocuk, ikna ederek denetlenir. Anne ve baba tutarlıdır ve çocuk tarafından anlaşılabilir davranışlar sergiler.

Hoşgörülü, gerekli bazı kısıtlamalar dışında çocuğun kendi başına karar almasını destekleyen, kendini ailenin diğerleri kadar önemli bir elemanı olarak algılamasını sağlayan, işbirliğine açık, ödüllendirme ve gerekirse beklediği armağanın verilmeyişi, gezi programının ertelenmesi gibi cezalandırmalarla (dövmeyi içermeyen) sağlanan ilişkinin, çocukta yüksek benlik saygısına ve hemen bütün ruhsal fonksiyonlarda ileri derecede uyuma yol açtığı belirtilmektedir (Erişim e).

Ana babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, onları desteklemeleri, çocukların bazı kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelir. Aile çocuğa kendi benliğini tanımlama özgürlüğü veriyorsa, sağlıklı bir biçimde olgunlaşma yolunda gelişir. Ana ve babanın hoş görüsünün normal düzeyde gerçekleşmesi, çocuğun kendine güvenen yaratıcı ve toplumsal bir birey olmasına yardım eder. Bu tarz aileler de evde kabul edilen ve edilmeyen davranışlar bellidir. Bu sınırlar içinde çocuklar özgürdür. Bu nedenlerle de; çocuk özgüven kazanır ve kendi kendine karar verip sorumluluk taşımasını öğrenir. Çocuk, girişim yeteneğine sahip olur. Çocuk sevgi içinde gelişir ve büyür (Erişim f 2004).

Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırları bilen, yaratıcı, aktif, etkin girişken, yaratıcı ilişkiler kurabilen, fikirlere saygı duyan, kendi inandıklarını sonuna kadar savunabilen, atılgan, fikirlerini serbestçe söyleyebilen ve kendine ait fikirleri doğrultusunda hareket eden, kişilik ve davranışları açısından dengeli sorumluluk duyguları gelişmiş, kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı olmayan, hoşgörülü, açık fikirli, anlaşılır, toplumsal ve uyumlu bir birey olarak yetişir.

Tüm bu gerçeklerden yola çıkılarak; çocuğun iyi ve temiz duygularını geliştirmek, anne ve babanın görevidir. Çocuğu kişisel ve sosyal olgunluğa eriştirecek hoşgörü, davranışlarla ön plana çıkartılmalıdır. Hata ve suçlamalar kırıcı, rencide edici olmadığı gibi çocuklar önünde teşhirinden kaçınılmalıdır, bu da çocuğun ileriki hayatında olumlu yönde gelişmeler sağlayacaktır (Marangoz 1993). Anne ve babaların çocuklarına yönelik tutumlarının sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır.

2.1.6. Ailede Çocuk ve Genç İlişkileri

Ailenin çocuk için yaptıkları ve yapacakları onu sadece beslemek ve eğitmekten ibaret sayılmamalıdır. Çocuğun toplum içindeki hüviyeti ailesinden gelir. Onun belli bir yaşa kadar sorumluluğu da ailesinindir (Güngör 1980).

Ailenin çocuk terbiyesindeki rolü, sadece ona bilmediği şeyleri öğretmekten ibaret kalmamış, ileri ki hayatı bakımından en uygun şeyleri öğretmek de ailenin görevleri arasında sayılmıştır. Aile, çocuk için bütün bir toplum demektir. Çocuk ilk zamanlar etrafında insan olarak sadece ailesi içindeki fertleri görür, onlarla sosyal münasebete girer ve sosyal davranışın kaidelerini bu vasıtayla öğrenir (Acet 2001). Çocuğun büyümesi, zihinsel açıdan gelişmesi, kuralları, doğru ve yanlışları öğrenmesi, anne baba çocuk ilişkisini birçok yönden etkiler. Bir yandan çocuğun anne babasına bakış açısı değişir, öte yandan anne babaların çocukları ile ilgili duygu, düşünce ve beklentilerinde değişmeler olur. Bu değişim bir bakıma aile içi güç dengesinin tersine dönmesidir (Hortaçsu 1997).

Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olan ergenlik döneminde de, gencin problemlerini kolaylıkla çözebilmesi ve zorluğa uğramadan aşabilmesi, geçmişteki olumlu aile ilişkilerine bağlıdır. Çocukluk döneminde sevgi ve güven duygusuyla yetiştirilen çocuk, mutlu bir ergen adayıdır. Daha o dönemde anne ve babasıyla başarılı bir iletişim kurabilen çocuk, zorlu ergenlik döneminde de aynı arkadaşça ilişkilerini sürdürerek, kişisel problemlerini kolayca çözebilecektir (Yavuzer 2000).

Demokratik, hoşgörülü ve kabul edici tavrın benimsendiği evlerde, çocuklar aktif, bağımsız kararlar alabilen, yaratıcı, toplumsal bireyler olarak yetişirler. Yaşıtları arasında yüksek düzeyde kabul görürler. Bu tarzda yetiştirilen çocuklar, kolay egemenlik kurulamayan, başarılı, yapıcı, özel merakları olan bireyler olur, öte yandan otoriter tutumun benimsendiği evlerdeki çocuklarda, kavgacılık, işbirliğine yanaşmama, engel olunamayan ve tekrar eden saygısız davranışlar tespit edilmiştir.

Çocuğa karşı aşırı korumacı ve hoşgörülü, düşkünce tutumlar; reddedici, baskıcı ya da boyun eğici veya ayırımcı; cezayı gerektiğinde de uygulamayan ya da aşırı uygulayan anne baba tutumları, çocuk için sosyal uyumu önleyen, bencil, çekingen, şiddete yöneltici, özgüven oluşumunu, dahası sosyalleşmeyi engelleyen, aile içi ilişkileri bozan tavırlardır (Erişim e). Ailelerin belli aralıklarla bir araya gelerek kendilerine ve çocuklarına ilişkin duygu, düşünce ve uygulamalarını paylaşmasını amaçlayan anne ve baba grupları da, anne ve babaların psikolojik olarak rahatlamalarına yardımcı olmaktadır (Akkök 1992).

2.1.6.1. Çocuklarla İşbirliği İçine Girmek

Ailesiyle olan iletişimi, çocuğun dünyasında büyük önem taşır. Anne, baba ve çocuk üçgeninde tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmaları ve başarılı bir diyalog kurabilmeleri halinde problemlerine çözüm bulmaları mümkündür. İletişimin kurulamaması, duyguların bastırılması ve problemlerin çözümlenememesi anlamına gelir ki, böyle bir aile ortamı sağlıksızdır (Yavuzer 1998a).

Çocuğun anne ve babadan aldığı iki şey vardır: Sevgi ve eğitim. Sevgi; kabullenme, koruma, kollama ve sevecenlik gibi bütün olumlu duyguları içerir (Erişim m 2006).

Anne ve babanın; ellerini yıka, elbiselerini as, ödevini bitirdin mi? pijamalarını giy, uyu şeklindeki komutları zaman zaman çocuğun, "ben ne istersem onu yaparım şeklindeki" olumsuz tepkisine neden olabilir. Ebeveynin "benim dediğimi yapacaksın" cevabıyla savaş başlar. Burada anne ve baba çocuğu; suçlarken, tehdit ederken, emir verirken, uyarırken, empatik olarak şu soruya kafasında cevap bulmalıdır: "Çocuk olsaydım bu durumda neler hissederdim?" Burada önemli olan ebeveynin gördüğünü söyleyerek, sorunu dile getirerek, gerektiğinde çocuğu bilgilendirerek ve kendi duygularını yansıtarak işbirliği içine girmesidir (Yavuzer 1997). Anne ve babanın kendisini çocuğun yerine koyduğunda yapacağı yaklaşım, suçlama ve tehdit içermeyeceğinden çocuğa, karşısında olmak yerine, onun yanında olduğu mesajını verecektir

2.1.6.1.1. Anne ve Çocuk İletişimi

Çocuk yetiştirmede ve ailenin çocuğa karşı tutumlarını belirlemede, anne ve baba tarafından çocuğun gelişim dönemlerinin özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi çok önemlidir (Erişim m 2006). Anne, özellikle çocuk küçükken her iki cins çocuğa da aynı biçimde davranırken, babalar kız ve erkek çocuklara farklı davranmaktadır (Hortaçsu 1997). Çocuk biyolojik bir varlık olarak dünyaya geldikten sonra, toplumsal bir varlık haline gelmesinde anne en büyük etkiyi yapar denilebilir (Binbaşıoğlu 2000). Bebek hayatiyetini sürdürebilmek için uzun yıllar bir başkasının varlığına ihtiyaç duyar. Annesinin bebek için önemli bir varlık olmasının sebebi sadece bakım değildir. Anne ile bebek arasında kurulan sevgi bağı çocuğun sağlıklı gelişmesi, zihinsel yeteneklerinin uyarılması bakımından da oldukça önemlidir. Bu dönemde annenin bebeğine karşı gösterdiği en önemli davranış "sevgi göstermek" onunla konuşmak ve onun algı dünyasını zenginleştirecek biçimde davranmaktır. Çünkü bebek doğduğu andan başlayarak, çevresiyle iletişim kurmaya ve edindiği algıları değerlendirmeye başlar. Bu değerlendirmeler ile yeni algılar bütünleştirerek kişilik kazanmaya kendi olmaya çabalar (Yavuzer 1997).

2.1.6.1.2. Baba ve Çocuk İletişimi

Babanın çocuğun gelişim ve eğitimindeki rolü ve önemine olan ilginin artması ile baba ve çocuk etkileşimi doğmuştur (Yavuzer 1998a). Çocuk baba ile korkutulur, baba korkusuyla büyütülürse, gençliğinde babadan nefret etme veya babadan intikam alırcasına isyankârlık ve kafa tutma eğilimine girebilir. Genellikle babalar annelere oranla çocuklarıyla daha az ilgilenmektedirler. Babalar daha çok çocuğun eğitimi, ahlaki kişisel değerleri, fiziksel güvenliği ile ilgilenmektedirler (Güngörmüş 1998).

Başarılı anne ve çocuk ilişkisinin ardında bile, doğrudan ve dolaylı baba desteği görülmektedir. Yapılan araştırmalar, annenin sağlıklı bir hamilelik dönemi geçirmesi, doğumun başarılı olması ve olumlu anne ve çocuk ilişkisiyle, destekleyici baba modeli arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelişim süreci içinde, başarılı sosyal etkileşim, yeterli özgüven ve kendi kendini disipline etme gibi özelliklerin kazanılmasında, başarılı bir baba modeliyle kurulan özdeşimin önemi tartışılamaz (Yavuzer 1997).

Baba, çocuğun ihtiyacı olan birlikteliğe ortam hazırlamalı, onunla ortak faaliyetlere girişerek, ortak ilgi alanları bularak iletişimini güçlendirmelidir.

2.1.6.2. Ailede Çocuk Genç İlişkisi

Anne ve baba çocuk ilişkilerini, içinde yaşanan toplumun etkisi belirler. Türk aile ve eğitim sistemine bakıldığında, genelde otoriter, kısıtlayıcı, aşırı koruyucu ve kontrol edici bir yapının öne çıktığı, çocukların saygılı, baş eğici, pasif, uysal kişilik yapısıyla biçimlendiği; kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, aktif, sorgulayıcı, atılgan davranışların cezalandırıldığı görülmektedir. Anne ve babaların başlıca yaptığı yanlışlardan biri, kendilerini onların gördüğü gibi görememeleridir (Yılmaz 2002).

Başka bir deyişle, toplumumuzda çoğunlukla pasif ve söz dinleyen çocuklar, anne ve baba ile olumlu ilişkilere girmekte, kendi görüşlerini ifade edebilen aktif ve girişken çocuklar ise çatışma kaynağı olmaktadır (Yavuzer 2002ab).

Ülkemizde, anne ve babalar, çocuk ve gençlerle çatışmalarını dile getirirken; gençlerin söz dinlememesinden, anne ve babalarının değer ve inanç yargılarına uymamalarından, standart ilke ve kurallara ayak uyduramamalarından yakınmaktadırlar.

Gençler en önemli sorunun, farklı değer, inanç ve düşünce yapısına sahip olan bu kuşak tarafından anlaşılamamak ve onlarla sağlıklı bir iletişim kuramamak olduğunu belirtmektedirler. Bu görüşlerin ışığında en önemli konunun anne ve baba ve genç arasında çatışma olduğu anlaşılmaktadır. Güzel olan, ümit verici olan nokta ise, gençlerin, bu iletişimin kurulması için çaba göstermeye hazır olmalarıdır. İnsan ilişkilerinde çatışma; bireylerin, karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaçlarına müdahale etmesi durumunda veya değerleri uyuşmadığı zaman, kişiler arasında baş gösteren uyuşmazlık, zıtlaşma, kavga ve sürtüşmeleri ifade etmektedir (Yavuzer 1997).

Genç ile anne ve baba arasındaki anlaşamama ise, genellikle, anne ve babanın, gencin kişiliğini hiçe sayarak ona kişisel konularda seçme ve karar verme hürriyeti tanımamasından kaynaklanmaktadır. Oysa gencin bağımsızlığını elde etmesinde en önemli faktör, aile içinde oluşturulan etkileşim ortamıdır. Kademeli olarak artırılan sorumluluk, kendi kendine karar verme ve bağımsızlık imkânları, gencin problemleriyle daha kolay başa çıkmasına ve yetişkinliğe daha rahat geçmesine fırsat verir. Bu bağlamda anne ve baba gencin ihtiyaçlarını bilerek ona göre yaklaşmalıdır.

Genç; kendini gerçekleştirmek, başkaları tarafından anlaşılmak, erişkinlerce kabul görmek, kendine özgü bağımsız bir birey olarak tanınmak, arkadaş grubuna ait olmak ve grup tarafından kabul görmek, kendi kendine yeterli olmak ve kararlarını tek başına almak, ailesi tarafından ilgi görmek ve desteklenmek ister.

Kısaca, gençler bir yandan isyankâr, otoriteye karşı tutumlarını sürdürürken öte yandan anne ve babanın destek, ilgi ve sevgisine ihtiyaç duyarlar (Yavuzer 1982, 1997).

2.1.6.2.1. Denetleyici yaklaşım

Denetleyici yaklaşım içinde olan anne ve baba davranışlarının ortak özelliği, çocuğun tutum ve davranışlarını değiştirme amacını taşımalarıdır. Denetleyici yaklaşım; tehdit etmek ya da fiziki şiddet göstermek şeklinde olabildiği gibi, sevgiyi esirgemek, küsüp iletişimi kesmek ya da aşağılayıcı karşılaştırmalar yapmak şeklinde de olabilir. Her iki denetleme boyutunda da çocuk, hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Dolayısıyla kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankâr veya aşırı boyun eğici olması mümkündür.

Saldırgan anne ve baba sözlü olsun, fiziksel olsun, çocuğa hücum eder, ona sürekli kızar. Ama anne ve babanın öfkesi, her zaman çocuğun davranışına bağlı olmayabilir. Bazen iş yaşamı, bazen de evlilik ilişkileri anne ve babanın öfkeli davranışında etken olabilir. Bu anne ve babalar gerginliklerini çocuklarından çıkarırlar.

Ebeveynin korku temeli üzerine inşa ettiği saldırgan tutumu sonucu, çocuk ya korkutulmuş ve sindirilmiş ya da isyankâr bir birey olur. Bazen her iki durum birlikte görülebilir (Yavuzer 2002a).

2.1.6.2.2. Destekleyici yaklaşım

Destekleyici anne ve baba yaklaşımı; çocuğa yakın ilgi göstermek, sözle veya dokunarak sevgi belirtmek, onunla ortak faaliyetlerde bulunmak gibi, çocuğun benliğini onaylayan davranışları içerir.

Anne ve babaların çocuklarını denetlemek için ikna etme yolunu kullanmaları ve destekleyici tutum içinde olmaları halinde, çocukların sağlıklı bir psiko-sosyal gelişim yaşadıkları ve ebeveynin beklentilerine daha olumlu cevap verdikleri görülmüştür. Anne ve baba çocuğun faaliyetlerine ilgi ve keyifle karşılık verip; sınırlandırmayan, özgür bir ortam oluşturursa, onun kendi kendine öğrenmesini ve yeni beceriler kazanmasını teşvik etmiş olur. Böyle bir özgür ortam, çocuğu cesaretlendirecektir.

Olumlu ebeveyn, tutarlı ve kararlıdır. Kendi içinde özgüvenli ve sakindir. Böyle bir ortamda çocuk, anne ve babasının sözünün ve beklentisinin ne olacağını bildiği gibi, onlar tarafından aşağılanıp alay edilmeyeceğini de bilir (Yavuzer 1997).

2.1.6.2.3. Pasif yaklaşım

Pasif ebeveyn, yukarıda belirtilen ebeveyn yaklaşımlarından farklı olarak çocuğun etkinlikleri konusunda ilgisiz ve kayıtsız davranışlar sergileyen ebeveyndir. Ebeveynin ilgisizliğiyle, çocuğun öğretmen ve arkadaşlarına karşı olumsuz davranışı ve yakın çev-

resindeki eşyalara verdiği zarar arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu gruba giren anne babalar hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırırlar. Çocuğa sınırsız haklar tanındığı halde nerede duracağı kesin olarak belirlenmemiştir.

Bazı araştırma bulguları, psikosomatik hastalıkları olan kişilerin yeteri kadar yakın bedensel temasla, sevilme deneyimine sahip olmadıklarını, öpülüp, kucaklanmadıklarını ortaya koymuştur (Yavuzer 2002).

2.1.6.2.4. Disiplin

Geniş ve doğru anlamıyla disiplin, öğretici, düzenli davranış ve yetkinlik kazandırıcı yetiştirme demektir (Yörükoğlu 2004). Disiplin; çocuk eğitiminin parçasıdır. İsmi ne olursa olsun, disiplinin önde gelen ilgi alanı, davranışı etkili bir şekilde ele almaktır. Disiplin bu nedenle çocuğun gelişiminde önemli rol oynar (Yavuzer 2002).

Disiplin, aile içindeki denge ve düzenin oluşturulmasında büyük önem taşır. Ancak disiplin toplumumuzda çoğunlukla "cezalandırma" ile eşanlamlı olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar kelime anlamıyla "katılık" ve "kuralcılık" gibi kavramları çağrıştırıyorsa da gerçek anlamda disiplin, cezalandırma kadar ödüllendirmeyi de içerir ve çocuğun topluma uyumunu kolaylaştıran davranışın yönlendirilmesini amaçlar. Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretir, kendi kendini denetleme ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlar. Disiplin, tutarlılık ve esneklik gibi temel ilkeleri içermelidir. Katı ve baskıcı disiplinle davranışı yönlendirmeyi amaçlayan anne-baba; çocuğun kendilerine karşı korku, öfke ve kızgınlık içinde olmasına neden olur, çocuğa saldırgan olmayı ve sorunlarını şiddet yoluyla çözmeyi öğretir ve zayıf vicdan ve ahlak gelişimine yol açar (Erişim i).

Ailede ortak disiplin anlayışı, her şeyden önce çocuğun ikilem yaşamaması açısından çok önemlidir. Annenin hayır dediğine babanın evet demesi başlangıçta çocuğu belirsizliğe ve kararsızlığa, daha ilerideki yaşlarda ise inatçılığa ve itaatsizliğe sürükler. Nasıl olsa istediğini önünde sonunda yaptıracaktır. Bu nedenle anne ve babanın birbirlerinin yaptıklarını onaylamasalar bile, o an çocuğun yanında itiraz etmemeleri doğru olur. Gerekirse başka bir zamanda konu hakkında müşterek bir yol bulmalıdırlar. Çocukta, çelişkiler içinde inatçı, dediğim dedik ve meydan okuyan bir kişilik gelişmemesi için anne ve babanın kurallar konusunda tutarlı kararlar almaları gerekir.

Disiplinin üç temel amacı vardır. Bunlar;

Sevgi ve güven ilişkisini geliştirmek, benlik değerinin temelini atmak, başkalarını anlayarak ve onların kişiliklerine saygı göstererek model görevini gerçekleştirmek olarak sınırlanabilir.

Disiplin; aile içindeki denge ve düzenin oluşturulmasında büyük önem taşır. Ancak disiplin çoğunlukla cezalandırma ile eşanlamda değerlendirilir. Her ne kadar kelime anlamıyla katılık ve kuralcılık gibi kavramları çağrıştırıyorsa da gerçek anlamda disiplin, çocuğun topluma uyumu üzerine yoğunlaşmakta, davranışı yönlendirmeyi amaçlamaktadır.

Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğreterek, kendi kendini denetleme ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlamaktır. Bu da dıştan gelen bir zorlamayla olmaz. Önemli olan, içselleşmiş bir sorumluluk duygusunun oluşturulmasıdır.

Disiplin, tutarlılık ve esneklik gibi bazı ikilemleri içerir. Bir yandan çocuğa kuralların tutarlı bir şekilde verilmesi gerekir. Öte yandan katı bir şekilde uygulanan kararlar hoşnutsuzluğun oluşumuna neden olabilir (Yavuzer 2002a). Disiplin hem yeteri kadar hem de çocuğun yaşına uygun olmalıdır. Kurallar açık olmalı ve uygulanabilmelidir. Ceza verilmesi gerekiyorsa hemen uygulanmalı ve üstü örtülmemelidir. Ceza, çocuğun özüne değil de davranışlarına yönelik olmalıdır. Anne-babalar çocuklarına sevgi, anlayış, sabır ve hoşgörü ile disiplin vermelidir (Erişim i).

Anne ve babaların uyguladıkları tüm disiplin yöntemlerinin seçiminde, kişisel deneyimleri kadar, yakın çevrenin de etkisi görülmektedir. Anne ve baba-çocuk ilişkisi, çocuk yetiştirme ve ona uygulanan disiplin yöntemiyle yakından ilgilidir. Aşırı sert ve otoriter bir disiplin yöntemi, olumsuz ve itaatsiz çocukların yetişmesine neden olacaktır (Yavuzer 2002b).

2.1.6.2.4.A. Sıkı tutum

Sıkı eğitim uygulayan anne baba, çocuğu kendi tasarladığı bir kalıba göre yoğurmak amacı güder. Çocuk sürekli denetim altındadır. En küçük hatasında üzerinde durulur ve hemen düzelme yoluna gidilir. Ona tanınana haklar en aza indirilmiştir (Ekşi 1982) Çocuk anne babasından çekinir ve attığı her adımda yanlış yapma korkusu içine düşer. Duygu ve isteklerine önem verilmediğini düşünerek bunları içinde tutmaya çalışır (Yörükoğlu 2004).

2.1.6.2.4.B. Gevşek tutum

Birinci tutumun tersine kimi ailelerde disiplin yok denecek kadar gevşektir. Çoğu olumsuz davranışlar bile aşırı bir hoşgörü ile karşılanır. Çocuğa sayısız haklar tanınmıştır

ancak nerede duracağı belirlenmemiştir. Ailede çocuk anne babadan çekineceği yerde anne baba çocuktan çekinir olur. Bu disiplin yöntemini, yanlış bir anlayışla, çağdaş eğitim uyguladıklarını sanan anne babaların başvurduğu salt hoşgörü yöntemi diyebiliriz. Arada sertleşmek gereğini duyduklarında karasız davrandıklarından çocuğu etkileyemezler. Bu tutumla, çocukların bencil, sorumsuz ve şımarık yetişmesi tabiidir (Yörükoğlu 2004).

2.1.6.2.4.C. Tutarsız tutum

Anne babanın tutumu aşırı hoşgörü ve sert cezalandırmalar arasında gidip gelmektedir. Bir evde bir gün görmemezlikten gelinen yaramazlık, ertesi gün ağır ceza görüyorsa, annenin yaptığını baba bozuyor ya da babanın verdiği cezaya anne karşı çıkıyorsa, tutarsızlık gerçekten var diyebiliriz (Yörükoğlu 2004).

Kırcaoğlu (2006)'na göre disiplinde tutarsız tutum; dışarıdan konulan kurallar mutlaka çiğnenecektir. Eğer kurallar dıştan bir güç tarafından olarak uygulanıyorsa, kişiler de buna karşı çıkmak isteyecekler. Disiplin dıştan gelen biçimde hiçbir yaşta uygulanmamalıdır. Burada amaç iç disiplini geliştirmektir. Çocukta eğer iç disiplin geliştirebilirse, o zaman bu kurallara uyma isteği içten gelecek, dolayısıyla bir direnç ve isteksizlikle karşılaşılma durumu oluşmaz.

2.1.7. Genç ve Önceki Kuşak Arasında Çatışma

Ülkemizde, toplumun her kesiminde çok hızlı bir gelişme ve değişme gözlemlemektedir. Bu değişmeyle beraber toplumumuzda yerleşik değerler, eski toparlayıcılıklarını kaybetmektedir. Görsel ve yazılı basının, genel değer yargılarının değişmesindeki rolü çok önemlidir. Bu hızlı değişim, daha çok köy kesiminden büyük şehirlere gelen gençler üzerinde belirgindir (Özkan 2006).

Köy hayatında kişilerarası ilişkinin yakın ve samimi oluşu, ahlaki ve dini değerlerin daha etkili ve toplayıcı oluşu, buna karşılık daha geniş ve değişik bir yapıya sahip büyük şehirlerde insan ilişkilerinin köydeki kadar sıcak olmaması, hemşerilik bağının daha zayıf olması, dini, ahlaki ve toplumsal değer yargılarının köye oranla daha az etkili oluşu, özellikle gençler üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Daha önce, aile ve yakın çevre tarafından benimsetilmiş değerlerle, şehirdeki yeni çevrenin değerleri arasında fark vardır ve genç hangi değer hükümlerine ne ölçüde uyacağını veya uymayacağını kestirememektedir (Yörükoğlu 2004). Yetişkin toplumu ile farklı değerlere sahip olma, başlı başına bir uyumsuzluk ve çatışma nedeni sayılabilir.

Gençlik dönemi bir bakıma kimlik arama, kendini ispatlama, bağımsızlık kazanma evresidir. Bu kimliğini kazanma çabası içindeki genç, yetişkinden arzu ettiği güveni göremezse huzursuz olur. Aslında anne ve baba ve diğer yetişkinler, gençlerin neleri yapıp neleri yapamayacakları konusunda görüş birliğinde değillerdir.

Yörükoğlu (2004)'e göre, gençlerin bir kuşak öndeki yetişkin toplumuna girmesini, bağımsız olmasını ve kendine has bir kimlik elde etmesini önleyen önemli bir engel de onların ekonomik olarak bağımsız olmamasıdır. Kendi hayatını devam ettirmek için gerekli parayı kazanamama, gencin bağımsız bir kimlik geliştirmesine engel olabilir. Eğitim döneminin uzaması, gençlerin bir an önce hayata atılıp sorumluluk almasını ve yetişkin safına geçmesini geciktirdiği için, gençler açısından bir huzursuzluk nedeni olabilir. Öğrenimi boyunca çalışmayan, üretici olmadan anne ve babasının harçlıkları ile geçinmek durumunda kalan öğrenciler bunun ezikliğini duyarlar. Genellikle ülkemizdeki gencin anne ve babası ve yakın çevresindekilere oranla daha çok okumuş olması, aile içindeki kuşakların farklı kültüre ve anlayışa sahip olmasına ve hatta farklı dil kullanmasına yol açtığı için kuşak çatışmasına neden olabilir.

Her öğrenilen bilgi, kişide yeni birtakım davranış değişikliklerine neden olmaktadır. Gençler bu tür bilgileri bir önceki kuşaktan daha çabuk ve kolay öğrendiklerinden, bu yeni bilgiler ve dolayısı ile yeni davranışlar öğrenme, kuşaklar arasında farklılaşmaya neden olur. Önceki kuşakların gençlik dönemine karşı duydukları özlem, buna karşılık gençlerin de kendilerinden daha üstün bir durumda bulunan yetişkinlere karşı duydukları özlem, gençler ve yetişkinler arasında bir çatışma yaratabilir Anne ve babanın baskı yapması, çocuklarına söz hakkı vermemesi, onların bağımsızlık isteklerini arttırır. Anne ve babanın olumsuz tutumları gençlerde istenmeyen duygusal birikimlere yol açabilir (Özkan 2006).

Kulaksızoğlu (1985)'na göre lise son sınıfta okuyan gençler üzerinde yapılan bir araştırmada, en çok aşağıdaki konularda anne ve babaları ile çatışmaya girdikleri saptanmıştır:

1. Anne ve babası tarafından eleştirilmek,
2. Sağlık durumları ile çok ilgilenilmesi,
3. Evde temizlik konusunda titiz davranılması,
4. Bir konunun çok uzatılması, aşırı şekilde nasihat edilmesi, üstlerine çok düşülmesi,
5. Anne ve babanın onu anlamaması,
6. Akşamları eve geç gelmeye izin verilmemesi,
7. Evde azarlanması,
8. Anne ve babanın her şeyini öğrenmek istemesi,

9. Anne ve babası tarafından dağınık olduğunun söylenmesi,

10. Okuldaki ders başarısının tenkit edilmesi,

11. Ailesinin ona baskı yapması,

12. Anne ve babasının yanında tartışması.

Ayrıca alt ekonomik seviyedeki ergenler için evdeki işlerin zamanında yapılmaması ve anne ve babasının yeterince bilgili olmamaları çatışma konusu olmaktadır.

Yine; Kulaksızoğlu (1985)'na göre anne açısından bakıldığında, gencin radyoyu veya teybi çok açmasını veya fazla televizyon seyretmesini onunla çatışma oluşturan bir neden olarak ileri sürmektedirler. Babalar genel olarak ergen yaştaki çocuklarının yaptıkları ile ilgili olarak onlarla çatışmaya düşmediklerini belirtmişlerdir. Bu, ergenlik çağındaki çocukların babaları ile sürtüşme yaratabilecek davranışlardan kaçınması ile açıklanabilir

2.1.7.1. Çocuk ve Gençle İlgili Etkenler

a. Mizaç özellikleri (utangaçlık gibi),

b. Dikkat problemleri/hiperaktivite, öğrenme güçlükleri,

d. Sosyal beceri problemleri,

e. İletişim becerileri ile ilgili güçlükler,

f. Fiziksel, duygusal veya bilişsel gelişimde görülen gecikmeler.

g. Fiziksel engel veya itici fiziksel görünüş,

h. Kronik hastalıklar, sık hastaneye yatmak, okul devamsızlığı,

i. Grup faaliyetlerine katılımı sınırlayan zayıf büyük kas becerileri,

j. Duygusal güçlükler (Depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı),

k.Çocuğun yalnız kalmayı tercih etmesi,

l. Çocuğun sosyal durumunun ve arkadaşlık ihtiyacının büyük bir ölçüde aile bireyleri tarafından karşılanıyor olması.,

m. Sahip olduğu kültürel değerlerin akranları ile uyuşmaması (Yavuzer 2000, Yörükoğlu 2004).

2.1.7.2. Aileyle İlgili Etkenler

a. Anne ve babanın tutumunun çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemesi,

b. Anne ve babanın, çocuğu, arkadaşlık geliştirmek için ihtiyaç duyduğu zamanını, enerjisini ve imkânlarını, onu sınırlayan programlı faaliyet ve görevlerle fazla meşgul etmesi,

c. Anne ve babanın çocuğun arkadaş seçimi konusunda aşırı eleştirici ve olumsuz olması,

d. Anne ve babanın yetersiz sosyal becerilere sahip olması; çocuğun iyi bir modele sahip bulunmaması,

e. Anne ve babanın depresyonda olması, ruh sağlığının bozuk olması,

f. Anne ve babanın madde bağımlısı olması,

g. Anne ve babanın eğitiminin şiddet içermesi,

h. Ailede stres ve/veya istismarın yaşanması,

i. Anne ve babanın çocuğu aşırı derecede koruması veya bulunduğu etkinliklere aşırı sınırlamalar getirmesi,

j. Anne ve babanın, çocuklarının bireyselliğini veya özel ihtiyaçlarını değerlendirme konusunda zorlanması (Yavuzer 2000, Yörükoğlu 2004).

2.1.7.3. Çevresel ve Sosyal Etkenler

a. Ailenin kırsal, merkeze uzak bir bölgede yaşaması,

b. Evin okula uzak bir yerde bulunması, çevrede az çocuğun bulunması,

c. Ailenin her yaz tatil amacıyla uzak yörelere gitmesi,

d. Ailenin ekonomik açıdan sıkıntı yaşaması ve sık sık taşınması,

e. Ailenin kültür veya dile ait farklılığının bulunması,

f. Toplumun çocukları bir araya getirmek ve toplumsallaştırmak için imkân veya programlarının yetersiz kalması,

g. Çocukla akran grubu arasında giyiniş, davranış ve diğer farklılıkların bulunması (Yavuzer 2000, Yörükoğlu 2004).

2.1.8. Çocuklarda ve Gençlerde Uyum Bozuklukları

Uyum, bireyin kendisi ve çevresiyle dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesidir diye tanımlanabilir.

Yaşam boyu devam eden bir süreç olan, gelişme ve değişmelerin getirdiği tabii zorluklara, çevrenin olumsuz etkileri de katıldığında, bireyde tepki olarak çoğunlukla duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir.

Bu olumsuz tepkilere uyum ve davranış bozuklukları denir.

Çocuklarda uyumsuz davranışlar gelişmesini bazı nedenleri sayılacak olursa;

1. Aileyi tümden sarsacak aile birliğini ve düzenini bozan baskı ve zorlayıcı nedenler,

2. Kaçırılma, trafik kazası geçirme, ya da cinsel saldırıya uğrama,

3. Aile içi etkileşim ve yaşantılar, yanlış yetiştirme gibi (Yörükoğlu 2004).

Olumlu bir çevre çoğunlukla problemlerin kısa zamanda çözülüp, engellerin aşılarak çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişip, kişilik kazanmasında en önemli etkendir. Bu çevreyi bulamayan çocuk; güvensiz olur, karmaşık duygu ve düşünceler içinde bunalır, sevilmediğini, istenmediğini düşünerek, kimseye inanmaz, güvenmez ve sevmez. Büyüklerin ilgisini çekmek için gereksiz davranışlar yapar. Bütün bunlar bir süre sonra çocuğun çevreye uyumunu bozabilir (Yavuzer 1993).

Çocuklar arasında uyum bozukluğuna yol açan birçok olaya, yeterli ve uygun olmayan ilk anne ve baba ve çocuk ilişkilerinin neden olmaktadır. Anne ve babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimi şimdiki tutumlarında etkili olabilir. Çocukluk yıllarında kendi anne ve babasıyla sağlıklı bir iletişim kuramayan, yeterli sevgi göremeyen bir baba ya da aşırı baskı altında büyümüş bir annenin tutumları bu kötü deneyinler nedeniyle olumsuz olabilir.

Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş bireylerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. Anne ve babanın sevgi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklar, büyük bir sevgi açlığı gösterirler, bu açlıklar da bir takım davranış ve uyum bozukluklarına neden olabilir (Yavuzer 2000).

Sürekli hırçınlık, sinirlilik, yalancılık, kavgacılık, söz dinlememe, kaygı ve korku hali yaş büyüdükçe topluma uyum bozukluğu şekline dönüşür. Evden, okuldan kaçma, hırsızlık, asilik, kuralları çiğneme, saldırganlık ve madde bağımlılığı görülmeye başlar.

Her çocuk gelişim dönemlerinde çeşitli problemlerle karşı karşıya kalır. Kimi tuvalet eğitimi konusunda zorluk yaşarken kimi sürekli bir utangaçlık, içe kapanma ve çeşitli uyum sorunları gösterir.

Genellikle çocuklar istenen ve istenmeyen davranışların karışımını birlikte sunarlar. Çocukluk döneminde görülen bazı problemler normal gelişimin bir parçasını oluşturur. Bu problemlerin çoğu kalıcı olmaktan çok geçici türdendir. (Yavuzer 1993).

Çoğu bilmeden, istemeden yapılan toplum kurallarını çiğneyici gelip geçici uyum bozuklukları da vardır. Bunlar çoğu zaman aşırı neşe, konuşmada taşkınlık, oyunlarda tartışma, itiş-kakış, içkiye vakitsiz heves, argo ve küfürlü konuşmaya eğilim, atak hareketler, dağınıklık, savurganlık, kaba-saba şakalar, yüksek sesle konuşmak vb. davranışlardır (Aydoğmuş 1998).

2.1.8.1. Yaşa Uygunluk

Çocuğun yaşı, davranışının normalliğini belirlemede önemli rol oynar. Bunun için çocukla ilgili bireylerin (anne ve baba-öğretmen vs.) değişik yaşlardaki tipik davranışları ve gelişim dönemi özellikleri hakkında doğru bilgi sahibi olmaları oldukça önemlidir.

Belirli bazı yaşlardaki çocukların yarısına yakın davranışları anne ve baba ya da öğretmenleri rahatsız etmesine rağmen, normal olarak kabul edilir. Örneğin; 2 yaş civarında parmak emme normal bir davranış sayılırken, 4–5 yaşlarında bu davranışın yeniden belirmesi veya hala devam ediyor olması normal karşılanmamalıdır. 18 yaşlarındaki bir gencin, sigaraya ya da alkole başlaması az da olsa görülen bir davranışken, 8 yaşındaki bir çocuk için bu durum yolunda gitmeyen bir şeylerin olduğunun habercisidir (Yavuzer 1993).

2.1.8.2. Cinsel Rol Beklentisi

Erkeklerin kızlara oranla daha saldırgan olması beklenirken, davranışlarıyla erkeklere benzer saldırgan örnekler sunan kızların davranışı, sapan davranış kategorisinde sayılabilir (Yavuzer 1993).

2.1.8. 3. Kültürel ve Sosyal Faktörler

Önceki yüzyıllarda erkeklerin kadına karşı saldırgan olması sıkça karşılaşılan ve nispeten tabii bulunan bir durumken, günümüzde kadına kibar davranmak bir erdem olarak kabul edilmektedir (Yavuzer 1993). Ailelerin; eğitim durumları, yaşadıkları coğrafi bölge, anne ve babanın meslekleri ya da gelir seviyelerinin de önemi büyüktür.

2.1.9. Çocuklarda ve Gençlerde Saldırganlık ve Davranış Bozuklukları

Davranış bozuklukları; genellikle çocukların ve/veya gençlerin ruhsal ve bedensel özelliklerine bağlı olarak, yaşadığı iç çatışmaları davranışlarına aktarmasıyla ortaya çıkar. Davranış bozuklukları; çocukların ve gençlerin anne ve babasının ya da çevresindeki diğer insanların dikkatini çekme isteği, anne ve babaya karşı güç kazanma ya da onlardan intikam almaya çalışması, çocuğun ve gencin özgüveninin eksik olması, ilgi ve sevgi yoksunluğu, yanlış anne ve baba tutumları, aile içi iletişimin yetersiz olması, aile içinde yanlış disiplin uygulamaları vb. sebeplerden de kaynaklanabilir (Erişim c). Çocuğun sergilediği bu davranışları ne sıklıkla yaptığı ve ne düzeyde olduğu çok önemlidir. Küçük çocukların büyük bir kısmında bu tarz hareketler gözlenebilir; ancak çocuk bu davranışları sürekli ve yineleyerek sergiliyorsa, bulunduğu ortamlarda özellikle arkadaşlarına karşı saldırgan davranıyorsa bu davranışların aile tarafından dikkate alınması gerekir.

2.1.9.1. Genel Olarak Davranış Bozukluklarının Nedenleri

1. Dikkat çekmek: Çocuğa gerekli sevgi ve ilgi gösterilmediğinde ya da yeterli zaman ayrılmadığında dikkat çekmek için davranış bozukluklarına yönelir.

2. Ebeveynlere karşı güç kazanma isteği.

3. İntikam alma isteği: Özellikle dayak yiyen, sevgi verilmeyen çocuk anne ve babasından intikam almak ister. Aşırı otoriter ve baskıcı tutum, katı disiplin anne ve babaya karşı öfke ve nefret duygularının gelişmesine ve buna paralel olarak başkaldırıcı bir bireyin oluşmasına neden olur.

4. Yetersizlik: Çocuğun kendine güvensiz olması davranış bozukluklarına neden olur. Anne ve babanın aşırı koruyucu, hoşgörülü tutumu, gerektiğinden fazla özen gösterilmesi fazla kontrol anlamına gelir. Sonuçta çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal olarak çabuk kırılan bir kişi olur. Bu durum çocuğun kendi kendisine yetmesine imkân vermez ve davranış bozukluklarına neden olur (Erişim b).

Davranış bozukluğu başlama yaşına göre, iki alt tipe ayrıldığı görülmektedir:

a. Çocuklukta başlayan tip: Davranım bozukluğu 10 yaşından önce ortaya çıkar. Bu tip bireyler genellikle erkektir. Sıklıkla başkalarına göre saldırgandırlar, arkadaşlık ilişkileri bozuktur. Bu çocuklar ergenlikte başlayan alt tipe göre, daha kalıcı davranım bozukluğu gösterirler (Erişim k).

b. Ergenlikte başlayan tip: Bu alt tipte 10 yaşından önce davranım bozukluğuna özgü hiçbir belirti gözlenmez. Çocuklukta başlayan tiple karşılaştırıldığında bu bireylerde saldırgan davranış daha az gözlenir, daha normal arkadaş ilişkileri (başkalarının arkadaşları ile de sorun yaşayabilirler) vardır (Erişim k).

Davranım bozukluğu gösteren çocuklar ve gençler; sosyal ve duygusal problemleri yoğun olarak yaşarlar. Öfke, saldırganlık, arkadaş ilişkilerinde problemler tüm çocuklarda zaman zaman gözlemlenen davranışlardır. Ancak bu davranışlar kısa sürelidir ve sıklıkla tekrar etmez.

Davranım bozukluğu yaşayan çocuklarda ve gençlerde ise; öfkeyi kontrol edememe, inatçılık, yalan söyleme, evden kaçma, okuldan kaçma, cinsel taciz, toplumsal kuralları ciddi şekilde ihlal etme, fiziksel ve sözel saldırganlık, gibi davranış problemleri sürekli ve yenileyen şekilde gözlemlenir. Yaş ilerledikçe davranışların şiddeti de artar. Örneğin küçük yaşlarda sorunlar yalan söyleme, sözel saldırganlık olabilirken, yaş ilerledikçe hırsızlık, fiziksel saldırganlık olabilir. Bazı çocuklarda ve gençlerde hayvanlara eziyet etme de görülebilir. Kendisinin güçlü olduğunu kendine ve çevreye göstermeye ihtiyaç duyarlar.

Anlık, dürtülerine göre, uzun vadeli ve karşısındaki kişiyi düşünmeden hareket ederler. Başkalarının duygularını, düşüncelerini ve isteklerini umursamazlar.

Problemlerin kendisinden değil, çevresindeki kişilerden kaynaklandığını düşünerek, problemler karşısında tepkisel davranışlar gösterirler. Bu davranışlarının da doğru olduğunu düşünürler (Erişim k).

Davranım Bozukluğu yaşayan çocuklar ve gençler okulda da problemler yaşarlar. Okul başarıları yaşı, zihinsel yetenekleri dikkate alındığında beklenenden düşüktür. Öğrenme problemlerine dikkat sorunları da eşlik edebilir. Akademik başarısızlıklarının yanı sıra okulda disiplin sorunları ve arkadaş ilişkilerinde sorun yaşarlar. Arkadaşları tarafından istenmeyebilirler. Okulda yaşanan sorunlar okulu terk etmelerine ya da okuldan atılmalarına kadar varabilir (Erişim p).

Erken yaştan itibaren yaşıtları tarafından dışlanan, akademik sorunlar yaşayan ve aile içi problemler yaşayan gençler ait olma duygularını karşılayabilmek için marjinal gruplara kayabilir ya da kendileri marjinal gruplar oluşturabilirler. Bu gençlerde ayrıca madde istismarı ve erken cinsel davranışlar gözlemlenebilir. Bu kişilerde madde istismarı (alkol, madde, sigara kullanımı) açısından da risk grubu oluşturmaktadırlar. İntihar eğilimi ve girişimi de görülebilir. Davranım bozukluğunun erkeklerde görülme sıklığı kız çocuklarına göre biraz daha fazladır (Erişim k).

2.1.9.2. Saldırgan Davranış

Bazı çocuklar davranışlarıyla saldırganlıklarını açıkça sergiler. Çocuk akranlarına ya da çevresindeki diğer insanlara vurur, tekme atar, bir şeyler fırlatır. Etrafındaki insanlara fiziksel zarar verir. Bazı saldırgan çocuklar ise etrafındaki insanlara fiziksel zarar vermez; ancak düşmanca oyunlar oynayarak, oyuncakları kırarak saldırganlığını ortaya çıkarır.

Saldırgan çocuk, yaşıtları ve çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramayan, vuran, kıran, ısıran, zorbalık yapan çocuktur. Geçimsizdir, kavgaya hazırdır, kuralları çiğner, ceza almaktan kaçınmaz.

Genelde özgüveni olmayan veya özgüveni hırpalanmış olan çocuk, en azından fiziksel olarak güçlü olduğunu göstermek ve bunu sürekli olarak yeniden ispat etmek ister. Böyle çocukların genellikle sosyal deneyimi azdır (Erişim h 2003).

Saldırgan çocuk ve gençler genel olarak öfkesini yenmekte güçlük çeker. Çevresindekiler ile ilişkileri gergindir ve geçimsiz olurlar. Sürekli kavga çıkarıp etrafına zarar verirler. Okulda ve evde devamlı problem çıkarır, çıkardığı problemlerden dolayı aldığı cezalardan etkilenmez ya da çok kısa süreli etkilenir. Erkekler, kızlara göre daha fazla görülen

saldırganlığın oluşmasının çeşitli nedenleri vardır. Özellikle aile içinde çok şiddetli cezalar alan, hor görülen, yaptığı hiçbir davranışı anlayışla karşılanmayan, anne ve babadan ya da diğer yetişkinlerden devamlı dayak yiyenler saldırganlık gösterirler.

Anne ve babadan başka, aileyle birlikte yaşayan diğer bireyler ya da akrabalar ve okul ortamında bu tarz davranışların var olması saldırganlığın oluşmasına neden olabilir.

Saldırgan davranışların anne ve baba tarafından ödüllendirilmesi ve onaylanması da çocuğu ve genci saldırganlığa iten nedenlerden biridir. Özellikle erkeklerin akranlarıyla kavga etmesi ve karşıdakini dövmesi geleneksel kültürde onay görür. Çocuğum ezilmesin düşüncesiyle akranlara yönelik bu tarz saldırgan davranışların aile tarafından onaylanması saldırganlığı körükler (Erişim c).

Saldırganlık insan tabiatının bir özelliği olmasına rağmen, çoğu insan bu dürtüyü kontrol altında tutmayı, uygun, toplum tarafından kabul edilir etkinlikleri öğrenmeyi başarır. Okul çağına gelmiş çoğu çocuk bu sosyal olgunluğa erişmiştir. Bu olgunluğa erişmeyen çocuk ise olumsuz ve düşmanca duygularını yıkıcı yollarla ifade etmeye başlarlar (Yavuzer 2000).

2.1.9.2.A. Saldırgan Davranışların Nedenleri

Bazı çocukların kalıtımlarındaki kişilik özelliklerinden dolayı saldırganlığa daha yatkındırlar. Anne ve babadan ya da çevredekilerden öğrenme yoluyla saldırgan davranış görülebilir. Anne ve babanın çocuğun davranışlarını, arzu ve isteklerini aşırı engellemesi. Saldırgan davranışa duyarsız kalmak, aşırılı hoşgörülü davranmak çocuğun bu davranışı geliştirmesine yol açabilir. Olumsuz davranışlarından dolayı dövülmesi çocuğun dışarıda okulda, ya da evde arkadaşlarına, kardeşlerine saldırmasına yol açacaktır. Özellikle erkek çocuklarda anne babalar çocuğun erkekliğini göstermesi şeklinde algılanılarak, hoşa giden bir durum olarak dile getirilmesi.

Çocuğu saldırgan davranmaya iten nedenler anlaşılıp; ortadan kaldırılırsa, çocuğa öfkesini yenme konusunda beceri kazandırılırsa, içinden dolup taşan enerjisini boşaltabileceği aktivitelerde bulunması sağlanırsa, saldırgan davranışlar yok olacaktır (Yavuzer 2000).

Bunun dışında TV programlarında saldırganlık ve şiddet sahnelerini izlemelerinin de çocuklarda saldırganlık tavırlarını arttırdığı deneysel olarak saptanmıştır. Bu gibi durumlarda olağan önleyici tedbir olarak ceza kullanılır. Çok şiddetli ceza bir süre için saldırganlığı durdurur ama çocuğun gözünde kendi saldırganlığını meşrulaştırır. Sonuçta saldırganlık davranışı büsbütün yerleşir ve verilen ceza da ödeşme yerine geçer.

Yine uygun olmayan cezalar verildiğinde çocuk saldırganlık dürtüsünü kaybetmez ama başka alanlara yönlendirilir. Küfür etmek, vurmak, eziyet ya da yaramazlık etmek yerine;

tembellik ve kaçma gibi davranışlar meydana çıkabilir. Bu nedenle hemen cezalandırma yerine çocuktaki saldırganlığın bireysel ve çevresel nedenlerini araştırmak, çocuğun olumsuz tutumunu gereğinde görmezlikten gelmek, bazen açıklamalar yapmak, saldırganlığından beklenilen sonucu elde etmesini önlemek için çaba sarf etmek yararlıdır (Erişim p).

2.1.9.3. Çalma

Çalma, kendine açıkça ait olmayan bir eşyayı izinsiz olarak alıp ona sahip olmasıdır. Başlangıçta davranış bozukluğu ölçütlerini ele almıştık. Çocuğun dönem özelliklerini iyi bilmemiz gerekir (Erişim b).

Kendine güveni olmayan çocuk ilgi çekmek için hırsızlık yapabilir. Çalma, bazı durumlarda da bir yardım çağrısıdır. Çocuk çalarak ailesine "benim farkıma yarın" demek istemektedir. Sevgi eksikliği ile çalmanın arasında bir ilişki vardır. Anne, baba yoksunluğu çeken çocuklarda da çalma davranışı görülür. Çocuk sevildiği, benimsendiği duygusu iyice yerleşinceye kadar çalmaya devam eder.

Okul öncesi ve okul çağı çocuklarında görülen ve zaman zaman aile ve öğretmenleri endişelendiren bu davranış 5 yaşına kadar önemli bir problem oluşturmaz. Çünkü çocukta mülkiyet fikri 6–7 yaşlarında oturmaya başlar. Her çocuk nesnelere sahip olmanın anlamını ve başkalarına ait olan şeyleri alamayacağını öğrenmelidir (Yıldırım ve Akbıyık 1999). Bunu öğretmenin en iyi yolu, çocuğun kendisine ait eşyaları olmasını sağlamak ve yeterince büyüyünce kendisine harçlık verilmesi, ayrı odası veya çekmeceleri olmasının sağlanmasıdır. Başkasına ait olan şeyleri alma girişiminde bulunduğu zaman, kendisine kime ait olduğu hatırlatılmalı, bunların ancak izin verildiği takdirde alınabileceği anlatılmalıdır.

Anne babalar çalma karşısında soğukkanlı davranmalıdır. Dövme, ayıplama, yüzüne vurma, arkadaşları arasında rezil etme çok tehlikeli yöntemlerdir. İlk çalmada anne baba ve okulun bağışlayıcı ama duyarlı olması çok önemlidir. Çalma çocuk için çok hassas bir konudur. Böyle bir davranışa hiçbir zaman boş verilmemeli, bir psikologa danışılmalıdır.

2.1.9.4. Evden Kaçma

Çocuk acımasızca cezalandırılmaktan korktuğu için, alkol, fiziksel, cinsel istismar ve anne ve baba ilişkilerindeki sorunlardan bunaldığı için çocuk kaçma ihtiyacı duyar. Bazen de çocuklar anne ve babasına ayak bağı olduğunu hisseder ve onları rahat bırakmak, biraz cezalandırmak için evden kaçabilir.

Diğer yandan bazıları sadece iyi vakit geçirmek, heyecan aramak gibi basit nedenlerle kaçabilirler. Bu çocukların birçoğu zorluğu ve sömürüyü zaten çoktan yaşamışlardır.

2.1.9.5. Dikkat Eksikliği-Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)

Burada, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, ataklık en önemli belirtilerdir. Bu çocuklarda motor davranışlarda, bilişsel işlevlerde, kişiler arası ilişkilerde bozukluklar vardır. Bunların yanı sıra tabloya ruhsal bozukluklar da eklenebilmektedir.

Dikkat eksikliği hiperaktivite olmadan da olabilir. Bu çocuklar aşırı hareketlidirler. Çocuk hiç yerinde duramaz. Bebekliğinden beri hareketli olan bu çocuklar genellikle yürümeye başladıklarında hemen fark edilirler. Hareketleri amaca yönelik değildir. Durmak, yorulmak bilmezler. Bu çocuklar savruk ve düzensizdirler.

Küçük çocuklarda hiperaktif görünmek normaldir. Yaklaşık üç yaşına kadar tüm çocuklarda hareket dereceleri artar. Bu yaştan sonra giderek azalır. Aşırı hareketlilik ile birlikte dikkat eksikliği, ataklık ve saldırganlık gösteren çocuklar için hiperaktif denilebilir. Bu belirtiler çocukta en azından 6 aydır devam ediyor ve yedi yaşından önce başlamışsa ve en az iki ortamda (ev-okul gibi) oluşmuşsa hiperaktif sayılabilirler.

Özellikle okul döneminde zorlanırlar. Okula uyum sağlamakta sorunlar çıkar. Sırada oturmakta, dersleri takip etmekte sıkıntı çeken bu çocuklar, yazmada ve okumayı öğrenmede de zorluk çekerler. Öğretmenleri ve arkadaşlarıyla sürtüşmeye girer, öğretmeni öfkelendirir, arkadaşlarının saçını çekerler. Bu aşırı hareketlilik kimi zaman saldırganlığa dönüşür. İnce motor hareket gerektiren (yazı yazma, düğme ilikleme gibi) işlerde zorlanırlar.

Çocuğun bozukluğuna uygun, disiplin uygulayan, tutarlı ve kararlı olan, ilgili, sevecen davranan anne babalar bu konuda başarılı olurlar. Bu çocuklara karşı aşırı disiplin veya gevşek tutum uygun değildir.

Hiperaktivite bozukluğu denildiğinde hareket yeteneğinde, bilişsel işlevlerde, kişiler arası ilişkilerde ve ruhsal yapıda bozukluklar akla gelmelidir. Bu bozukluklar aşağıda verilmiştir (Yıldırım ve Akbıyık 1999).

2.1.9.5.A. Hareket yeteneğindeki bozukluklar

Bu durum çocuk yürümeye başladığı andan itibaren kendini gösterir. Belirtiler:

a. Giyinme, ayakkabılarını bağlama, düğme ilikleme gibi konularda (ince motor hareketleri) geri oldukları, hep sakar ve beceriksiz çocuklar olarak tanımlandıkları görülür.

b. Hemen her çeşit uyaranın peşinden koşarlar.

c. Anneler çocuklarının çok yaramaz olduklarından, sustan anlamadıklarından, en sevdikleri çizgi filmi bile hareketsiz ve sürekli izleyemediklerinden, oyuncaklarla uzun süre oynayamadıklarından söz ederler.

d. Hareketlilikleri zamanla iyice artarak okul döneminde belirginleşir. Bu çocukların hareketlilikleri başkalarını rahatsız edici boyuttadır.

e. Kurallara uyamama, uyumsuz ilişkiler içinde olma, ısırma, tükürme, tekme atma gibi zarar verici ve öfkeli davranışlara girmeleri, grup oyunlarına katılmamaları ile dikkati çekerler (Yıldırım ve Akbıyık 1999).

2.1.9.5.B. Bilişsel işlevlerde bozukluklar

a. Zihinsel Performansları normal olsa da dikkat süreleri kısadır.

b. Herhangi bir şeye yoğunlaşmakta güçlük çekerler.

c. Öğrenme güçlüğü ve okul başarısız1ığı görülür.

d. Kendi başına karar veremez.

e. Yargılama bozulabilir (Yıldırım ve Akbıyık 1999).

ABD' de yapı1an bir araştırmada elde edilen bulgulara göre DEHB olan çocukların;

% 90'ı okulda yeterince üretken değil.

% 90'ı okulda düşük başarılı.

% 20'si okuma zorluğu çekmekte.

% 60'ı ciddi yazma bozukluğu çekmekte.

% 30'u okulu bırakmaktadır (Yavuzer 2000).

2.1.9.5.C. Kişiler arası ilişkilerde bozukluklar

İnsanlarla kısa sürede ilişki kurarlar ancak arkadaşlıklarını uzun sürdüremezler.

Ani davranış ve tepkileri vardır. (Aniden tükürür, tekme atar veya saçını çeker) (Yıldırım ve Akbıyık 1999).

2.1.9.6. Özel Öğrenme Güçlüğü

Bir çocuk için öğrenme güçlüğü tanısı konduğunda, genellikle okul başarısı, yaşından, eğitim geçmişinden ve zekâsından beklenene göre oldukça düşük demektir. Ne var ki, düşük okul başarısı tek başına her zaman öğrenme güçlüğü anlamına gelmez. Eğer çocuk potansiyeli oranında başarılı değilse, bunun nedeni düşük güdülenme, sık sık okul değiştirme sonucu temel becerileri edinememe, dil ya da davranış problemleri veya başka bir problem de olabilir.

Öğrenme güçlüğü, çocuğun okuma, yazma, aritmetik ya da dinleme, konuşma, akıl yürütme yeteneklerini kazanmada ve kullanmada yaşanan güçlüktür. Genellikle, öğrenme güçlüğü, çocuğun bilgi işlem süreçleri ve bilgiyi öğrenme yeteneği ile ilgili bir problemle birlikte, kendini idare etme ve sosyal becerilerdeki zorluğunu da yansıtır (Yavuzer 2000).

2.1.9.7. Gece Korkuları

Çocuklar korkulu rüyalar görürler. Bu gibi durumlarda da çocuk anne babanın odasına gelir ve onlarla yatmak ister. Bu durumda çocuğu azarlamak, kızmak sakıncalıdır. Çocuğu alıp odasına götürmek ve dalıncaya kadar birlikte kalmak onu sakinleştirmeye çalışmak gördüklerinin gerçek olmadığını anlatmak uygun olacaktır (Erişim m 2006).

2.1.9.8. Okul Fobisi

Kuvvetli bir endişe nedeniyle çocuğun okula gitmeyi istememesi ya da bu konuda isteksiz görünmesidir. Okul fobisi daha ziyade çocuğun okula giderken annesinden ayrılmaya karşı verdiği bir çeşit ayrılma korkusuna bağlı olarak gelişen tepki olabilir.

Okul fobisi olan çocuklar, aile bireyleri dışındaki yabancı kişilerle sosyal ilişki kurmakta güçlük çekerler ve utangaçtırlar (Yavuzer 2000).

Ayrıca okulda yöneticilerden, öğretmeninden veya arkadaşlarından dayak yiyen öğrencide de bu fobi gelişebilir. İleriki yaşamında da okuldan nefret eder ve okuma yüksek tahsil yapma şansını da yitirmiş olur.

2.2. Şiddet

2.2.1. Öğrenilen Bir Davranış Olarak Şiddet

Şiddetin tüm dünyada yazılı ve görsel medyada yerini bulması, gündemden düşmemesi ve sık yer alan konular arasına girmesi yaşlı dünyamızın ikinci bin yılı ile başlamıştır.

İnsanoğlunun kendi kendine gerçekleştirdiği şiddet olan intiharla yola çıktığımızda önümüze birçok şiddet şekli ve tanımlamaları gelecektir. En küçük toplumsal birim olan aileden, ülkelerin karşılarına (her ne sebeple olursa olsun) aldığı ülke insanlarına kadar şiddetin doğuş gerekçeleri de belirlenmektedir. Ailede eşler arası, aile içinde ve dışında çocuklara uygulanan, ülkelerin diğer ülke insanlarına uyguladıkları şiddet şekilleri sayılabilir.

Şiddet ile ilgili birçok bilim adamı tanımlar yapmışlardır. Bunlar; şiddet, "başkalarına zarar vermek ya da yaralamak amacıyla kullanılan fiziksel güç" ya da "güç ve kuvvetin başkalarını bir takım haklarından mahrum etmek gibi, adaletsiz bir biçimde kullanılması" olarak tanımlanmaktadır (Öğütülmüş 1995). Şiddet; sözden davranışa kadar her insan davranışında bilerek ya da bilmeden bulunabilir. Çoğu zamanda saldırganlıkla da karıştırılmaktadır.

Şiddet; bir hareketin, bir kuvvetin veya gücün değerlendirilmesi, sert hareket etmek, sert davranmak, kaba kuvvete başvurmak şeklinde tanımlanmıştır (Doğan 1994).

Sözlük anlamıyla şiddet; bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmaktır. Diğer bir tanımla da, şiddet, kişinin bedensel ve/veya ruhsal bütünlüğüne yöneltilmiş zor olarak tanımlanabilir. Karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplum ya da dağınık olarak diğerlerinin veya bir kaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki, manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır (Kaptanoğlu 2002).

Yine bir başka tanımlama da şiddet; bir kişiye güç veya baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak da tanımlanabilir. Dar anlamıyla ele alındığında şiddet, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edim olarak tanımlanır (Ünsal 1996).

Küfür, şiddet unsurunun sözlü anlatımıdır. Başkalarının değer verdiği, sevdiği saydığı nesneleri ya da kişileri küçük düşüren, kötüleyen sözlerden başlayarak, kişi için en kutsal değerlere varan küfür, bu anlamda sözlü saldırganlığın en kötü ve şiddetli biçimidir (Öztürk 2003).

Şiddet uygulama eylemi; duyguların kabaca ifade edilmesine doğal eğilim; bir şeyin karşı konulmaz gücü; bir eylemin hoyrat yapısı olarak tanımlanabilir.

Şiddet terimi ise; bir yanda olgular ve eylemleri; diğer yanda da, gücün, duygunun veya bir tabiat unsurunun varoluş üslubunu belirlemektedir. İlk anlamıyla şiddet, huzur karşıtıdır. Onu bozar veya tartışmaya açar. İkinci anlamda söz konusu olan ise ölçüleri aşan ve kuralları çiğneyen kaba bir güçtür.

Terimin kökenine baktığımız zaman ise şunları görürüz: Şiddet, Latince violentia'dan gelmektedir. Violentia, şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç demektir. Violare fiili ise şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, (kurallara) karşı gelmek anlamını taşımaktadır. Kelimenin günlük kullanımını incelersek, çok boyutlu olduğunu görürüz. Çekirdek kavram "güç"tür. Bu yüzden şiddet dendiği zaman öncelikle anlaşılan bir bedensel davranışlar ve eylemler dizisi olmaktadır. Şiddet her şeyden önce vurma ve kötü davranma eylemidir. Bu yüzden her zaman iz bırakır. Hâlbuki gücün şiddet olarak tanımlanabilmesi için belirlenmiş olan normlar çok çeşitlidir. Bu yüzden neredeyse norm sayısı kadar şiddet biçiminin bulunduğu kabul edilebilir.

Şiddetin kaynakları ve uygulaması biçimleri açısından farklı türleri vardır. Bireysel, kitlesel; fiziksel ya da ruhsal gibi şiddet türlerinden söz etmek mümkündür. Bireyler

kendilerini savunabilmek için şiddete yönelebileceği gibi, şiddet bir ruhsal patolojinin uzantısı olarak da ortaya çıkabilir.

Şiddetin varlığı, yeniden üretilişi ve doğrudan maruz kalanlar ile tanıklık edenler tarafından algılanışı, kişilik gelişimi, tutum ve davranışların gelişimi açısından önemlidir. Örneğin, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak baba tarafından ev içinde uygulanan şiddetin çocuklar tarafından onaylanması, şiddetin varlığının kişilik gelişimi açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir (Güneş ve ark 2000). Özgün bir davranış örüntüsü olarak üretilen şiddet özdeşim sürecinin bir nesnesi haline dönüşerek farklı sonuçlar doğurabilir. Bireyi şiddete yatkınlaştırabileceği gibi benlik saygısında azalma, özgüven yitimi ve depresyona yatkın, boyun eğici bir davranış örüntüsü geliştiren bir nitelik de kazanabilir. Overmier ve Seligman (2003)'ın Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı'nda tanımladığı gibi; süregen strese ve şiddete maruz kalan organizma tepkisizlik içeren bir davranış geliştirmektedir.

Günümüzde gençlerin kişilik gelişiminde, şiddet eğilimi ve ilgili davranışları kadar boyun eğici davranışların varlığı da önemli yer tutmaktadır. Boyun eğici davranışlarla ilgili çalışmalarda sıklıkla bu davranışların depresyon belirtileriyle ve diğer bazı ruhsal bozukluklarla ilişkileri incelenmiştir (Allan ve Gilbert 2002). Doğrudan şiddet ile boyun eğici davranış arasındaki bağlantılara odaklanan araştırmalar kısıtlıdır.

Eşlerarası, anne-baba-çocuk arası gibi kişilerarası ilişkilerinde, kızgınlık ve saldırganlık gibi şiddet davranışlarını daha çok gösterenlerin daha otoriter ve kontrolcü oldukları, boyun eğici davranışlar ve zayıf otoritenin de başta depresyon olmak üzere, birçok ruhsal sorun ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Allan ve Gilbert 2002).

Şiddetin nedenleri üzerinde farklı görüşler bulunmaktadır.

Biyolojik faktörlerin incelenmesinde öne sürülen nedenler bu tür suçu işleyenlerin ve kurbanlarının çoğunun genç erkekler olmasının şiddetin, erkeklik hormonu ve yaşın getirdiği biyolojik değişimlerle ilgisi olduğunun göstergesi sayılabileceği şeklindedir. Yapılan çalışmalarda artan yaşla birlikte saldırganlığın azalmasının bunu destekleyen bir faktör olarak görülmektedir.

Psikolojik yaklaşım ise bu konuda iki teori öne sürmektedir. Bunlardan birisi sosyal öğrenme teorisine göre bu tür davranışların taklit yoluyla ve ödül-ceza mekanizması öğrenildiğidir. Diğeri olan gelişimsel teorisine göre ise şiddeti azaltan etkenler olduğu sürece görülme ihtimali azalır. Bu etkenler; çocuk ile onu yetiştiren arasındaki sevgi bağı, istismardan ve aşırı sert disiplinden uzak bir çocukluk dönemi ve esnek bir iç kontrolü güçlendiren deneyimlerin varlığıdır.

Sosyolojik yaklaşıma göre şiddetin nedenlerinin 3 temel grupta incelenmesi gerekir. Bunlar kültürel etkilenme, ilişkilerden etkilenme maddi-ekonomik etkenlerdir.

Kültürel nedenlere göre şiddetin, toplumdaki kimi durumlarda ve belli şahıslara karşı kullanımının kabul gördüğünü ve bu çarpık yargının kuşaktan kuşağa aktarıldığını savunuyor.

İlişkilerden etkilenme, şiddetin bir dizi tahriksel davranış ve sözler sonucunda ortaya çıktığı teorisi öne sürülmektedir. Buna göre eğer ortamda şiddete yönelik davranışlar varsa bunu gören diğer kişiler de bundan etkilenerek aynı davranışa yönelecektir.

Maddi ve ekonomik yaklaşım ise, yoksulluğun ve imkânsızlıkların insanları kanuni olmayan yollardan isteklerine ulaşmaya ittiğini öne sürmektedir.

Kişilerin şiddet sonucunda elde edeceklerinin kar ve zarar hesabını yaparak bu tür davranışlara yöneldiklerini öne sürmektedir. Eğer kişi yapacağı davranışın kendisine kar zarar bazında yararlı olacağını düşünürse bu tip davranışa yönelecektir. Şiddet hareketlerinin daha çok alkol ve uyuşturucu bağımlılarında kendilerine bunları elde etmek için yapıldığı gözlenmektedir.

2.2.2. Şiddetin Ortaya Çıkış Nedenleri

Şiddet konusunda çalışmalar yapan araştırıcılar öncelikle şiddet davranışlarının anlaşılabilmesi için antropolojik boyutun incelenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Şiddet davranışının incelenmesinde antropolojik boyutun önemli yeri bulunmaktadır. Toplumsal etkileşimin dışında özellikle insan doğasının şiddetle ilişkisi burada temel faktör olarak rol oynamaktadır. İnsanın doğasında şiddet dürtüsünün bulunması ve buna bağlı şiddet davranışının anlaşılabilmesi için nörofizyolojik boyut, etyolojik faktörler, psikolojik ögelerin incelenmesi ve bunların ışığında şiddet davranışının araştırılması gerekmektedir. Şiddetin özellikle saldırganlık ve saldırı boyutlarının anlaşılmasında antropoloji temel rol oynamaktadır.

Bandura (1986)'ya göre, insan saldırganlığının kökeninde ne şiddete yönelik içsel istek, ne de engellenmeye bağlı olarak doğan saldırganlık dürtüsü bulunmaktadır.

Bandura'nın kuramında insanların birbirlerine karşı saldırgan tutumlar göstermelerinin nedenleri:

1. Geçmiş deneyimleri sonucunda saldırgan davranışlar kazanmaları,

2. Bu türden tepkileri yüzünden takdir görmeleri veya ödüllendirilmeleri,

3. Özel sosyal ve çevre şartları tarafından doğrudan teşvik edilmeleridir (Kaplan ve ark 1994).

İçgüdü ve dürtü teorilerinin tersine, sosyal öğrenme teorisi, saldırganlığa yol açan bir veya birkaç potansiyel neden olmadığını, çok çeşitli nedenlerle saldırganlığın ortaya çıkabileceğini savunur; saldırganlık davranışının altında kişinin geçmiş yaşantıları ve öğrenmelerinden birçok dışsal ve durumsal etkene uzanan geniş bir alanda yer alan nedenlerin yattığını öne sürer (Michaud 1991).

2.2.3. Şiddetin Psikolojisi

Şiddet ve saldırganlık ile ilgili çok farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bir kısmı olayı sapma, hastalık olarak ele alırken bir kısmı ise toplumsal etkileşime bağlı ortaya çıkan olgular olarak değerlendirmektedirler.

2.2.3.1. Saldırganlığın Genel Psikolojisi

Çocuklar üzerinde televizyondaki şiddetin etkileri konusunda, çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan en bileneni Bandura'nın sosyal öğrenme teorisidir.

Bandura ve ark (1963), gerçek yaşamda saldırgan davranan çocuklarla televizyonda saldırgan davranışları izleyen çocuklar arasında bir bağ kurmuşlardır.
Çalışmalarında çocuklarda saldırgan cevapların yükseldiğini, filme alınan saldırganlığa karşı çocukların korumasız kaldıklarını buldular ve televizyonun sosyal davranışın önemli bir kaynağı olduğu sonucuna vardılar.

Bandura (1986), yaşamın medyanın modelini yaptığı toplumda, medyanın bir modellik yapma etkisine sahip olduğunu araştırmıştır.

Sosyalizasyon teorisi, televizyonun cinsiyet rolleri, şiddet ve suç, politik görüşler, etnik ve ırka ilişkin tutumlar ve sosyal davranış hakkında bilgi sağlama yoluyla Amerika'daki pek çok çocuk için önemli bir sosyalizasyon aracı olarak hizmet ettiğini tartışır.

Televizyon toplumun gerçek bir tasviri olarak algılanırsa veya bir çocuk için yeterli gerçek yaşam tecrübeleri mevcut değilse televizyondaki sosyal gerçeklik tasviri dünyada onun yerinin bir çocuğun görüşünün temeli haline gelebilir (Hepburn 1998).

Televizyonun şiddet etkisi üzerine yapılanmış olan psikolojik, sosyolojik ve tıbbi araştırmalar, şiddet davranışının çocukları da içeren pek çok izleyiciyi etkilediğini saptamışlardır. Her gün çizgi filmler, polis şovları, yüksek oranda şiddet içeren cinayet dramaları izleyen genç izleyicilerle ilgili çalışmalar televizyonun uzaktaki etkisiyle ilgilidir (Hepburn 1998).

2.2.3.2. Şiddetin Toplumsal Psikolojisi

Bilimin bu dalı da temel olarak saldırganlığı ev içi şiddetin etkileşimsel durumları açısından incelemektedir. Her ne kadar hiçbir yaklaşımın, şiddetin ve saldırganlığın belirli "durumlarda" oluştuğunu, saldırgan ve kurban olarak nitelediğimiz tarafları karşı karşıya getirdiğini, bunların saldırı ve şiddet olaylarında oynadıkları "kurban ve saldırgan" rolleri ile birbirlerini karşılıklı olarak şartlandırdıklarını göz ardı etmemesi gerekirse de, bazı ilginç deneyler, olayların ve grupsal ve güce bağlı etkenlerin özde toplumsal boyutları üzerinde yoğunlaşmışlardır.

2.2.3.3. Şiddet ve Toplumsal Kuram

Toplumsal kuramın amacı, şiddeti herhangi bir toplumsal fenomen gibi algılayıp anlamaya çalışmaktır. Olgu, bir sapkınlık, bir felaket, önemli bir işleyiş bozukluğu gibi görülse bile sosyolojik fenomenlere ve değer yargılarına kapılmadan, onun toplumsal işleyiş bütünlüğü içinde irdelenmelidir.

2.2.4. Aile İçi Şiddet

Tarih boyunca aile içi şiddet, önemsiz, ailenin özel bir sorunu olarak görülmüş ve dışarıdan yardım edilmesinin mümkün olamayacağı savunulmuştur. Aile içi şiddetin ortadan kalkması, sadece kişilerin davranışlarının değişmesi ile değil, aynı zamanda, dayağa izin veren sosyal ve kültürel değerlerin de değişmesi ile mümkün olacaktır.

Ebeveynler gerek birbirleriyle olan çatışmalarından doğan öfkeyi, gerekse günlük yaşamdaki streslerini en fazla çocuklarına yansıtmaktadırlar. Onlar savunmasız ve masum olduklarından ebeveynlerin en kolay hedefi olmaktadırlar (Erişim l).

Aile içi şiddet, bir terbiye yöntemi olarak algılanmaktadır. Aileler arasında yapılan anketlerde 100 aileden 34'ünde şiddete başvurulduğu görülmektedir. Her iki aileden birinde çocuklar dövülmektedir. Küçükken utanca boğulan, aşağılanan, horlanan ve dayak yiyen çocuk, çevresini sürekli denetim altında tutmaya çalışır, kimseye güvenmez, diğer insanlarla sürekli olumsuz ilişkiler içine girer. Dürüst olmaz, sürekli yalan söylemeye yönelir. Aile içi iletişim kaybolur. Şiddeti bir davranış modeli olarak benimser, yetişkinlerden korkarak büyür. Oysa çocuklara zaman ayırmak zorundayız. Elimde değil ne yapayım, sözden anlamıyor demeye hakkımız olmadığını bilmeliyiz. Anne karnında başlayan ailedeki şiddet uygulamasını ortadan kaldırmak için aile içinde özgürce tartışma ve demokratik davranma ile katılımcılık ilkelerini geliştirip yerleştirmek gerekir (Acet 2001).

Aile içi şiddet kuşaktan kuşağa geçmekte ve yalnızca şiddet gören kişiyi değil, tanık olan kişilerin psikolojik durumlarını, özellikle çocukların psiko-sosyal gelişimini etkilemektedir. Çocuklukta aile içi şiddete maruz kalanların ya da tanık olanların kendi yetişkinlik ailelerinde şiddeti daha yüksek oranda saptayan çalışmalar vardır (Hemengway ve ark 1994, Riggs ve ark 2000, Neugebauer 2000).

Aile üyeleri arasında yaşanan fiziksel, cinsel ve psikolojik istismar ve evdeki eşya ve hayvanlara gösterilen şiddet aile içi şiddet olarak adlandırılır. Şiddet yaşanan bir ortamda çocukların gelişimsel ve duygusal ihtiyaçları yeterince karşılanamaz. Çünkü şiddet gören veya şiddet uygulayan kişiler çocuklara uygun bakımı veremeyecek durumda olurlar.

Şiddetle içiçe yaşayan ebeveynler çocuklarına kendi çaresizlik ve umutsuzluk duygularını geçirirler ve çocuklarına güven hislerini veremezler.

Aile içi şiddetin dünyada ve Türkiye'de önemli bir sağlık sorunu olduğu bilinmektedir. Son 15–20 yılda, dünyanın her yerinde, eş şiddetiyle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Tüm dünya nüfusunu temel alan 48 çalışmanın verilerine göre, Dünya Sağlık Örgütü kadınların eşleri ya da partnerleri tarafından şiddete uğrama oranını %10–69 arasında bildirmiştir.

ABD'nde acil servislere başvuran kadınların %11-30'unun eş ya da partner tarafından yaralandığı bildirilmiştir (Grisso ve ark 1999).

Hindistan'da da, değişik çalışmalarda, eş şiddeti %20–75 arasında bildirilmiştir (Martin ve ark 2002). Ülkemizde, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995), ailelerin %34'ünde fiziksel şiddet, %53'ünde sözel şiddet olduğunu ve çocukların %46'sının fiziksel şiddet gördüğünü bildirmiştir.

Ayrancı ve ark (2002), Eskişehir'de birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda yaptıkları araştırmada, katılımcı kadınların %36,4'ünün fiziksel şiddetten yakındığını, %71,4'ünün geçmişteki ya da şimdiki gebelik döneminde ruhsal/sözel, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını saptamışlardır.

2.2.4.1. Aile İçi Şiddetin Nedenleri

Anne ve baba geçimsizliği, aile de ekonomik sorunlar, ciddi kişilik problemleri (psikopat, kişilikler, bağımlı-pasif vs.), değişik psikiyatrik rahatsızlıklar (aile bireylerinden birinin veya birçoğunun), depresyon, kaygı ve stres bozuklukları, kişilik bozuklukları, fiziksel ciddi rahatsızlıklar, bunama, fiziksel rahatsızlıklara bağlı davranış ve uyum bozuklukları, aldatılma ya da aldatmalar, alkol-uyuşturucu-uyarıcı-kumar bağımlılıkları, erkeğin eve hep geç gelmesi, aile yakınları ve diğer çevrenin aileye müdahale etmeleri, bireylerin kültürlerinde

ve model aldıkları insanlarda şiddetin bir yol-yöntem olarak var olması, üvey anne- babanın çocuklarına baskısı, "kızını dövmeyen dizini döver" veya" kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin" anlayışı buna bir örnektir (Erişim l).

Aile içi eğitim ve iletişimden başlayarak, toplumsal ortamı oluşturan bütün sosyal kurumlar bu açıdan değerlendirilmeli, hoşgörüyü arttıran davranış kalıplarına etkinlik kazandırmak için gayret sarf edilmelidir. Temel sosyal kurumlar ve yapılar insanın ve insanlığın mutluluğu için insanlar tarafından oluşturulan ilke ve kurallar uygulamalıdır (Köknel 1996).

2.2.4.2. Aile İçi Şiddetin Çocuk ve Gençlere Etkileri

Aile içi şiddetin çocuklar üzerinde birçok etkisi olur. Küçük yaşlardaki çocuklar yaşananlara anlam vermekte zorlanırlar ve kendilerinin bir hata yaptığına inanmaya başlarlar. Bu da suçluluk hissetmelerine sebep olur. Sözel olarak duygularını ifade etmekte zorlandıkları için davranışsal bazı tepkiler vermeye başlarlar. Şiddete maruz kalmış ya da tanık olmuş çocuklar aşağıdaki belirtilerden bir veya daha fazlasını gösterebilirler:

Aşırı bir çekingenlik ve endişe hali, korku, sık irkilme, karın ağrısı, mide bulantısı, baş ağrısı gibi psikosomatik belirtiler, alt ıslatma, dil gelişiminde gerileme, çevreye karşı ilgisizlik, uyumakta zorluk, kâbus görme, sık ve uzun süreli ağlama, yeme problemleri, konsantrasyonda zorluk, sinirlilik, öfke nöbetleri, saldırgan davranışlar, dürtüsel davranışlar, özgüven azalması, temel güven duygusunun sarsılması, yaşından küçük davranışlar, arkadaş ilişkilerinde sorunlar, intihar eğilimleri, okulda başarısızlık gibi davranışların yanı sıra; çocuklar atacağı her adımda büyüklerinin gözlerinin içine bakar, en küçük bir harekette hemen sıçrar, tedirgin olur her an dayak yiyeceği korkusu yaşayabilir. Bazı gençler, çocuklar evden kaçar, sokak çocuklarını bekleyen her türlü tehlikenin tehdidin kucağına düşerler.

Aile içi şiddetten çocuklar ve gençler büyük yara almaktadır. Sürekli horlanan, eleştirilen, aşağılanan çocukta olumsuz davranışlar gelişebilir.

Çocuklar ilişki kurma biçimlerini ailelerden öğrenirler. Şiddet yaşanan ailelerde çocuklar şiddet kullanarak ilişki kuran aile üyelerini gözlemledikleri için dışarıda ilişki kurma biçimleri de bu şekilde olur. Bazı çocuklar agresif, yıkıcı, kaba ve uygunsuz davranışlar sergileyebilirler. Kendilerini ifade etmekte zorlanırlar ve problem çözme becerileri yoktur. İstediklerini, arkadaşlarını tehdit ederek almaya çalışır veya şiddet kullanarak insanların ilgisini çekmeye çalışır. Genç kızların bir kısmı şiddet ortamından kurtulmak için erken evlilik yapar fakat bir kısmı fuhuş batağına saplanır. Erkek çocukların bir kısmı babaya tepkiden dolayı hemcinsine ilgi duyabilir. Kızların bir kısmı erkeklerden nefret eder ve

sağlıklı karşı cins ilişkisi kuramaz. Bazıları cinsel ilişki kuramaz, bir gurup sürekli erkekleri peşinden sürükler, fakat son anda onları tekmeler adeta babadan intikam alır. Gençlerin bazıları yollardaki arabaların camlarını kırarlar, kaportalarını çizerler, uyuşturucu batağına ya da marjinal guruplara saplanabilirler (Erişim l). Özellikle ergenlik döneminde başkalarına ve kendine zarar verme, alkol ve ilaç kullanımı gibi sıkıntılar ortaya çıkabilir. Bazı çocuklar ise saldırgan davranışların aksine içe kapanır, üzüntü, korku ve endişe gibi belirtiler gösterebilir. İleriki yıllarda da şiddet konusunda hassas, endişeli ve depresif bir ruh haline sahip olabilirler.

Cinsiyetten gelen ilgilerdeki ayrılıklar, kısmen kültürel etkenlere kısmen de fiziki değişikliklere bağlıdır. Boş zamanlarda, kızlar daha çok, kuvvet ve örgütlenmiş faaliyetlere katılırken, erkekler de beceri ve kas gücüne dayanan faaliyetlere katılırlar. Kızlarda, erkeklere oranla daha az ilgi değişikliği olur (Küçük 1997).

Çocukken şiddete maruz kalma ve tanık olma, psikiyatrik ve fiziksel davranış bozukluklarının nedeni olarak bildirilmiştir (Malinosky-Rummel 1993, McCauley ve ark 1997, Kaplan ve ark 1998, Tollestrop ve ark 1999, Wisner ve ark1999, Campbell 2002).

2.2.5. Şiddete Medyanın Etkisi

Şiddet ve medya arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmak amacıyla yapılan araştırmaların çıkış noktasında, insan kitlelerine hitap eden yayıncılığın sosyalizasyon sürecine etki ettiği düşüncesi vardır.

Toplumsallaşma ya da sosyalizasyon, belirli bir grubun veya toplumun yaşam tarzının öğrenilmesi, aynı zamanda da karşılıklı bir etkileşim sürecidir. Bu öğrenme sürecinde, toplumdaki kalıp davranışlar birey tarafından kişiselleştirilir ve sonuçta birey, o topluma ya da gruba ait bir kimlik geliştirir. Ancak, burada önemle belirtilmesi gereken, sosyalizasyonun, sadece kişinin standart bir davranış kalıbına uyarak biçimlenmesi demek olmadığıdır. Birey, sosyal yaşam içinde pek çok etkileşim içine girer ve kendine özgü davranış kalıplarını, kurduğu bu etkileşimler aracılığıyla oluşturur. Sosyalizasyon sürecinde toplumun düşünce, değer ve davranış örüntüleri, kültür sayesinde bireye aktarılmaktadır ve hiç kuşkusuz, toplum bireylerinin geniş ölçekte birbirlerini etkilemesine en büyük ortamı medya oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla toplumun davranış kalıpları, değerleri ve düşünce tarzları bireylere kazandırılır ve öğrenilenlerin içselleştirilmesine yardımcı olunur. Kitle iletişim araçlarının gücü, aynı iletiyi çok farklı bireye, çok sayıda ve farklı mesajlarla iletebilme yetisinden kaynaklanır (Aydın ve Aydın 1993).

İletişimin bazı tekniklerle, belirli bir teknoloji uygulanarak çoğaltılıp, güçlendirilerek, çok sayıda kişiyi etkileyecek biçime getirilmesine kitle iletişimi, bu iş için kullanılan araçlara da kitle iletişim araçları veya medya denmektedir.

Yazılı Basın (gazeteler, dergiler, broşürler), sinema ve tiyatro, radyo ve televizyon olmak üzere üç ana grupta toplanabilir. Kitle iletişim araçlarının; haber ve bilgi sağlama, sosyalleştirme, motivasyon, tartışma ortamı hazırlama, eğitim, kültürün gelişimine katkı, eğlendirme, bütünleştirme gibi temel fonksiyonları vardır.

Kitle iletişim araçları, bu fonksiyonlarını iyi kullandıkları zaman insanlığa çok faydalı olacağı, olumsuz yönde kullandıkları zaman da kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir. Kitle iletişim araçları çeşitli konudaki enformasyonla insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Bilgi edinmek ve özellikle de boş zamanları değerlendirmek üzere kitle iletişim araçlarına yönelen insanlar, yoğun bir yönlendirme ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Eğitim, kültür, spor, coğrafya, ekonomik durum ve ya diğer faktörlerin etkisiyle çoğu kez alternatifsiz bir rekreatif araç olan kitle iletişim araçları insanlar üzerindeki etkisini daha da artırabilmektedir (Çolakoğlu 2000).

Bu etki olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. İzleyiciler veya okuyucular çoğunlukla da bunun farkına varamamaktadırlar. Bunun sonucu kitle iletişim araçlarına güven de azalmaktadır. Fakat bu güvensizliğe rağmen kitle iletişim araçlarından vazgeçilmemekte ve ister istemez etkileme yörüngesi dışına çıkılamamaktadır (Karaküçük ve Yenel 1997).

Kunczik (1994), medyadaki şiddeti dörde ayırmaktadır:

1. Gerçek şiddet fiziksel ve psişik zarar verme amacına yöneliktir ya da böyle bir zarar vermenin yarattığı etkilerin medya tarafından halka sunulması olarak tanımlanabilir.

2. Varsayılan şiddet, bu tür davranışların bir ön şart olarak medya tarafından halka sunulması demektir.

3. Doğal şiddet, gerçek şiddet olaylarının medya tarafından gösterilmesi, suni şiddet ise, örneğin çizgi filmlerle gösterilen, gerçek dışı şiddet türleridir.

4. Bireysel şiddet, bir bireyin başka bir bireye ya da canlı bir varlığa ya da eşyaya karşı fiziksel ya da ruhsal zarar verme amacıyla yaptığı girişimlere verilen genel ad olarak tarif edilebilir

Kişi, geçmişte gözlemiş olduğu bir şiddet olayına bağladığı bir uyarıcıyla tekrar karşılaştığında, kendisinde varolan saldırganlık senaryoları, şemaları ve inançlarına ilişkin bellek izlekleri aktive olacak ve bu uyarıcı durumda, saldırgan davranma ihtimali artacaktır. Böylece bireyleri şiddete hazır hale getiren bir uyaran, saldırganlığın gösterilmesini kolaylaştıracaktır.

Ancak, kısa süreli olarak yaşanan bu tür bir ilişkiyi hazır hale getiren senaryolar, şemalar veya inançlar, çok önceden ve çok farklı bir bağlamda kazanılmış olabilmektedir (Aydın ve Aydın 1993).

Kısa süreli etkilerle ilgili süreçlerin ikincisi ise heyecan aktarımı ve genel uyarılmışlık halidir. Birey, önceden yaşadığı bir durumu, olduğundan daha abartılı bir şekilde hatırlayabilir ve o anda gözlediği şiddetin uyardığı duygusal yaşantıyı, yanlı bir şekilde, o andaki uyarılmaya yükleyebilir. Böyle bir heyecan aktarımı, kısa sürede daha şiddetli bir davranışa yol açabilecektir. Diğer yandan, gözlenen şiddete bağlı olarak artan genel uyarılmışlık hali öyle bir noktaya ulaşabilir ki, saldırganlığı bastırabilecek normatif sayıltılar zayıf kalabilir (Aydın ve Aydın 1993).

2.2.5.1. Şiddete İnternet, Video ve Bilgisayar Oyunlarının Etkisi

Çocuklar internette ve bilgisayar oyunlarında gördükleri şiddet sahnelerinden etkilenmektedir. Kitle iletişim araçlarında gösterilen şiddet sahneleri çocukları olumsuz etkilemektedir. Bu tarz görüntülere maruz kalan çocuklarda saldırganlıklar artmakta ya da çocuk kendisine bir karakteri model alıp, o karakterin yaptığı saldırgan davranışları sergileyerek çevresine zarar verebilmektedir. Özellikle çalışan anne ve babaların çocukları evde rahatça, istedikleri programı seyredebilmektedir (Özkan 2006). Çocukların bu yaşta gerektiğinden çok televizyon seyretmeleri çocukların sağlıklı gelişmelerine engel olmakla birlikte, anne ve baba tarafından takip edilemeyen programları izlemesine de neden olmaktadır.

Günün herhangi bir saatinde çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmayan programlar televizyonda yayınlanmakta ve çocuk bunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Çocuklar saldırgan davranışları ne kadar çok izlerse bunun o kadar normal ve kabul edilebilir olduğunu düşünmektedir. Televizyonlarda yayınlanan ve birçok kişinin ilgisini çeken dizilerde şiddet ve saldırganlığın özellikle aile tarafından normal karşılanması ve dizilerdeki karakterlerin çocuklar tarafından kahramanlaştırılması saldırganlığı körüklemektedir.

Çocuklarda saldırgan davranışları etkileyen diğer önemli bir faktör de savaş oyunlarıdır. Daha çok erkek çocukların bağımlılık düzeyinde ilgi gösterdiği savaş oyunları çocukların bilinçaltını etkilemekte ve çocuklar bu oyunlardan fazlasıyla zevk almaktadır. Oyun denetiminin yapılmayışı da ayrıca bir hatadır (Sakin 2007).

Yapılan araştırmalarda bazı bilgisayar oyunlarının çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerini olumsuz olarak etkilediği belirtilmektedir.

Özellikle 17 yaş altı çocukların rağbet ettiği (asıl bu yaş grubu ve altının bu oyunları oynamaması gerektiği halde) bazı oyunlar son derece sakıncalı ve çocuklarda olumsuz etkiler ve izler bırakacak durumdadır. Bu tür bilgisayar oyunlarının, masum, yaratıcı, eşitlikçi düzende değil, aksine çıkarcı, saldırgan, şiddet unsurları içerdiğine dikkat çekilmektedir. Şiddet olgusunun, henüz gerçek ve fantezi ayırımı yapamayan küçük yaştaki çocukları olumsuz etkilemesi, çocuklarda dünyanın güvensiz bir yer olduğuna ilişkin bir önerme, kanaat uyandırmaktadır (Özkan 2006).

Bilgisayar oyunlarında şiddete maruz kalanların, öldürülenlerin acısı, çocuklara yansıtılmadığı için çocuklar şiddetin ve saldırganlığın kullanılmasının zararları hakkında bilgi sahibi olamazlar. Ayrıca bilgisayar oyunlarında çocuğun uygulanan şiddete ya da saldırgan davranışlara aktif katılımı ve bundan zevk alması söz konusudur (Erişim c).

Teknoloji kullanımının, kişi gelişiminde bilgiye hızlı ulaşmak, bilgisayar ile tanışmak ve kullanımını öğrenmek gibi olumlu yönlerinin yanında, internet ya da televizyon bağımlılığı, sosyal izolasyon ve özellikle şiddet ve pornografik yayınlara ulaşabilme gibi; Kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyen etkileri de göz ardı edilmemelidir.

2.2.5.2. Şiddete Televizyonun Etkisi

Dünyaya yeni gelen her insan sosyo-kültürel değer ve normlardan yoksundur. Bu yüzden her toplumun barbarlıktan 20 yıl, yani sadece bir kuşak ötede olduğu söylenir. Çünkü dünyaya yeni gelen bebeklerin kültürden haberleri yoktur. Çocuğun sosyalleşmesinde ebeveynin oynadığı büyük role son yıllarda yeni bir ortak daha çıktığı iddia edilmektedir: Televizyon, çocuğun anne ve babasından sonra, ebeveynliğin üçüncü kolu olarak tanımlanmaktadır (Kunczik 1994).

Her toplumda bireyleri, o toplumun üyesi haline getiren aracı kurumlar olarak sosyalizasyon ajanları, yarattığı kültürel atmosfer içinde davranışları yönlendirmektedir.

Samimi ve duygusal ilişkilerin daha yoğun yaşandığı aile, arkadaş ve akrabalık grupları bireyi etkileyen alt kültürlerin yaşandığı ortamlardır. Bunun dışında örgün eğitim kurumları, kitle iletişim araçları, meslek kuruluşları... gibi kurumlaşmış ilişki ve etkileşimlerin formüle edildiği, yaşandığı kurum ve kuruluşlar da bireyin toplumsallaşma sürecinde rol almaktadır. Bu durumda kişi; bir yandan üyesi olduğu alt kültürün bilgi birikimini değerler sistemini, diğer yandan da kurumlaşmış kültürel sistemin öğelerini iç içe özümsemektedir (Önür 1998).

Televizyon, en yıkıcı gücünü etkiye en fazla açık durumdaki çocuklar ve gençler üzerinde gösteriyor. Şiddet onların davranışlarına, sözlerine, oyunlarına yansıyor.

Çocukların 3–4 yaşından başlayarak 12–13 yaşına kadar günde ortalama 1–2 saat çizgi film izledikleri, ayrıca çocukların ve gençlerin erişkinler için hazırlanan televizyon programlarını da seyrettikleri düşünüldüğünde, yoğun şiddet bombardımanı altında kaldıkları görülür. Yapılan bazı araştırmalarda (Minow ve LaMay 1995, Akarcalı 1996) çocuğun saldırgan davranışları taklit ettiği belirlenmiştir.

Postman (1994)'a göre, televizyon ve okul rekabet halinde olan iki öğrenme sistemidir ve Postman Televizyonun hızlı bir şekilde birinci müfredat haline geleceğini tahmin etmektedir.

Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre, çocukların ortalama olarak haftada 28 saat televizyon seyrettikleri ortaya konmuştur. İzmir'de Anaokulu öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada da; çocukların %56'sının günde 2 saat, %44'ünün ise günde 3 saat televizyon seyrettikleri ortaya konmuştur (Sayın 1999).

Televizyon yetişkinler tarafından daha ziyade bir haber alma ve eğlenme aracıyken, çocuklar için televizyon eğlendirme aracı olmanın yanında, içinde yaşanılan toplumu ve dünyayı anlama ve tanıma aracıdır. İçinde yaşanılan dünyayı anlama ve sosyalleşme çabası içinde televizyondan faydalanan çocuklar, televizyon yoluyla aldıkları iletilerin hangilerinin gerçek hangilerinin kurmaca olduğunu yetişkinler gibi kolaylıkla ayırt edememektedir

Televizyon izleme ile davranış arasındaki önemli etkenlerden biri de yönlendirmedir. Çocuğun izleyeceği televizyon programının aile büyükleri veya öğretmenler tarafından programın konusu ve içeriği hakkında çocuğa verilen ön bilgiler, sunulan mesajın hangi yönüne dikkat edileceği ve algılanacağı ile ne yönde etkileneceğini belirlemektedir (Küçükkurt 1991).

Televizyonun insanlar üzerinde bu kadar etkili olmasının psikolojik sebebi, izleyicilerine komedi dizileriyle gülme zevkini, korku ve macera filmleriyle gerilimi, dramatik ve duygusal dizileriyle duyguyu, gözyaşını spor programlarıyla da heyecanı bir bütün olarak yaşatan bir araç olmasıdır (Yetim 2000).

Televizyon şiddet ilişkisine geçmeden önce televizyonda şiddet öğelerinin ne kadar yer aldığına bakmak faydalı olacaktır. Çünkü televizyonun etkisinin üç unsura bağlı olduğu ileri sürülmektedir: İçerik, izleme süresi ve izleme sıklığı (Çaplı 2002).

Signorielli (2003), Amerika'da televizyonlar üzerine 1993–2001 yıllarını kapsayan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmada; her bir yılda prime time'da yaklaşık olarak programların %60'ının bazı şiddet unsurlarına sahip olduğu saptanmıştır. Türk televizyonlarındaki şiddet ve saldırganlık dozu, dünya televizyonları ile paralellik göstermektedir.

Televizyondaki şiddet eylemleri daha çok iki kişi arasında geçmekte (%47), on saniye kadar sürmekte, şiddet eylemlerinin yarıya yakını bir silahı da içermekte ve söz konusu eylemlerin %64'ü kentlerde yaşanmaktadır (Görmez ve ark 1998).

Aile Araştırma Kurumu tarafından iki özel kanal (ATV ve SHOW TV) üzerinde yapılan bir çalışmaya göre, şiddet içeren yayınların %78,3'ünde kurgusal şiddete rastlanırken, %21,7'sinde rastlanmamaktadır. Şiddet içeren programların türü ise şöyle sıralanmaktadır; yerli filmler/diziler %23.3, reality şov'lar %21.7, yabancı filmler/diziler %20, haberler %10, müzik programları %5, spor programları %5, haber programlar %3.3, magazin programları %1.7, ve diğer programlar %10'dur. Şiddet içeren programların en yoğun yayınlandığı yayın kuşağı, prime-time (%38,3), gece kuşağı (%36,7), öğlen kuşağı (%15,7) ve sabah kuşağı (%10) olarak saptanmıştır. Özellikle prime-time'de şiddet içeren programların yayınlanması, yaş ve cinsiyet gözetmeksizin herkesin bu tür yayınlara maruz kalması demektir. Bu durum özellikle çocuklar açısından tehlikeli sonuçlar doğurabilir (Görmez ve ark 1998).

Acaba televizyonda yukarıdaki oranlarda izleyiciye ulaşan şiddet, onlarda nasıl bir etkiye sahiptir? Bu konuda yapılan çalışmalardan bir tanesi Bandura ve arkadaşları tarafından yapılmıştır.

Bandura ve arkadaşlarınca laboratuar şartlarında yapılan benzer özelliklere haiz anaokulu öğrencileri 4 gruba ayrılmıştır. Bir gruba hacıyatmaza tekme, tokat, lastik top ve sözlerle saldıran canlı kimseler gösterilmiş; diğer gruba benzer bir olay televizyondan gösterilmiş; üçüncü bir gruba da şiddet ve saldırganlık öğeleri taşıyan davranışlar kartonlaştırılmış (çizgi film) tiplerce gerçekleştirilerek yine televizyondan gösterilmiş; dördüncü gruba ise şiddet ve saldırganlık öğesi taşımayan bir program gösterilmiştir. Daha sonra hacıyatmaz, lastik top ve diğer oyuncakların bulunduğu oyun odasına alınan çocukların davranışı gözlendiğinde şiddet ve saldırganlık öğesi taşıyan canlı televizyon ve çizgi film mesajlara maruz kalan çocukların şiddet öğesi taşımayan filmi izleyen gruptakilere göre daha çok saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür (Küçükkurt 1991). Araştırma canlı ya da çizgi film olsun şiddet ve saldırganlık içeren programların seyredilmesinin çocuklar tarafından taklit edildiğini göstermektedir.

Çocukların saldırgan davranış biçimlerini televizyondan öğrenerek bu davranışları taklit ettiklerini ortaya koyan bir araştırmada Dubow ve Miller tarafından yapılmış, televizyonda şiddet içeriği izlemenin gözlemsel öğrenme aracılığıyla saldırgan davranışları etkilediği ortaya konmuştur (Mutlu 1999).

Başka bir araştırmaya göre, ilkokul çağında şiddet öğesi içeren televizyon programları seyretme miktarı ile 19 yaşındaki şiddet davranışları arasında önemli bir ilişki bulunmuştur (Severin ve Tankard.1979).

Aile araştırma kurumu tarafından ülkemizde yapılan çalışmada medyanın şiddeti en azından şiddetin duyarsızlaşma yol açarak, söz konusu etkisinin varlığını ortaya koymuştur (Görmez ve ark1998).

Televizyonun çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu ileri sürenlerin yanı sıra bu etkinin tek yönlü olmadığını, çocukların kişilik özelliklerinin heterojen yapısı nedeniyle etkinin kişilere göre ve her bir olumsuz etki öğesinin her kişide farklı etki oluşturabileceği nedeniyle tek sorumlunun televizyon olduğunu düşünmenin yanlış olabileceğini ileri süren araştırmacılarda vardır (Friedman ve Johnson 1972, Berkovitz 1974, Parke ve ark 1977, Mullan 1999).

Televizyonun sadece çocuklar üzerindeki etkilerine ya da ekrandaki şiddet ve sonuçlarına yoğunlaşmanın bu iletişim aracının daha genel etkilerini göz ardı etmek anlamına geldiğini ileri sürmektedir. O'na göre televizyon kültürün ayrılmaz bir parçası olarak, onun adına karmaşık değer yargıları dizisini topluma iletmektedir. Ayrıca televizyonun, kahramanlık, başkalarının iyiliği için fedakârlıkta bulunma gibi duyarlı ve iyi nitelikteki değerleri de vurgulamakta olduğunu belirtmektedir.

Bunlara ek olarak, Gerbner ve ark (1982) da yaptıkları araştırmada televizyonda şiddet içeren programlar seyretmenin çocuklar üzerindeki en önemli etkisinin daha şiddet yanlısı olmaları değil de daha korkak olmaları olduğunu savunmuşlardır.

Televizyonun şiddet etkisi olmadığı; aksine saldırgan duygulara sahip bireylerin şiddet içerikli programları izleyerek bu duygularından arındıklarını ileri sürenler de vardır (Thomas 1985, Vural 1998).

Araştırmacılar medyadaki şiddeti doğal, suni, gerçek ve varsayıma dayananlar olmak üzere dörde ayırmaktadır.

1. Gerçek şiddet; fiziksel ve psişik zarar verme amacına yöneliktir ya da böyle bir zarar vermenin yarattığı etkilerin medya tarafından halka sunulması olarak tanımlanabilir.

2. Varsayılan şiddet; bu tür davranışların bir ön şart olarak medya tarafından halka sunulması demektir.

3. Doğal şiddet; gerçek şiddet olaylarının medya tarafından gösterilmesi, suni şiddetse ise, örneğin çizgi filmlerle gösterilen, gerçek dışı şiddet türleridir.

4. Bireysel şiddet; bir bireyin başka bir bireye ya da canlı bir varlığa yada eşyaya karşı fiziksel yada ruhsal zarar verme amacıyla yaptığı girişimlere verilen genel ad olarak tarif edilebilir (Kunczik 1994).

Pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de televizyon yakın sosyal çevrenin (aile, akrabalar ve okul) görevlerinden bir kısmını üstlenmiştir. Böylece çocuğun çevresi genişlemiştir.

Uzak sosyal ve fiziki çevredeki olaylar, insanlar, tabiat hatta uzay, diğer gezegenler hakkında mesajlar görüntülü ve sesli olarak algılanabilir veya öğrenilebilir olmuştur. Algılanan veya öğrenilen bilgilerin zihinde bıraktığı tortuların insanın davranışlarını belirlediği düşünülürse, çocuklar gerçek ya da sahte olduğunun farkına varmaksızın televizyonda sunulanları örnek birer davranış kalıbı olarak kabul edip ona göre davranacaklardır (Küçükkurt 1991).

Günümüzde insanlar televizyondan gördükleri ve radyodan işittikleri ile iyi bir yaşam biçimi ve toplumun politikası hakkında bilgi sahibi olmakta, başkalarına olan tutumlarını bunlara göre ayarlamaktadırlar.

Diğer bir deyimle radyo ve televizyon insanın dünya görüşünü, tutum ve davranışlarını etkilemekte ve geri bildirimler ile insanları belirli bir yolda değiştirmektedir. Televizyonda gösterilen reklamların bile, çocuklar üzerinde büyük etkiler oluşturduğu görülmektedir. Aynı şekilde yetişkin toplumsallaşmasında da bu etmenin rolü çok önemlidir (Aziz 1982).

Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle artık evlerinde şiddete maruz kalmayan veya tanık olmayan çocuklar da medya yolu ile şiddete tanık olmaktadırlar. Amerika'da yapılan araştırmalarda medya yolu ile şiddete tanık olan çocuklarda saldırgan davranışların arttığı bulunmuştur. Buna ek olarak çocukların şiddete karşı duyarsızlaştığı ve genel endişe ve korku düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Televizyonun şiddet etkisi üzerine yapılanmış olan psikolojik, sosyolojik ve tıbbi araştırmalar, şiddet davranışının çocukları da içeren pek çok izleyiciyi etkilediğini saptamışlardır. Her gün çizgi filmler, polis şovları, yüksek oranda şiddet içeren cinayet dramaları izleyen genç izleyicilerle ilgili çalışmalar televizyonun uzaktaki etkisiyle ilgilidir (Hepburn 1998). Bazı çizgi filmlerde karakterler onca şiddetten sonra ayağa kalkabilmektedir.

Medyadaki şiddetin oluşturduğu şiddete karşı duyarsızlaşma olgusuyla ilgili sonuçlara göre: Çocuklar, şiddet içeren filmler izledikçe gerçek dünyadaki şiddete daha az tepki vermekte, başkalarının yaşadığı acı ve sorunlara karşı ilgisiz kalmakta, empati duymamakta ve toplumda giderek artan şiddet olaylarına daha fazla hoşgörü göstermektedir (Aydın ve Aydın 1993).

Çocukların ve gençlerin şiddeti taklit etmesini azaltmak amacıyla bu tür programlarda ana fikir; şiddetin onay görmemesi ve cezalandırılması olmalıdır. Fakat programlara bakıldığında şiddetin doğurduğu sonuçların üzerinde durulmadığı, buna bağlı olarak da izleyenlerin yaşanan acılara karşı duyarsızlaştığı görülmektedir. Çocuklar da bu duyarsızlaşma sonucu, şiddete maruz kalan kişilerle değil, şiddeti uygulayanla özdeşleşmeye başlamaktadır.

Bunun sonucu olarak da kendi hayatlarında problemleri çözme ve onlarla baş etme yolu olarak şiddeti kullanmaktadırlar.

Medyada yer alan şiddetin, ilgili kurumlarca kontrol edilmesi ve engellenmesi gerekirken ailelerin de çocuklarının üzerindeki medya etkisini sınırlamaları gerekmektedir.

Medyadaki şiddetten etkilenen küçük yaşlardaki çocuklar, kendilerinin de şiddet kurbanı olabileceklerini düşünmekte ve korku-kaygı geliştirmektedir. Bu çocuklarda ağlama sıklığı, kucak isteme, saldırganlık eğilimi, uyku bozuklukları, kekeleme, helâ alışkanlıklarında bozulma, güven sorunları, sosyal etkileşimden kopma, yeme düzensizlikleri, psikosomatik bozukluklar, benlik değerinde düşme, dikkatini odaklaştırma sorunları ve depresyon eğilimi artmaktadır. Bu doğrultuda, şiddete karşı kendini zayıf hissetmenin, saldırganlık davranışını bir savunma yolu olarak da olsa benimsemeyi ve göstermeyi haklı çıkardığı söylenebilir (Aydın ve Aydın 1993).

Sonuçta, şiddet içerikli televizyon programları, seyircilerin bir bölümünü duyarsızlaştırırken, diğer bir bölümünü aşırı duyarlı hale getirmektedir.

Televizyonun çocuklara şiddeti öğrettiği bazı araştırıcılar (Huesmann ve Eron 1986, Walsh ve ark 1996, Hogben 1998) tarafından da desteklenmektedir.

Pek çok evde birkaç tane televizyonun olduğu günümüzde sorun artık televizyonun çocukları nasıl etkilediği sorusundan ziyade olumsuz etkiyi nasıl en aza indirerek, televizyonun olumlu işlevlerinden nasıl faydalanabiliriz olmalıdır.

Pek çok ülkede televizyonun olumsuz etkilerinden korunmak için, devlet tarafından denetlenip denetlenmemesi konusu tartışılmaktadır. Ülkelerin bir kısmı, bunun bazı hak ve özgürlüklere aykırı olduğunu savunurken, bazılarıysa bunun gerekli olduğunu düşünerek televizyon yayınlarına çeşitli kısıtlamalar getirmektedir. Türkiye'de de RTÜK benzer kaygılarla ortaya çıkmış bir kurumdur. Televizyonda yoğun şiddet içeren programlara sansür konması ve yayın saatlerinin özellikle çocukların en fazla televizyon seyrettiği saatlere konulmaması iyi bir gelişmedir. Ancak çocukları şiddet içeren programlardan uzak tutmak için tek başına yeterli değildir. Bu konuda, sosyalizasyon araçlarından biri olan aileye de görevler düşmektedir.

31 Mart 2006'da; M E. B. İlköğretim Genel Müdürlüğü ve UNICEF işbirliğiyle, "1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu" düzenlendi ve sonuç bildirgesi yayınlandı. Bildirgede, çocuğun dünyasında şiddetin yerinin olmaması gerektiği ifade edilerek, şiddetin önlenmesi için geliştirilecek stratejilerde çocukların katılımının sağlanması gerektiği, okul ve çevresinde şiddetin önlenmesinde toplumun her kesiminin görev ve sorumlulukları olduğu vurgulandı.

Yine bildirgede, kamu kurum ve kuruluşlarının, "Şiddetin önlenmesine yönelik caydırıcı düzenlemeler yapması, ihtiyaç duyulan insan ve maddi kaynakları seferber etmesi, öncelikli olarak çocuklarla çalışan kamu görevlilerinin, şiddet olaylarının tespiti ve çözümüne yönelik uygun eğitim almalarının sağlaması, tüm sorumlu taraflar arasında koordinasyonu sağlaması, çocuklara yönelik her türlü şiddetin yasak olduğu konusunda kapsamlı bir farkındalık oluşturulmasının sağlaması" gerektiği kaydedildi. Okullardaki şiddetin önlenmesi için, medyaya da görevler düştüğü vurgulanan bildirgede, medyanın da "Aile ve çocukların bilinçlendirilmesi konusunda planlanan ve uygulanan çalışmalara destek vermesi, şiddetle mücadele alanındaki olumlu gelişmeler üzerinde yoğunlaşarak, okullarla ilgili haberlerin yayınlanmasında daha özenli davranması, okul faaliyetleri ve başarıları ile ilgili bilgileri kamuoyuyla paylaşarak okulu desteklemesi" gerektiği ifade edildi.

Bu araştırmada S. Ü. Konya ve Karaman'da bulunan, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinde, sosyodemografik etkenler ve şiddetle ilgili ailesel ve kişisel öyküleriyle, boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

3. MATERYAL ve METOD

3.1. Materyal

Bu çalışmanın araştırma grubunu; 2006–2007 eğitim-öğretim döneminde, Selçuk Üniversitesi Konya ve Karaman'da bulunan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri oluşturmuştur.

Araştırmacılar tarafından hazırlanan, sosyo-demografik özellikler, boyun eğici davranışlar ve şiddet ile ilgili bilgileri sorgulayan bir anket formu ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği sınıflarında, gözlem altında uygulanmıştır. 300 öğrenciden 233'ü anketi cevaplamıştır.

Araştırmada belirlenen amaçlara ulaşmak için, konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatürden elde edilen bilgiler, konularında uzman olanların görüşleri ve bilgileri ile oluşturulmuştur.

3.2. Metot

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ): Depresyonla ilgili boyun eğici sosyal değerlendirilen, 16 maddeden oluşan bireyin kendi kendine uygulayabileceği bir ölçektir. Türkçe uyarlaması 1992 yılında yapılmıştır. Hem ergen, hem de yetişkinlere uygulanabilir. Her maddede sözü edilen davranışların kişiye her ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Maddeler 1–5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilir. Ölçekten en düşük 16, en yüksek 80 puan alınabilir. Yüksek puanlar daha fazla boyun eğici davranışa işaret eder (Savaşır ve Şahin 1997).

Sosyo-demografik özellikler anket formu: Yazarlar tarafından hazırlanmış yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne baba melekleri, aile yapısı, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi ile ilgili sosyo-demografik değişkenleri sorgulayan sorulardan oluşmaktadır.

Ayrıca aile içinde fiziksel ve sözel şiddet varlığı, geçmişte ve halen şiddete maruz kalma gibi sosyal etkenleri de araştıran sorular içermektedir.

3.2.1. İstatiki Analizler

İstatiksel değerlendirme: İstatiksel değerlendirmede "t testi" ve "Varyans Analizi (ANOVA)" kullanılmış, sonuçlar ortalama ve standart sapma olarak verilmiştir.

Anket verileri bilgisayara kodlanarak frekans, yüzdeler ve çapraz tablolar elde edilip, çapraz tablolara t-testi uygulanmıştır. Bilgilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) For Windows 11,0 paket programı kullanılmıştır.

Frekans ve yüzdelik dağılımlar alındıktan sonra birbirleriyle ilişkili olduğu düşünülen değişkenler arasında çapraz tablolar oluşturulmuştur. Tabloların değerlendirilmesinde uygulanan t testinde yanılma payı 0.05'dir.

4. BULGULAR

4.1. Sosyo-demografik veriler

S.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarından 300 öğrenciye anket uygulanmıştır. Karaman BESYO'dan 77, Konya BESYO'dan da 156 öğrenci ve 142 erkek, 91 kız olmak üzere toplam 233 öğrencinin vermiş oldukları cevaplar kayda değer görülmüştür.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılım

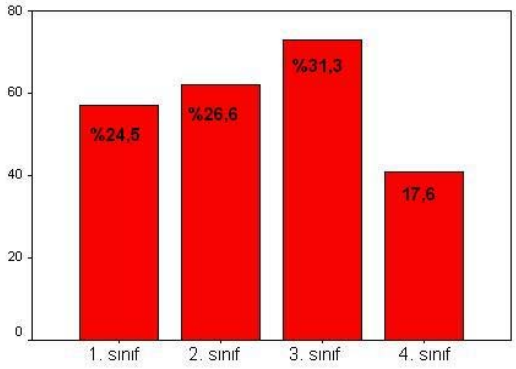
Değişkenler (Cinsiyet)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
erkek	142	60,9
Kız	91	39,1
Toplam	233	100,0

Tablo 1'de deneklerin cinsiyet dağılımını göstermektedir. Buna göre; deneklerin %60,9'u erkek ve %39,1'inin kız olduğu görülmektedir. Anket yapılan yüksekokulların öğrenci kapasitesiyle orantılı olarak erkek denek doğal olarak sayıca üstündür.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları sınıflarına göre dağılım

Değişkenler (Sınıflar)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
1.sınıf	57	24,5
2.sınıf	62	26,6
3.sınıf	73	31,3
4.sınıf	41	17,6
Toplam	233	100,0

Tablo 2'de deneklerin öğrenim gördükleri sınıfları göstermektedir. Buna göre; %24,5'i 1.sınıfta öğrenim görmekte, %26,6'sı 2.sınıfta öğrenim görmekte, %31,3'ü 3.sınıfta öğrenim görmekte ve %17,6'sı 4.sınıfta öğrenim görmekte oldukları görülmektedir.

Bu çalışmamıza katılan 3.sınıf öğrencilerinin fazlalığı ve 4.sınıf öğrencilerini daha az oldukları görülmektedir. Öğrencilerin %31,3'ü 3.sınıf öğrencisidir. İkinci sıklıkta (%26,6) 2.sınıf öğrenciler gelmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılım

Değişkenler (Yaş grupları)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
18-20	55	23,6
21-23	126	54,1
24-26	36	15,5
26 ve yukarısı	16	6,9
Toplam	233	100,0

Tablo 3'te deneklerin yaş gruplarını göstermektedir. Buna göre; %23,69'sı 18–20 yaşlarında, %54,1'i 21–23 yaşlarında, %15,5'i 24–26 yaşlarında ve %6,9'u 26 yaş ve yukarısında olduğu görülmektedir. 21–23 yaşlarında olan deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla %54,1), diğer yaş gruplarının toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir.

Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin yaş grupları ortalaması ise 22,09'dur.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerindeki birey sayısına göre (kendisi dahil) dağılım

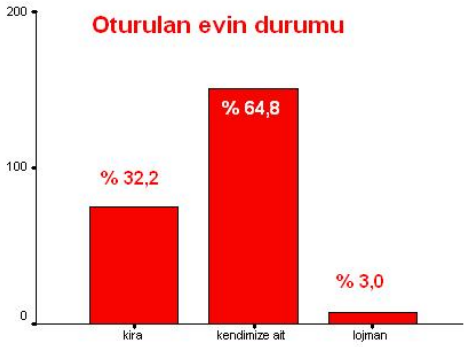
Değişkenler (Kişi adedi)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
3 kişi	24	10,3
4-5 kişi	136	58,4
6-7 kişi	50	21,5
8 ve yukarısı	23	9,9
Toplam	233	100,0

Tablo 4'te deneklerin ailelerindeki birey sayısını (kendisi dahil) göstermektedir. Buna göre ailelerindeki kişi sayısı; %10,3'ü 3 kişi, %58,4'ü 4–5 kişi, %21,5'i 6–7 kişi, %9,9'u 8 ve yukarısında olduğu görülmektedir. Ortalaması ise; 2,30'dur

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin oturdukları evin kime ait olduğuna göre dağılım

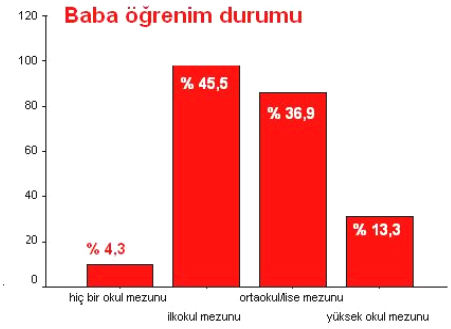
Değişkenler (Konut durumu)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Kira	75	32,2
Kendimize ait	151	64,8
Lojman	7,0	3,0
Toplam	233	100,0

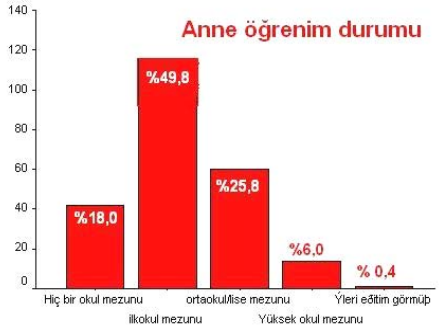

Tablo 5'te deneklerin oturdukları evin kime ait olduğunu göstermektedir. Buna göre; %32,2'si kira, %64,8'i kendilerine ait, %3'ünün de lojmanda oturmakta oldukları görülmektedir. Ortalaması ise; 1,70'dir.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim düzeylerine göre dağılım

DEĞİŞKENLER (ÖĞRENİM DÜZEYİ)	ANNE		BABA	
	SAYISI (N)	YÜZDESİ (%)	SAYISI (N)	YÜZDESİ (%)
Hiç bir okul mezunu değil	42	18,0	10	4,3
ilkokul mezunu	116	49,8	106	45,5
ortaokul/lise mezunu	60	25,8	86	36,9
Yüksekokul mezunu	14	6,0	31	13,3
İleri eğitim görmüş (master-doktora)	1	0,4	0	0
Toplam	233	100,0	233	100,0

Tablo 6'da deneklerin anne ve baba eğitim durumlarını göstermektedir. Buna göre anne durumu; % 18'si hiçbir okul mezunu değil, %49,8'i ilkokul mezunu, %25,8'i ise ortaokul/lise mezunu, %6'sı yüksekokul mezunu, %0,4'ü ise master/doktora eğitimli olduğu görülmektedir. Ortalaması ise; 2,21'dir. Babanın eğitim durumu ise; %4,3'ü hiçbir okul mezunu değil, %45,5'i ilkokul mezunu, %36,9'u ortaokul/lise mezunu, %13,3'ü yüksek okul mezunu olduğu görülmektedir. Buradan babanın aksine, annenin eğitim düzeyinde düşme olduğu görülmektedir. Ortalaması ise; 2,59'dur.

Tablo 7. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelir düzeylerine göre dağılım

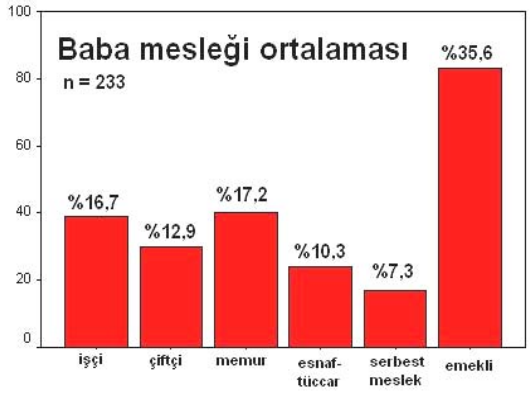
Değişkenler (Gelir durumu)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
200 Ytl ve aşağısında	6	2,6
200-400 Ytl arasında	26	11,2
400-600 Ytl arasında	70	30,0
600-850 Ytl arasında	69	29,6
1000 Ytl ve üzeri	62	26,6
Toplam	233	100,0

Tablo 7'de deneklerin ailelerinin ortalama aylık gelir düzeylerini göstermektedir. Buna göre; %2,6'sı 200 YTL ve aşağısında, %11,2'si 200–400 YTL arasında, %30'u 400–600 YTL arasında, %29,6'sı 600–850 YTL ve %26,6'sı da 1000YTL ve üzerinde olduğu görülmektedir. 400–600 YTL arasında ve 600–850 YTL arasında gelir seviyesi ± %30 ile ilk sırayı almakta iken, en düşük sıklıktaki gelir ise 200 Ytl ve aşağısında %2,6 olarak belirlenmiştir. Ortalaması ise; 3,66'dır.

Tablo 8. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve baba mesleklerine göre dağılım

DEĞİŞKENLER (MESLEK DURUMU)	ANNE SAYISI (N)	ANNE YÜZDESİ (%)	BABA SAYISI (N)	BABA YÜZDESİ (%)
Ev kadını	202	86,7	-	-
İşçi	1	,4	39	16,7
Çiftçi	0	0	30	12,9
Memur	9	3,9	40	17,2
Esnaf-tüccar	2	,9	24	10,3
Serbestmeslek	3	1,3	17	7,3
Emekli	16	6,9	83	35,6
Toplam	233	100,0	233	100,0

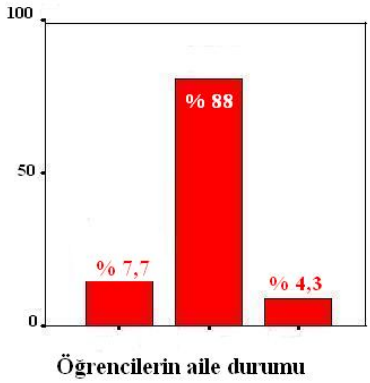

Tablo 8'de deneklerin anne ve baba meslek durumlarını göstermektedir. Buna göre annenin meslek durumu; %86,7'si ev kadını, %0,4'ü işçi, %3,9'u memur, %0,9'u esnaf-tüccar, %1,3'ü serbest meslek ve %6,9'u da, emekli olduğu görülmektedir. Ortalaması ise; 1,50'dir.

Babanın meslek durumu ise; %16,7'si işçi, %12,9'u çiftçi, %17,2'si memur, %10,3'ü esnaf-tüccar, %7,3'ü serbest meslek, %35,6'sı ise, emekli olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %86,2'sinin annesi ev hanımıdır. İkinci sıklıkta (%6,9) emekli anneler gelmektedir.

Babalarının %35,6'sı emeklidir. İkinci sıklıkta (%17,2) memurlar gelmektedir. Ortalaması ise; 3,85'dir.

Tablo 9. Araştırmaya katılan öğrencilerin aile durumuna göre dağılım

Değişkenler (Aile durumu)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var	205	88,0
Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var	10	4,3
Annem ya da babam bizden ayrı (veya yaşamıyor vefat etti)	18	7,7
Toplam	233	100,0

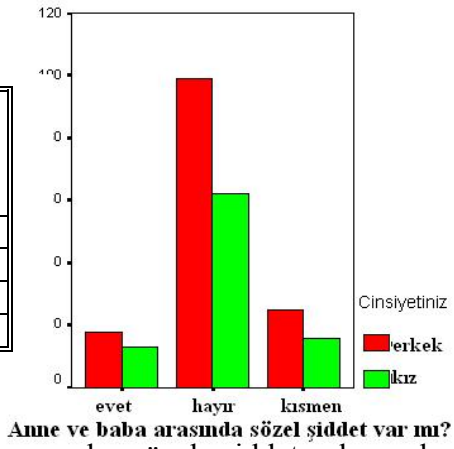

Tablo 9'da deneklerin %4,3'ü çekirdek aileden gelmektedir. Parçalanmış aile oranı ise %7,7 olarak görülmektedir. Ortalaması ise; 1,19'dur.

4.2. Şiddetle ilgili veriler

Tablo 10. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babası arasında sözel şiddet olup olmadığına göre dağılım

Değişkenler (Anneniz ve babanız arasında sözel şiddet var mı?)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Evet	31	13,3
Hayır	161	69,1
Kısmen	41	17,6
Toplam	233	100,0

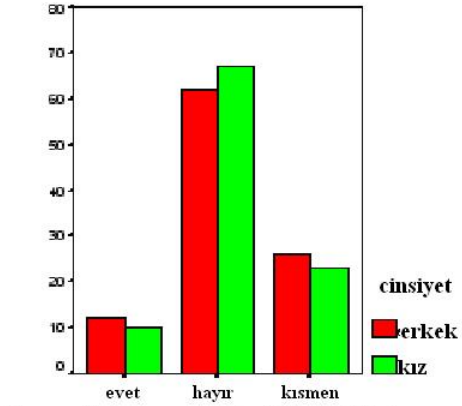

Tablo 10'da deneklerin anne ve babası arasında sözel şiddet olup olmadığını göstermektedir. Buna göre; %13,3'ü evet, %69,1'i hayır, %17,6'sı kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla %69,1), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise ± 2,04'dür.

Bu duruma göre, deneklerin anne ve babası arasında sözel şiddet olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 11. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babası arasında fiziksel şiddet olup olmadığına göre dağılım

Değişkenler (Anneniz ve babanız arasında fiziksel şiddet var mı?)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Evet	26	11,2
Hayır	149	63,9
Kısmen	58	24,9
Total	233	100,0

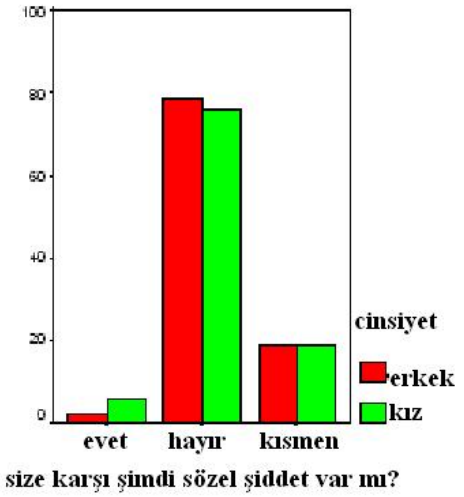

Tablo 11'de deneklerin anne ve babası arasında fiziksel şiddet olup olmadığını göstermektedir. Buna göre; %11,2'si evet, %63,9'u hayır, %24,9'u kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla % 63,9), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise ± 2,13'tür.

Bu duruma göre, deneklerin anne ve babası arasında fiziksel şiddet olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 12. Araştırmaya katılan öğrencilere karşı şimdi sözel şiddet olup olmadığına göre dağılım

Değişkenler (Size karşı şimdi sözel şiddet var mıdır?)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Evet	8	3,4
Hayır	181	77,7
Kısmen	44	18,9
Toplam	233	100,0

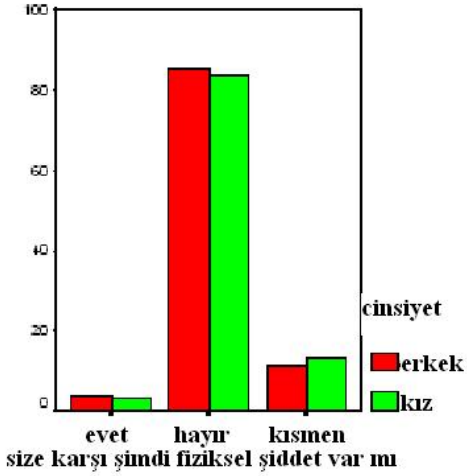

Tablo 12'de deneklere karşı şimdi sözel şiddet olup olmadığını göstermektedir. Buna göre; %3,4'ü evet, %77,7'si hayır, %18,9'u kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla % 77,7), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise $\pm$ 2,15'dir.

Bu duruma göre, deneklere karşı şimdi sözel şiddet olmadığı görülmektedir.

Tablo 13. Araştırmaya katılan öğrencilere karşı şimdi fiziksel şiddet olup olmadığına göre dağılım

Değişkenler (Size karşı şimdi fiziksel şiddet var mıdır?)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Evet	8	3,4
Hayır	197	84,5
Kısmen	28	12,0
Toplam	233	100,0

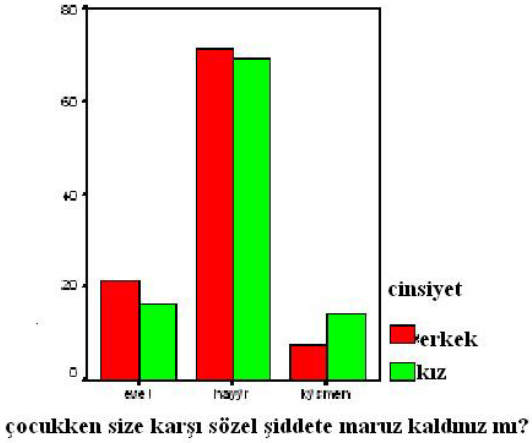

Tablo 13'de deneklere karşı şimdi sözel şiddet olup olmadığını göstermektedir. Buna göre; %3,4'ü evet, %84,5'i hayır, %12'si kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla % 84,5), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise $\pm$ 2,08'dir.

Bu duruma göre, deneklere karşı şimdi fiziksel şiddet olmadığı görülmektedir.

Tablo 14. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocukken sözel şiddete maruz kalıp kalmadıklarına göre dağılım

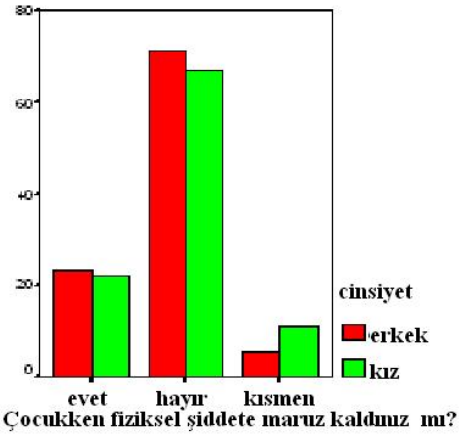
Değişkenler (Çocukken sözel şiddete maruz kaldınız mı?)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
Evet	45	19,3
Hayır	164	70,4
Kısmen	24	10,3
Toplam	233	100,0

Tablo 14'de deneklerin çocukken sözel şiddete maruz kalıp kalmadıklarını göstermektedir. Buna göre; %19,3'ü evet, %70,4'ü hayır, %10,3'ü kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla % 70,4), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise $\pm$ 1,90'dır.

Tablo 15. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocukken fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıklarına göre dağılım

Değişkenler (Çocukken fiziksel şiddete maruz kaldınız mı?)	Öğrenci sayısı (n)	Yüzdesi (%)
evet	53	22,7
hayır	162	69,5
kısmen	18	7,7
Toplam	233	100,0

Tablo 15'de deneklerin çocukken fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıklarını göstermektedir. Buna göre; %22,7'si evet, %69,5'i hayır, %7,7'si kısmen dedikleri görülmektedir. Burada da hayır diyen deneklerin (hatırı sayılır bir çoğunlukla % 69,5), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise $\pm$ 1,84'tür.

4.3. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği verileri

Tablo 16. Araştırmaya katılan öğrencilerin "Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım" sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"KENDİM YAPMAKTAN HOŞLANMASAM DA DİĞER İNSANLAR YAPIYOR DİYE, BAZI DAVRANIŞLARI YAPARIM"					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	99	24	13	6	0	142
Kız	59	22	4	4	2	91
Toplam	158	46	17	10	2	233

Tablo 16'da görüldüğü gibi "Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 99'u beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız denekten ise, 59'u beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir.

BDEÖ	Cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım	Erkek	142	1,4789
	Kız	91	1,5495
	Toplam	233	1,5064

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım" sorusuna verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,50 civarında bulunurken; erkeklerin 1,47 ve kızların 1,54 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 17. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam" sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"BELİRLİ BİR KONUDA BENİM HATAM OLMASA DA, HATALI OLDUĞUM SÖYLENİYORSA TATSIZLIK ÇIKMASIN DİYE SESİMİ ÇIKARMAM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	57	42	19	15	9	142
Kız	51	19	6	9	6	91
Toplam	108	61	25	24	15	233

Tablo 17'de görüldüğü gibi "Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa, tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam" sorusuna, öğrencilerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 57'si beni hiç tanımlamıyor, 42'si beni biraz tanımlıyor, 19'u oldukça iyi tanımlıyor, 15'i iyi tanımlıyor ve 9'u da çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 51'i beni hiç tanımlamıyor, 19'u beni biraz tanımlıyor, 6'sı oldukça iyi tanımlıyor, 9'u iyi tanımlıyor ve 6'sı da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	**cinsiyeti**	**Öğrenci sayısı**	**Ortalaması**
Belirli bir konuda benim hatam olmasada, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam	Erkek	142	2,1338
	Kız	91	1,9011
	Total	233	2,0429

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa, tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,04 civarında bulunurken; erkeklerin 2,13 ve kızların 1,90 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 18. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Paranın üstü eksik verilmiş olsa da, sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"PARANIN ÜSTÜ EKSİK VERİLMİŞ OLSA DA, SESİMİ ÇIKARMADAN ORADAN UZAKLAŞIRIM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	100	20	3	6	13	142
Kız	62	16	5	3	5	91
Toplam	162	36	8	9	18	233

Tablo 18'de görüldüğü gibi "Paranın üstü eksik verilmiş olsa da, sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım." sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda toplam 233 denekten, 142 erkeğin 100'ü beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız denekten ise, 62'si beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir.

BDEÖ	**cinsiyeti**	**Öğrenci sayısı**	**Ortalaması**
Paranın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım	Erkek	142	1,6761
	Kız	91	1,6044
	Toplam	233	1,6481

Tablo 18'de Araştırmaya katılan öğrencilerin "Paranın üstü eksik verilmiş olsa da, sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım." sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,64 civarında bulunurken; erkeklerin 1,67 ve kızların 1,60 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"BAŞKALARININ BENİ ELEŞTİRMESİNE VE AŞAĞILAMASINA İZİN VERİR, KENDİMİ SAVUNAMAM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	115	10	7	5	5	142
Kız	79	4	3	1	4	91
Toplam	194	14	10	6	9	233

Tablo 19'da görüldüğü gibi "Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam." sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda toplam 233 denekten, 142 erkeğin 115'i beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız denekten ise, 79'u beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam	Erkek	142	1,4155
	Kız	91	1,3187
	Toplam	233	1,3777

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam." sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,37 civarında bulunurken; erkeklerin 1,41 ve kızların, 1,31 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 20. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"SEVDİĞİM KİŞİ BENDEN YAKINLIK İSTEDİĞİNDE, O ANDA İÇİMDEN GELMESE DE YAKINLIK GÖSTERMEYE ÇALIŞIRIM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	31	34	25	22	30	142
Kız	29	30	8	11	13	91
Toplam	60	64	33	33	43	233

Tablo 20'de görüldüğü gibi "Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 31'i beni hiç tanımlamıyor, 34'ü beni biraz tanımlıyor, 25'i oldukça iyi tanımlıyor, 22'si iyi tanımlıyor ve 30'u da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

91 kız denekten ise, 29'u beni hiç tanımlamıyor, 30'u beni biraz tanımlıyor, 8'i oldukça iyi tanımlıyor, 11'i iyi tanımlıyor ve 13'ü de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmesede yakınlık göstermeye çalışırım	Erkek	142	2,9014
	Kız	91	2,4396
	Toplam	233	2,7210

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,72 civarında bulunurken; erkeklerin 2,90 ve kızların, 2,43 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 21. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"KONUŞMAYA ÇALIŞIRKEN BİRİSİ LAFIMI AĞZIMDAN ALIP KONUŞMAYI SÜRDÜRÜRSE, BEN SUSARIM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	70	31	19	15	7	142
Kız	34	24	10	12	11	91
Toplam	104	55	29	27	18	233

Tablo 21'de görüldüğü gibi "Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 70'i beni hiç tanımlamıyor, 31'i beni biraz tanımlıyor, 19'u oldukça iyi tanımlıyor, 15'i iyi tanımlıyor ve 7'si de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 34'ü beni hiç tanımlamıyor, 24'ü beni biraz tanımlıyor, 10'u oldukça iyi tanımlıyor, 12'si iyi tanımlıyor ve 11'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse ben susarım	Erkek	142	2,0000
	Kız	91	2,3626
	Toplam	233	2,1416

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,14 civarında bulunurken; erkeklerin 2,00 ve kızların, 2,36 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 22. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"KÜÇÜK HATALARIM YÜZÜNDEN SÜREKLİ ÖZÜR DİLERİM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	50	52	18	12	10	142
Kız	28	26	12	8	17	91
Toplam	78	78	30	20	27	233

Tablo 22'de görüldüğü gibi "Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 50'si beni hiç tanımlamıyor, 52'si beni biraz tanımlıyor, 18'i oldukça iyi tanımlıyor, 12'si iyi tanımlıyor ve 10'u da çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 28'i beni hiç tanımlamıyor, 26'sı beni biraz tanımlıyor, 12'si oldukça iyi tanımlıyor, 8'i iyi tanımlıyor ve 17'si de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim	Erkek	142	2,1549
	Kız	91	2,5604
	Toplam	233	2,3133

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,31 civarında bulunurken; erkeklerin 2,90 ve kızların, 2,43 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 23. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"ANNEM/BABAM BENİM HAKKIMDA HOŞ OLMAYAN ŞEYLER SÖYLERKEN, BEN SESSİZCE DİNLERİM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	37	33	26	21	25	142
Kız	22	23	18	12	16	91
Toplam	59	56	44	33	41	233

Tablo 23'te görüldüğü gibi "Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 37'si beni hiç tanımlamıyor, 33'ü beni biraz tanımlıyor, 26'sı oldukça iyi tanımlıyor, 21'i iyi tanımlıyor ve 25'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

Tablo 23'te 91 kız denekten ise, 22'si beni hiç tanımlamıyor, 23'ü beni biraz tanımlıyor, 18'i oldukça iyi tanımlıyor, 12'si iyi tanımlıyor ve 16'sı da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken,ben sessizce dinlerim	Erkek	142	2,7465
	Kız	91	2,7473
	Toplam	233	2,7468

Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin cevap oranlamalarının birbirine yakınlığı, boyun eğici davranış sergilemekten ziyade anne ve babaya saygıdan dolayı sesiz kaldıkları düşüncesine de ulaşılabilir. Zira bu sonucu; ortalamaların da eşit (2,74) olması destekler görülmektedir.

Tablo 24. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"ARKADAŞLARIMA KIZDIĞIM ZAMAN, BU KIZGINLIĞIMI ONLARA SÖYLEMEM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	57	42	20	11	12	142
Kız	37	24	11	7	12	91
Toplam	94	66	18	18	24	233

Tablo 24'de görüldüğü gibi "Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 57'si beni hiç tanımlamıyor, 42'si beni biraz tanımlıyor, 20'si oldukça iyi tanımlıyor, 11'i iyi tanımlıyor ve 12'si de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 37'si beni hiç tanımlamıyor, 24'ü beni biraz tanımlıyor, 11'i oldukça iyi tanımlıyor, 7'si iyi tanımlıyor ve 12'si da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Arkadaşlarıma kızdığım zaman,bu kızgınlığımı onlara söylemem	Erkek	142	2,1479
	Kız	91	2,2637
	Toplam	233	2,1931

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,19 civarında bulunurken; erkeklerin 2,14 ve kızların, 2,26 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 25. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	"ARKADAŞ TOPLANTILARINDA KONUŞMALARI YÖNLENDİRMEYİ BAŞKALARINA BIRAKIRIM."					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	42	53	22	20	5	142
Kız	29	35	14	8	5	91
Toplam	71	88	36	28	10	233

Tablo 25'de görüldüğü gibi "Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 42'si beni hiç tanımlamıyor, 53'ü beni biraz tanımlıyor, 22'si oldukça iyi tanımlıyor, 20'si iyi tanımlıyor ve 5'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 29'u beni hiç tanımlamıyor, 35'i beni biraz tanımlıyor, 14'ü oldukça iyi tanımlıyor, 8'i iyi tanımlıyor ve 5'i da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	**cinsiyeti**	**Öğrenci sayısı**	**Ortalaması**
Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım	erkek	142	2,2465
	Kız	91	2,1758
	Toplam	233	2,2189

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,21 civarında bulunurken; erkeklerin 2,24 ve kızların, 2,17 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 26. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	İNSANLARIN, BENİMLE KONUŞURKEN GÖZLERİMİN İÇİNE BAKMALARINDAN HOŞLANIRIM.					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	20	18	27	24	53	142
Kız	13	22	11	19	36	91
Total	33	30	38	43	89	233

Tablo 26'da görüldüğü gibi "İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 20'si beni hiç tanımlamıyor, 18'i beni biraz tanımlıyor, 27'si oldukça iyi tanımlıyor, 24'ü iyi tanımlıyor ve 53'ü de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

91 kız denekten ise, 13'ü beni hiç tanımlamıyor, 22'si beni biraz tanımlıyor, 11'i oldukça iyi tanımlıyor, 19'u iyi tanımlıyor ve 36'sı da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
İnsanların benimle konuşurken gözlerimin içine bakamalarından hoşlanırım	erkek	142	3,5070
	Kız	91	3,5824
	Toplam	233	3,5365

Araştırmaya katılan öğrencilerin ""İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 3,53 civarında bulunurken; erkeklerin 3,50 ve kızların 3,58 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 27. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	HERHANGİ BİRİ BENİM İÇİN KÜÇÜK BİR İYİLİKTE BİLE BULUNSA, İÇTENLİKLE VE TEKRAR TEKRAR TEŞEKKÜR EDERİM.					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	12	16	28	28	58	142
Kız	5	12	13	15	46	91
Toplam	17	28	41	43	104	233

Tablo 27'de görüldüğü gibi "Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 12'si beni hiç tanımlamıyor, 16'sı beni biraz tanımlıyor, 28'i oldukça iyi tanımlıyor, 28'i iyi tanımlıyor ve 58'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 5'i beni hiç tanımlamıyor, 12'si beni biraz tanımlıyor, 13'ü oldukça iyi tanımlıyor, 15'i iyi tanımlıyor ve 46'sı da çok iyi tanımlıyor demektedirler

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekür ederim	erkek	142	3,7324
	Kız	91	3,9341
	Toplam	233	3,8112

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 3,81 civarında bulunurken; erkeklerin 3,73 ve kızların 3,93 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 28. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	İNSANLARLA GÖZ GÖZE GELMEKTEN KAÇINIRIM.					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	88	17	17	12	8	142
Kız	48	19	11	9	4	91
Toplam	136	36	28	21	12	233

Tablo 28'de görüldüğü gibi "İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda toplam 233 denekten, 142 erkeğin 88'i beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız denekten ise, 48'i beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla büyük farkla bu sorunun kendilerini tanımlamadığını belirtmektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.	erkek	142	1,8380
	Kız	91	1,9231
	Total	233	1,8712

Araştırmaya katılan öğrencilerin ""İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,87 civarında bulunurken; erkeklerin 1,83 ve kızların 1,92 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 29. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	ARKADAŞ TOPLANTILARINDA, KONUYU AÇAN KİŞİ HİÇBİR ZAMAN BEN OLMAM.					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	57	46	23	8	8	142
Kız	35	32	13	6	5	91
Toplam	92	78	36	14	13	233

Tablo 29'da görüldüğü gibi "Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 57'si beni hiç tanımlamıyor, 46'sı beni biraz tanımlıyor, 23'ü oldukça iyi tanımlıyor, 8'i iyi tanımlıyor ve 8'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 35'i beni hiç tanımlamıyor, 32'si beni biraz tanımlıyor, 13'ü oldukça iyi tanımlıyor, 6'sı iyi tanımlıyor ve 5'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiç bir zaman ben olmam	erkek	142	2,0423
	Kız	91	2,0549
	Toplam	233	2,0472

Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Zira bu sonucu; ortalamaların da eşit (2,04±2,05) olması destekler görülmektedir.

Tablo 30. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	İNSANLAR ISRARLA BANA BAKTIKLARINDA YÜZÜM KIZARIR.					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	69	34	18	10	11	142
Kız	35	18	11	8	19	91
Toplam	104	52	29	18	30	233

Tablo 30'da görüldüğü gibi "İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 69'u beni hiç tanımlamıyor, 34'ü beni biraz tanımlıyor, 18'i oldukça iyi tanımlıyor, 10'u iyi tanımlıyor ve 11'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 35'i beni hiç tanımlamıyor, 18'i beni biraz tanımlıyor, 11'i oldukça iyi tanımlıyor, 8'i iyi tanımlıyor ve 19'u da çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	Cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır	erkek	142	2,0141
	Kız	91	2,5385
	Toplam	233	2,2189

Araştırmaya katılan öğrencilerin "İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır" sorusuna, verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,21 civarında bulunurken; erkeklerin 2,01 ve kızların 2,53 ortalama olduğu görülmektedir.

Tablo 31. Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım." sorusuna ilişkin dağılım

CİNSİYET	BİRİNİN DAVETİNİ GERİ ÇEVİRİRKEN MUTLAKA HASTALIK GİBİ ÖNEMLİ BİR BAHANE BULMAYA ÇALIŞIRIM.					TOPLAM
	Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor	
Erkek	74	32	16	10	10	142
Kız	44	23	15	6	3	91
Toplam	118	55	31	16	13	233

Tablo 31'de görüldüğü gibi "Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım" sorusuna, deneklerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 denekten, 142 erkeğin 74'ü beni hiç tanımlamıyor, 32'si beni biraz tanımlıyor, 16'sı oldukça iyi tanımlıyor, 10'u iyi tanımlıyor ve 10'u da çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız denekten ise, 44'ü beni hiç tanımlamıyor, 23'ü beni biraz tanımlıyor, 15'i oldukça iyi tanımlıyor, 6'sı iyi tanımlıyor ve 3'ü de çok iyi tanımlıyor demektedirler.

BDEÖ	Cinsiyeti	Öğrenci sayısı	Ortalaması
Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım	erkek	142	1,9437
	Kız	91	1,9121
	Toplam	233	1,9313

Buradan da, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca kendilerine güvenlerinin ve liderlik özelliklerinin gelişmiş olduğu düşüncesine de varılabilir. Zira bu sonucu; ortalamaların da eşit (1,93$\pm$1,94) olması destekler görülmektedir.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Boyun eğici davranışlarla ilgili çalışmaların ülkemizde pek az olduğu görülmektedir. Olan sınırlı sayıdaki çalışmalar ise; depresyon ya da diğer ruhsal bozukluk belirtileriyle ilişkilendirilmiştir. Bazı çalışmalarda boyun eğici davranışlarla depresyon arasında pozitif korelasyon (ilgileşim) olduğu bildirilmiştir (O'connor ve ark, Allan ve Gilbert 2002).

Ayrıca şiddet; ikibinli yılda, milenyum hastalığı gibi yayılmakta hatırı sayılır derecede de artmaktadır. Özellikle ailede şiddet ve okullardaki şiddete yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından acilen tedbir alınmazsa çok daha olumsuz durumlara gideceği kaçınılmazdır.

Çocukken şiddete maruz kalma ve tanık olma, psikiyatrik ve fiziksel davranış bozukluklarının nedeni olarak bildirilmiştir (Malinosky-Rummel 1993, McCauley ve ark 1997, Kaplan ve ark 1998, Tollestrop ve ark 1999, Wisner ve ark1999, Campbell 2002).

Bu çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik durumlarının, boyun eğici davranışlara etkisi ve anne-baba arasında ve kendisine sözel ve fiziksel şiddet, boyun eğici davranışlarla ilişkilendirilmiştir.

S.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarından 300 öğrenciye anket uygulanmıştır. Karaman BESYO'dan 77, Konya BESYO'dan da 156 öğrenci ve 142 erkek, 91 kız olmak üzere toplam 233 öğrencinin vermiş oldukları cevaplar kayda değer görülmüştür.

Yaptığımız çalışmaya katılan, öğrencilerin cinsiyetinin %60,9'u erkek ve %39,1'inin de kız olduğu görülmektedir. Anket yapılan yüksekokulların (Konya ve Karaman BESYO) öğrenci kapasiteleriyle orantılı olarak erkek öğrenci doğal olarak sayıca üstündür. BESYO'ya öğrenci yerleştirilmesinde, %60 erkek ve %40 oranında kız alınmasının da bunda büyük etkisi vardır.

Bu çalışmamıza katılan 3.sınıf öğrencilerinin fazlalığı ve 4.sınıf öğrencilerinin daha az oldukları görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerin 21–23 yaş arasında yoğunlaştığı (%54,1) görülmektedir. Diğer yoğunluk ise; 18–20 yaşlar arası (%23,69) ile ikinci sıklıkta gelmektedir. Öğrencilerin yaş ortancası, 22.09 (18,0–27,0)'dur. Çalışmaya daha az katıldığı gözlenen dördüncü sınıf öğrencilerinin ders müfredatları gereği öğretmenlik uygulamasında (yerleşke alanı dışındaki okullarda) olabilecekleri düşünülmektedir.

Yaptığımız çalışmada, anne ve baba eğitim durumları; Annenin eğitim durumu, %49,8 ilkokul mezunu ile ilk sırayı alırken, ikinci sırayı da %25,8 ortaokul/lise mezunu anneler almaktadır. Hiçbir okul mezunu olmayanlar %18 iken, yüksekokul mezunu olan anneler %6 ve %0,4'ünün ise master/doktora eğitimli olduğu görülmektedir. Ortalaması ise; 2,21'dir. Babanın eğitim durumu ise; %4,3'ü hiçbir okul mezunu değil, %45,5'i ilkokul mezunu, %36,9'u ortaokul/lise mezunu, %13,3'ü yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir.

Baba eğitim düzeyi ile anne eğitim düzeyi arasında negatif yönde bir eğilim olduğu tespit edilmiştir. Ortalaması ise, 2,59'dur. Ailede annenin eğitim düzeyi düştükçe, babanın otoritesinin artacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirleri 400 ila 850 YTL arasında, %2,6'sı 200 YTL ve aşağısında, %11,2'si 200–400 YTL arasında, %30'u 400–600 YTL arasında, %29,6'sı 600–850 YTL ve %26,6'sı da 1000YTL ve üzerinde olduğu görülmektedir. 400–600 YTL arasında ve 600–850 YTL arasında gelir seviyesi $\pm$ %30 ile ilk sırayı almakta iken, en düşük sıklıktaki gelir ise, 200 YTL ve aşağısında %2,6 olarak belirlenmiştir. Ortalaması ise, 3,66'dır. Gelir seviyesi düşük ailelerde, gelir seviyesi yüksek ailelere oranla daha fazla şiddet görüleceği düşünülmektedir. Kaya ve ark (2004)'nın Tıp Fakültesi öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada, öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri şu şekildedir: %11,7'sinin 200 YTL'den az, %38'inin 200–499 YTL, %37,5'inin 500–1000 YTL, %12,8'inin 1000 YTL'den fazladır. Bu çalışma bizim sonuçlarımızla paralellik göstermektedir. Bu durum; BESYO öğrencilerinin aile gelir seviyelerinin düşük, fakat diğer üniversite öğrencilerinin (tıp öğrencileri gibi) aile gelir seviyelerinin yüksek olamayabileceği düşüncesine katkıda bulunmaktadır.

Annenin meslek durumu; %86,7'si ev kadını, %0,4'ü işçi, %3,9'u memur, %0,9'u esnaf-tüccar, %1,3'ü serbest meslek ve %6,9'u da, emekli olduğu görülmektedir. Ortalaması ise; 1,50'dir. Babanın meslek durumu ise; %16,7'si işçi, %12,9'u çiftçi, %17,2'si memur, %10,3'ü esnaf-tüccar, %7,3'ü serbest meslek, %35,6'sı ise, emekli olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %86,2'sinin annesi ev hanımıdır. İkinci sıklıkta (%6,9) emekli anneler gelmektedir. Babalarının ise, %35,6'sı emeklidir. İkinci sıklıkta (%17,2) memurlar gelmektedir. Ortalaması ise, 3,85'dir. Kaya ve ark (2004)'nın Tıp Fakültesi ile yapmış oldukları çalışmada, Öğrencilerin %79,3'ünün annesi ev hanımıdır. İkinci sıklıkta (%9,5) emekli anneler gelmektedir. Babalarının %37'si memurdur. İkinci sıklıkta (%23,1) yine emekliler gelmektedir.

Öğrencilerin %88'i çekirdek aileden gelmekte iken, %7,7 parçalanmış aile oranı olarak görülmektedir. Ortalaması ise; 1,19'dur. Parçalanmış ailelerde öğrencilerin boyun eğici davranışlara ve şiddete daha yakın olabileceği düşünülmektedir. Kaya ve ark (2004)'nın yapmış oldukları çalışma da, bizim çalışmamızı desteklemektedir.

Öğrencilere anne ve babaları arasında sözel şiddet olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Buna göre; %13,3'ü evet, %69,1'i hayır, %17,6'sı kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen öğrencilerin çoğunlukla (%69,1) diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da

fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise, ± 2,04'dür. Bu duruma göre, öğrencilerin anne ve babası arasında sözel şiddet olmadığı düşünülmektedir.

Öğrencilere anne ve babaları arasında fiziksel şiddet olup olmadığını sorusuna; %11,2'si evet, %63,9'u hayır, %24,9'u kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen öğrencilerin çoğunlukla (%63,9) diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise, ± 2,13'tür.

Bu duruma göre, öğrencilerin anne ve babası arasında fiziksel şiddet olmadığı düşünülmektedir. Kaya ve ark (2004)'nın yapmış oldukları çalışma da, bizim sonuçlarımıza paralellik göstermektedir. Fakat Ayrancı ve ark (2002), Eskişehir'de birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda yaptıkları araştırmada, katılımcı kadınların %36,4'ünün fiziksel şiddetten yakındığını, %71,4'ünün geçmişteki ya da şimdiki gebelik döneminde ruhsal/sözel, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını saptamışlardır.

Öğrencilere karşı şimdi sözel şiddet olup olmadığını sorusu sorulmuş; %3,4'ü evet, %77,7'si hayır, %18,9'u kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen öğrencilerin çoğunlukla (%77,7), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise, ± 2,15'dir. Bu duruma göre, öğrencilere karşı şimdi sözel şiddet olmadığı görülmektedir.

Öğrencilere karşı şimdi sözel şiddet olup olmadığını sorusu sorulmuştur. Buna göre; %3,4'ü evet, %84,5'i hayır, %12'si kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen öğrencilerin çoğunlukla (%84,5) diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise, ± 2,08'dir. Bu duruma göre, öğrencilere karşı şimdi fiziksel şiddet olmadığı görülmektedir.

Öğrencilere çocukken sözel şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorusu sorulmuştur. Buna göre; %19,3'ü evet, %70,4'ü hayır, %10,3'ü kısmen dedikleri görülmektedir. Hayır diyen öğrencilerin çoğunlukla (%70,4), diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise, ± 1,90'dır. Bu duruma göre, öğrencilere karşı şimdi fiziksel şiddet olmadığı görülmektedir.

Öğrencilere çocukken fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorusu sorulmuştur. Buna göre; %22,7'si evet, %69,5'i hayır, %7,7'si kısmen dedikleri görülmektedir. Burada da hayır diyen öğrencilerin çoğunlukla (%69,5) diğer evet ve kısmen diyenlerin toplamlarından da fazla olduğu görülmektedir. Ortalama ise ± 1,84'tür. Bu duruma göre, öğrencilere karşı şimdi fiziksel şiddet olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin "Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım"a karşılık öğrencilerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 99'u beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız öğrenciden ise, 59'u beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının (Çok iyi tanımlıyor diyen 2 kişi) düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla büyük farkla "bu soru"nun kendilerini tanımlamadığını belirttikleri için, burada öğrencilerin boyun eğici davranış göstermedikleri düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa, tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam" a karşılık verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,50 civarında bulunurken; erkeklerin 1,47 ve kızların 1,54 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin ortalama olarak erkeklerden yüksek olması, erkeklere göre kısmen biraz daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (108 öğrenci) öğrencilerin "Çok iyi tanımlıyor"a göre (15 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplardan erkek-kız ortalaması 2,04 civarında bulunurken; erkeklerin 2,13 ve kızların 1,90 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; erkek öğrencilerin ortalama olarak kızlardan yüksek olması, erkeklerin kızlara göre daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir. Kaya ve ark (2004)'nın yapmış oldukları çalışma da, erkek öğrenciler daha çok boyun eğici davranış göstermektedirler. Bu da; bizim sonuçlarımıza paralellik göstermektedir.

Öğrencilere "Paranın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan, oradan uzaklaşırım"a karşılık, öğrencilerin verdikleri cevaplarda toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 100'ü beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız öğrenciden ise, 62'si beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla büyük farkla bu sorunun kendilerini tanımlamadığını belirtmektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (162 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (18 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Yine; öğrencilerin verdikleri cevaplardan erkek-kız ortalaması 1,64 civarında bulunurken; erkeklerin 1,67 ve kızların 1,60 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir.

Öğrencilerin "Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam"a karşılık, öğrencilerin verdikleri cevaplarda toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 115'i beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız öğrenciden ise, 79'u beni hiç tanımlamıyor

dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla büyük farkla "bu soru"nun kendilerini tanımlamadığını belirtmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (194 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (9 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,37 civarında bulunurken; erkeklerin %1,41 ve kızların, %1,31 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; erkek öğrencilerin ortalama olarak kızlardan yüksek olması, erkeklerin kızlara göre daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım"a karşılık verdikleri cevaplarda, "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (194 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (9 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,72 civarında bulunurken; erkeklerin 2,90 ve kızların, 2,43 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; erkek öğrencilerin ortalamaları kızlardan yüksek olması, erkeklerin kızlara göre daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Öğrencilerin "Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse ben susarım"a karşılık verdikleri cevap, "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (104 öğrenci) öğrencilerin "Çok iyi tanımlıyor"a göre (18 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması $\pm$2,14 civarında bulunurken; erkeklerin 2,00 ve kızların, 2,36 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin ortalamaları erkeklerden yüksek olması, kızların erkeklere göre biraz daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Araştırıcılara (Tolan B, İsen G, Batmaz 1985, Petrovski 1986) göre, somut ya da soyut bir baskı aracılığıyla davranış ve görüşlerini değiştirme ve baskı yönüne doğru uyum göstermesi olarak tanımlanan uymacı eğilimler aracılığıyla birey salt baskı ya da şiddete doğrudan maruz kalma yoluyla değil, otorite figürüne karşı çıkma, onaylama ve itaat etme eğilimi göstererek de boyun eğici davranışlar geliştirmiş olabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin "Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim" sorusuna karşılık verdikleri cevap, "Beni hiç tanımlamıyor" (78 öğrenci) ve "Beni biraz tanımlıyor" (78 öğrenci) diyen erkek ve kız öğrencilerin "Çok iyi tanımlıyor" (27 öğrenci) ve "İyi tanımlıyor"a göre (20 öğrenci) fazlalığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cevaplar erkek-kız ortalaması 2,31 civarında bulunurken; erkeklerin 2,90 ve kızların, 2,43

ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; erkek öğrencilerin ortalamaları kızlardan yüksek olması, erkeklerin kızlara göre daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Öğrencilerin "Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim" sorusuna, "Beni hiç tanımlamıyor" (59 öğrenci) ve "Beni biraz tanımlıyor" (56 öğrenci) diyen erkek ve kız öğrencilerin "Çok iyi tanımlıyor" (41 öğrenci) ve "İyi tanımlıyor"a göre (33 öğrenci) diğerleri kadar olmasa da fazlalığı görülmektedir. Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin cevap oranlamalarının birbirine yakınlığı, boyun eğici davranış sergilemekten ziyade anne ve babaya saygıdan dolayı sesiz kaldıkları düşüncesine de ulaşılabilir. Zira bu sonucu; ortalamaların da eşit (2,74) olması destekler görülmektedir. Ayrıca yine bu verilerden kısmen de olsa öğrencilerin boyun eğici davranış sergileyebilecekleri sonucu da çıkabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem" sorusuna, "Beni hiç tanımlamıyor" (94 öğrenci) ve "Beni biraz tanımlıyor" (66 öğrenci) diyen erkek ve kız öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor" (24 öğrenci) ve "İyi tanımlıyor"a göre (18 öğrenci) fazlalığı görülmektedir. Buradan da, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir (Tablo 24). Öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,19 civarında bulunurken; erkeklerin 2,14 ve kızların, 2,26 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin ortalamaları erkeklerden yüksek olması, kızların erkeklere göre daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Öğrencilerin, "Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım" sorusuna, "Beni hiç tanımlamıyor" (71 öğrenci) ve "Beni biraz tanımlıyor" (88 öğrenci) diyen erkek ve kız öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor" (10 öğrenci) ve "İyi tanımlıyor"a göre (28 öğrenci) fazlalığı görülmektedir. Buradan da, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte ve liderlik özelliklerinin bulunduğu sonucunu düşünülebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 2,21 civarında bulunurken; erkeklerin 2,24 ve kızların, 2,17 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; erkek öğrencilerin ortalamaları kızlardan yüksek olması, erkeklerin kızlara göre biraz daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, "İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım" sorusuna, "Beni hiç tanımlamıyor" (33 öğrenci) ve "Beni biraz tanımlıyor" (30 öğrenci) diyen erkek ve kız öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor" (89 öğrenci) ve "İyi tanımlıyor"a göre (43 öğrenci) daha az olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması $\pm$3,53 civarında bulunurken; erkeklerin 3,50 ve kızların 3,58 ortalama olduğu görülmektedir. Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin sorulan soruya vermiş oldukları cevaplara göre de kendilerinden emin oldukları ve özgüvenlerinin fazlalığı sonucu da düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim" sorusuna, öğrencilerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 12'si beni hiç tanımlamıyor, 16'sı beni biraz tanımlıyor, 28'i oldukça iyi tanımlıyor, 28'i iyi tanımlıyor ve 58'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız öğrenciden ise, 5'i beni hiç tanımlamıyor, 12'si beni biraz tanımlıyor, 13'ü oldukça iyi tanımlıyor, 15'i iyi tanımlıyor ve 46'sı da çok iyi tanımlıyor demektedirler. Buradan da, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin "Beni hiç tanımlamıyor" (17 öğrenci) diyen erkek ve kız öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (104 öğrenci) daha az olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 3,81 civarında bulunurken; erkeklerin 3,73 ve kızların 3,93 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin ortalamaları erkeklerden yüksek olması, kızların erkeklere göre biraz daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir. Buradan da, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin sorulan soruya vermiş oldukları cevaplara göre de nezaketli ve özgüvenlerinin fazlalığı sonucuna da varılabilir.

Öğrencilerin "İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım" sorusuna, öğrencilerin verdikleri cevaplarda toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 88'i beni hiç tanımlamıyor demekte ve 91 kız öğrenciden ise, 48'i beni hiç tanımlamıyor dedikleri ve diğer seçenekleri cevaplayanların sayılarının düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla büyük farkla bu sorunun kendilerini tanımlamadığını belirtmektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin; "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (136 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (12 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması 1,87 civarında bulunurken; erkeklerin 1,83 ve kızların 1,92 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin ortalamaları erkeklerden yüksek olması, kızların erkeklere göre biraz daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir. Öğrencilerin sorulan soruya vermiş oldukları cevaplara göre de kendilerinden emin oldukları ve özgüvenlerinin fazlalığı sonucu da düşünülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin; "Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam" sorusuna verdikleri cevap, "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (92 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (13 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Zira bu sonucu; ortalamaların da eşit (2,04±2,05) olması destekler görülmektedir. Ayrıca kendilerine güvenlerinin ve liderlik özelliklerinin gelişmiş olduğu düşüncesine de varılabilir.

"İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır" sorusuna, öğrencilerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 69'u beni hiç tanımlamıyor, 34'ü beni biraz tanımlıyor, 18'i oldukça iyi tanımlıyor, 10'u iyi tanımlıyor ve 11'i de çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız öğrenciden ise, 35'i beni hiç tanımlamıyor, 18'i beni biraz tanımlıyor, 11'i oldukça iyi tanımlıyor, 8'i iyi tanımlıyor ve 19'u de çok iyi tanımlıyor demektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin; "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (104 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (30 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca kendilerine güvenlerinin ve liderlik özelliklerinin gelişmiş olduğu düşüncesine de varılabilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar erkek-kız ortalaması ±2,21 civarında bulunurken; erkeklerin 2,01 ve kızların 2,53 ortalama olduğu görülmektedir. Buna göre; kız öğrencilerin ortalamaları erkeklerden yüksek olması, kızların erkeklere göre kısmen daha boyun eğici davranış sergileyebileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, "Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım" sorusuna, öğrencilerin verdikleri cevaplarda; toplam 233 öğrenciden, 142 erkeğin 74'ü beni hiç tanımlamıyor, 32'si beni biraz tanımlıyor, 16'sı oldukça iyi tanımlıyor, 10'u iyi tanımlıyor ve 10'u da çok iyi tanımlıyor demektedirler. 91 kız öğrenciden ise, 44'ü beni hiç tanımlamıyor, 23'ü beni biraz tanımlıyor, 15'i oldukça iyi tanımlıyor, 6'sı iyi tanımlıyor ve 3'ü de çok iyi tanımlıyor demektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin "Beni hiç tanımlamıyor" diyen erkek ve kız (118 öğrenci) öğrencilerin, "Çok iyi tanımlıyor"a göre (13 öğrenci) fazlalığı üstün bir şekilde görülmektedir. Buradan, araştırmaya katılan öğrencilerin boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca kendilerine güvenlerinin ve liderlik özelliklerinin gelişmiş olduğu düşüncesine de varılabilir. Zira bu sonucu; ortalamaların da eşit (1,93±1,94) olması destekler görülmektedir.

Bu çalışmada, anne ve baba arasında fiziksel ve sözel şiddet olmaması ile öğrencilerin boyun eğici davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Baba eğitim düzeyi ile anne eğitim düzeyi arasında negatif yönde bir eğilim olduğu tespit edilmiştir.

Kaya ve ark (2004)'nın yapmış oldukları çalışmada da, sadece anne-baba arasında fiziksel şiddet olması ile öğrencilerin boyun eğici davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Baba ve annenin eğitim düzeyi ile, boyun eğici davranış geliştirme arasındaki ilişki de, anne tutumlarına ve özdeşim süreçlerinde annenin rolünün önemine dikkat çekmektedir. Bu sonuç annenin eğitim düzeyi düştükçe, aile içinde babanın temsil ettiği otoriteye karşı çıkmanın azalması, kabullenme ve onaylama eğilimi ile bir özdeşim ve rol modeli nesnesi olarak boyun eğici davranış geliştirme arasında bir ilişki kurulabileceğini göstermektedir. Bu da şiddetin varlığından çok, onun nasıl algılandığı ve nasıl yorumlandığı belirleyici olmaktadır (Kaya ve ark 2004).

Şiddet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki; oluşturduğu çözümsüzlük, çaresizlik ve duygusal bozukluklar ile boyun eğici davranışların, saldırgan davranışların veya çekingen tutumların gelişmesini kolaylaştırma biçiminde olabilir.

Boyun eğici davranışların yaygınlık kazanması bireyin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileme yanında, toplumsal yaşamın temel sorunlarını sağlıklı biçimde çözmeye yönelik tutum ve beceri geliştirmesini engelleyecek, toplum lideri olma gücünü ortadan kaldıracaktır. Toplumun en küçük ekonomik birimi olan ailenin (Engels 1979) içinde yaşayan şiddetin aynı zamanda toplumsal şiddetin aileye özgü kristalize olmuş bir biçimi olduğu düşünüldüğünde (Duhm 1987) aile içi şiddeti saptama, önleme ve yarattığı olumsuz sonuçları gidermenin yanında, şiddetin sosyal ve ekonomik kaynaklarını ortadan kaldırmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç:

Bu çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik durumlarının boyun eğici davranışlara etkisi sözel ve fiziksel şiddetin boyun eğici davranışlarla ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmamıza katılanların, boyun eğici davranışlarında cinsiyetler arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Anne baba arasında sözel ve fiziksel şiddete rastlanmamıştır. Öğrencilere şimdi sözel ve fiziksel şiddet durumuna rastlanmamıştır. Öğrencilerin çocukluklarında da sözel ve fiziksel şiddet görülmemiştir.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin, boyun eğici davranış sergilememekte oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kendilerine özgüvenlerinin ve liderlik özelliklerinin gelişmiş olduğu ve ebeveyne saygılarının varlığı düşüncesine de varılabilir. Yaptığımız çalışmada; öğrencilerin beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencisi olmalarının sonuçları etkilediği düşünülmektedir. Çünkü araştırmaya katılanların bireysel ve takım sporu yaptıkları aynı zamanda spor kültürüne sahip olmaları gibi nedenler sayılabilir.

6. ÖZET

S.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ/ KONYA–2007
Kemal KABASAKAL
Danışman
Yrd. Doç. Dr. Özden TAŞĞIN

Çocukların ve gençlerin yetiştirilmelerinde ve gelişmelerinde boyun eğici davranışlar önemli bir yer tutmaktadır. Boyun eğici davranışların ise gençlerde şiddet eğilimine yol açabileceği düşüncesi oluşabilir. Boyun eğici davranışlar ve şiddet eğilimi davranışlar sergileyen gençlere, ailelerindeki yetiştirilme durumları ve kitle iletişim araçlarının da etkisi olabilmektedir.

Bu araştırmada, Selçuk Üniversitesi Konya ve Karaman'da bulunan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinde, bazı sosyo-demografik faktörler ve şiddetle ilgili ailesel ve kişisel öyküleriyle, boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %60,9'u erkek, %39,1'inin kız ve yaş grupları ortalaması ise 22,09'dur. Öğrencilerin babalarının aksine, annelerinin eğitim düzeyinde düşme vardır. Erkek öğrenciler, kızlara göre daha çok boyun eğici davranış göstermektedirler.

Araştırmamıza katılanların, boyun eğici davranışlarında cinsiyetler arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Anne baba arasında sözel ve fiziksel şiddete rastlanmamıştır. Öğrencilere şimdi sözel ve fiziksel şiddet durumuna rastlanmamıştır. Öğrencilerin çocukluklarında da sözel ve fiziksel şiddet görülmemiştir.

Anahtar kelimeler: boyun eğici davranış, şiddet, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencisi, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

7. SUMMARY

S.U. Institute of Helath Sciences

Department of Physical Education and Sports

Master of Science Thesis, Konya-2007

Kemal Kabasakal

Advisor

Assistan Professor Özden Taşğın

Submissive behaviors have an important place on development and training of children and youth. On the other hand, it can be thought that the submissive behaviors may cause violence tendency in youth. The special growth situations and mass media may effect the youth who have submissive behaviors and violence tendency.

In this research, we aimed to examine the relationship between some socio-demografic factors, family and individual stories about violence and submissive behaviors of the students in Physical Education and Sports College in Konya and Karaman.

60.9 percent of students who took place in the research are male and the rest 39.1 percent are female and the age average is 22.09. The education level of mothers, compared to the fathers are low. Submissive behaviors of male students are higher than female students.

There is a significant difference between the sex and submissive behaviors of our research sample. We don't find any physical and verbal violence between parents. There is no physical and verbal violence toward students both at present and in their childhood.

Keywords: Submissive behavior, Violence, Students in Physical Education and Sports College, Scale of Submissive behavior

8. KAYNAKLAR

Acet M (1997) *Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi, Voleybol ve Basketbol Seyircileri İle Karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss.10–20, İstanbul.

Acet M (2001) *Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Allan S, Gilbert P (2002) *Anger and Anger Expression in Relation to Perceptions of Social Rank*, Entrapment and Depressive Symptoms, Personal İndiv Differ, 32: 551–565.

Akarcalı S (1996) *Televizyon ve Şiddet*, Yeni Türkiye Derg, Eylül-Ekim, sayı 11, s.553–560.

Akkök F (1992) *Özürlü Çocukların Eğitiminde Aile Rehberliği*, Özel Eğitim Derg, 1: 8–1.

Aydın O, Aydın G (1993) *Ekranda izlenen şiddet saldırgan davranışları arttırır mı?,* Psikiyatri, Psikoloji ve Psiko-farmakoloji Derg, (3P), 1, 43-51.

Aydoğmuş K (1998) *Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları,* Remzi Kitabevi, ss:145–158, İstanbul.

Ayrancı Ü, Günay Y, Ünlüoğlu İ (2002) *Hamilelikte aile içi eş şiddeti,* Anadolu Psikiyatri Derg, 3: 75–87.

Aziz A (1982) *Toplumsallaşma ve Kitlesel Etkileşim*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Bandura, Ross Ross (1963) *Imitation of Film-Mediated Agressive Models*, Journal of Abnormal and Social Psychology, 66: 3–11.

Bandura A (1986) *Social Foundations of Thought and Action, A social Cognitive Theory, Englewood Cliffs*, NJ Prentice Hall.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları,* Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.

Berber Ş (1990) *Sosyo-Ekonomik Faktörlerin ve Ana-Baba Tutumlarının Okul Başarısına Etkisi,* Gazi Üniversitesi Toplumsal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Berkowitz L (1974) *Some determinants of İmpulsive Aggresion Role of Mediated Associations With Re-inforcements for Aggression*, *Pyschological Review*, 81: 76–165.

Bilal G (1984) *Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Uyum Düzeylerine Etkisi,* H.Ü. Sosyal bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora tezi, Ankara.

Binbaşıoğlu C (2000) *Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları,* Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, Milli eğitim Basımevi, İstanbul.

Bursa Rehberlik ve Araştırma Merkezi (2004) *Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları ve Özel Eğitim Gerektiren Durumlar,* Bursa.

Büyüköztürk Ş (2003) *Veri Analizi El Kitabı,* İstatistik, Araştırma, Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum, Pegem A Yayınları, Ankara.

Campbell JC (2002) *Health consequences of intimate partner violence*, Lancet, 359: 1331–1336.

Cüceloğlu D (1993a) *İyi Düşün Doğru Karar Ver,* Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Cüceloğlu D (1993b) *Yeniden İnsan İnsana,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu D (1998) *İçimizdeki Biz,* Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Çaplı B (2002) *Medya ve Etik,* İmge Kitabevi, Ankara.

Çelikkaya H (1997) *Eğitime Giriş,* Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Çiçekçioğlu M, Saçaklıoğlu F (1996) *Kadına Yönelik Şiddet ve Çözüm Yolları*, Toplum ve Hekim Dergisi, 11: 97–103.

Çolakoğlu T (2000) *Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Medyanın Etkisi (Güreş Örneği)*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Duhm D (1987) *Kapitalizmde Korku*, çev. Sölçün S, Kalem Yayınları, ss,98-101, İstanbul.

Ekşi A (1982) *Gençlerimiz ve Sorunları,* İstanbul Üniversitesi Yayınları, Mediko-Sosyal Yayın No:1, İstanbul.

Engels F (1979) *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Somer K, Marks-Engels Seçme Yapıtlar, III. Cilt, ss. 230–407, Ankara.

Erden T (1990) The Validity And Reliability Study Of Turkish Form Of Parental Acceptance Rejection Questionnaire. Thesis Submitted Inb Partial Fulfillment of The Requirements For The Degree of Master of Art In Educational Sciences, Bogaziçi Univetsity.

Friedman H, Johnson RL (1972) *Mass Media Use and Aggression, A Pilot Study in Cornstock, Television and Adolescent Aggressiveness*, U.S.

Gerbner, Gross, Morgan, Signirolli (1982) *Charting the Mainstream, Television's Contribution to Poltical Orientation*, Journal of Communication, 30: 37–47.

Grisso JA, Schwarz DF, Hirschinger N (1999) Violent İnjuries Among Women in an Urban Area, N Engl J Med, 341: 1899–1905.

Görmez K, Bayat B, Sezal İ, Göka E, Köse R, Özcan YZ, Kutlugün D, Sarımeşeli M, Kentli K, Cavcav D (1998) *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Bilim Serisi, 113, Ankara.

Güneş G, Kaya M, Pehlivan E (2000) *Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Ailelerinde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Bir Araştırma*, Toplum ve Hekim, 15: 391–397.

Güngör E (1980) *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, ss.79, İstanbul.

Güngörmüş O (1998) *Baba Çocuk İlişkisi*, Remzi Kitabevi, ss. 245–254, İstanbul.

Hemengway D, Solnick S, Carter J (1994) *Child rearing violence,* Child Abuse Negl, 18: 1011–1020.

Hepburn MA (1998) *The Power of The Electronic Media in The Socialization of Young Americans*, İmplications for Social Studies Education, *Social Studies,* Mar/Apr 98, vol. 89 Issue 2, P71, 6p, Http://Trial.Global.Epnet.Com/ 2.4.2002.

Huesmann RL, Eron LD (1986) *Television and Aggressive Child A Crossnational Com-parison*, Hillsdale, NJ:Lavrence Erlbaum.

Hogben M (1998) *Factors Moderating The Effect of Televised Aggression on Viewer Behavior*, Communation Research, 220-247, Beverly Hills.

Hortaçsu N (1997) *İnsan İlişkileri*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Jersild A (1972) *Çocuk Psikolojisi*, çev. Günçe G, Yeni Desen Matbaası, Ankara.

Kaplan N, Sadock BJ, Grebb JA (1994) *Agression, Accident And İnjuries*, Synopsis of Psychiatry, Williams Pub. Pg. 171–179.

Kaplan SJ, Pelcovitz D, Salzinger S ve ark (1998) *Adolescent Physical Abuse, Risk for Adolescent Psychiatric Disorders,* Am J Psychiatry, 155: 954–959.

Kaptanoğlu C (2002) *Psikodinamik Açıdan Şiddet*, Toplum ve Hekim Derg, 17: 66.

Karaküçük S, Yenel F (1997) *Türk Sporunun Gelişmesi ve Topluma yaygınlaştırılması Bakımından Basının Etkinliği,* Gazi Üniversitesi, BESYO Derg, Cilt: 2, Sa: 2, Ankara.

Kaya B (2001) *Cezaevi Olayları ve Hekim Tutumları*, Sağlık-Toplum-Siyaset, 6: 56–61.

Kaya M, Güneş G, Kaya B, Pehlivan E (2004) *Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi,* Anadolu Psikiyatri Derg, Sa. 5–10.

Kırcaoğlu D (2006) *Anne Baba Eğitimi,* http://www.ntvmsnbc.com

Kolobe (2004) Childrearing practices and Developmental Expectations For Mexican-American Mothers and The Developmental Status of Their Infants. Physical Therapy. 84: 439–453.

Kulaksızoğlu A (1999) *Ergenlik Psikolojisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kulaksızoğlu A (2001) *Ergenlik Psikolojisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kunczik M (1994) *Gewalt Und Medien,* Böhlau, Köln.

Küçükkurt M (1991) *Televizyon ve Çocuk*, Aile Yazıları 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, ss.399–404, Ankara.

Malinosky-Rummel R (1993) *Longterm Consequences of Childhood Physical Abuse,* Psychol Bull, 114: 68–79.

Marangoz B (1993) *Çocuğumuzu Nasıl Eğitelim*, Mektup Yayınları, ss.52–54, İstanbul.

Martin SL, Moracco KE, Garro J ve ark (2002) *Domestic Violence Across Generations*, 31: 560–72, Findings from Northern India.

McCauley J, Kern DE, Kolodner K ve ark (1997) *Clinical Characteristics of Women With A History of Childhood Abuse,* Unhealed Wounds, 7: 1362–8, JAMA.

Media Dynamics (1996) Tv Dimensions, New York.

Michaud Y (1991) *Şiddet*, çev. Muhtaroğlu, C. İletişim Yayınları, İstanbul.

Minov, LaMay (1995) *Abondoned in The Wastelend, Children,* Television and The First Amendment, New York.

Mulan B (1999) *Consuming Television, Television an its Audence*, Blackwell Publishers, Oxford.

Mutlu E (1999) *Televizyon ve Toplum***,** T.R.T. Kurumu Yayınları, Ankara.

Moses R (1996) *Şiddet Nerede Başlıyor*, 6–7: 23–27, Cogita.

Neugebauer R (2000) Research on İntergenerational Transmission of Violence, The Next Generation, 335: 1116–1117. Lancet,

Nielsen Media Research (1998) *Report on Television,* New York.

Nirun N (1994) *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

O'connor LE, Bery JW, Weis J ve Ark (2000) *Submission And Empathy in Depression,* J Affect Disord, 71: 19–27.

Overmier JB, Seligman MI (1967) *Effects Of İnescapable Schok Upon Subsequent Escape and Avodiance Responding,* J Comp Physiol Psychol, 63: 28–33.

Önür N (1998) *Medya ve Eğitim***,** Atilla Yayıncılık, Ankara.

Özkan E (2006) *Öğrenmeyi Öğret Bana*, Bahçıvanlar Basım A.Ş., Konya.

Öztürk F (1998) *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*, Bağırgan Yayımevi, Ankara.

Öztürk SB (2003) *Spor, Taraftar Saldırganlığı ve Güvenlik Önlemleri*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Parke RD, Berkowitz L, Leyens JP, West S, Sebastian RJ (1977) *Film Violence and Aggression, A Field Experimental Analysis*, Advances in Experimental Social Psychology, Vol.10, Academic Pres, New York.

Petrovski AV (1986) *Topluluk ve Birey*, Sovyet Toplumsal Ruhbilimi, çev. Fidaner H, I. cilt, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Postman N (1994) *Televizyon öldüren Eğlence*; Gösteri Çağında Kamusal Söylem, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Riggs D, Caulfield M, Street A (2000) *Risk For Domestic Violence*, *Factors Associated With Perpetration and Victimization,* J Clin Psychol, 56:1289–1316.

Sakin A (2007) *Oyun Sanal Bunalım Gerçek*, Zaman Ailem Dergisi, sayı:213 ss: 18–23

Savaşır I, Şahin NH (1997) *Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği*, Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme, Sık Kullanılan Ölçekler, Özyurt Matbaacılık, ss.100–103, Ankara.

Sayın Ö (1999) *Aile Ortamında Televizyonun Çocuğun Toplumsallaştırılmasında Tek Yönlü Belirleyiciliği*, İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Severin W J ve Tankard JW (1979) *Communication Theorise*, Hastings House, New York.

Sezen Y (1999) *Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar,* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, No:39, ss.25, İstanbul.

Signorielli N (2003) *Prime Time Violence 1993-2001*, *Has The Picture Really Changed*?, Journal of Broadcasting and Electronic Media 47 (1), pp.36-57.

Thomas GM (1985) *Television Violence and Children*, *Video Violence and Children*, Edit by Geoffrey Barlow and Alison Hill, St Martin's Press, New York.

Tolan B, İsen G, Batmaz V (1985) *Ben ve Toplum*, Sosyal Psikoloji-I, Teori Yayınları, Ankara.

Ünsal A (1996) *Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojis*i, Kış-Bahar, Sayı 6–7, Cogito.

Vural S (1998) *Televizyondaki Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkisi*, III. Aile Şurası Tebliğleri, T.C. Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, No.106, ss.634–643, Ankara.

Walsh D, Goldman LS, Brown R (1996) *Physician's Guide to Media Violenc, Chicago,* American Medical Association.

Whirter JM, Acar VN (1998) *Çocukla İletişim*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Wisner CL, Gilmer TP, Saltzman LE ve ark (1999) *Intimate Partner Violence Against Women,* Do Victims Cost Health Plans More, J Fam Pract, 48: 439–43.

Yavuzer H (1982) *Çocuk ve Suç*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Yavuzer H (1984) *Çocuk Psikolojisi,* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Yavuzer H (1993) *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer H (1997) *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer H (1998a) *Ana-Baba ve Çocuk,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer H (1998b) *Yaygın Anne Baba Tutumları,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer H (2000) *Okul Çağı Çocuğu,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer H (2002a) *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Remzi Kitabevi, İstanbul

Yavuzer H (2002b) *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yetim A (2000) *Sosyoloji ve Spor*, Topkar Matbaacılık, ss.114–196, Ankara.

Yıldırım M, Akbıyık Y (1999) *Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları*, Yenimahalle Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Ankara.

Yılmaz H (2002) *Sevgili Anne ve Babacığım Lütfen Bu Kitabı Okur musunuz,* Çizgi Kitabevi, Konya.

Yörükoğlu A (1996) *Aile Tutumları ve Çocuk Yetiştirme,* GATA Semineri, Ankara.

Yörükoğlu A (2004) *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul.

(Erişim a) http:// aile-hekimligi.uludag.edu.tr,

(Erişim b) http://aeokulpdr.sitemynet.com

(Erişim c) http://www.ailem.zaman.com.tr, bölüm:çocuğum, sayı:166.

(Erişim d 2006) http://www.anneolmak.com

(Erişim e) http://www.bebekkokusu.com, Herken H, Özkan İ, *Anne-Babanın Çocuk Gelişimine Etkileri.*

(Erişim f 2004) http://www.bilkent.edu.tr/yuva

(Erişim g 2006) http://www.bizim.dk/modules/xt_conteudo/index.

(Erişim h 2003) http://www.draligus.com, *Agresif çocuk saldırgan davranışlar*.

(Erişim i) http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/*aile_tutumlari*.htm

(Erişim j 2003) http://www.kenthaber.com/arsiv/haberler

(Erişim k) http://www.mcaturk.com/cocuk_davranis.htm.

(Erişim l) http://www.panik-atak.com

(Erişim m 2006) http://www.psikologum.com

(Erişim n 2005) http://www.psy.metu.edu.tr/research/baptr.pdf, *Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Çocuğun Duygusal Gelişimi Üzerindeki Etkileri*.

(Erişim p) http://www.ruhsagligi.org/*Çocuklarda Saldırganlık Dürtüsü*

(Erişim r 2006) http://www.sabah.com.tr, Ağcagiller Türkiye'de şahlandı.

(Erişim s 2006) http://turgutaydin.250free.com/cgi/dinibilgiler/ilmihal/itikat4index.htm

(Erişim t) http://www.yuvarehberim.com

9. ÖZGEÇMİŞ

1969 yılında Konya'da doğdu. 1992 yılında Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nu kazandı ve 1996 yılında mezun oldu. Aynı yıl Bitlis İli, Mutki İlçesi, Mutki Lisesi'nde beden eğitimi öğretmeni olarak göreve başladı. Burada iki yıl yönetici ve beden eğitimi öğretmeni olarak görev yaptıktan sonra Aksaray İli'ne tayin oldu.

1999 yılında açılan sınavı kazanarak, S.Ü. Karaman Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'na öğretim görevlisi olarak atandı.

2002 yılında vatani görevini Afyon'da tamamladı.

Halen S.Ü. Karaman Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak görevini sürdürmektedir.

Evli ve iki çocuk babasıdır.

10. TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda yardımlarını benden esirgemeyen Doç.Dr. Fahrettin ALKAN'a, Doç.Dr. Bahadır AKIN'a, Yrd.Doç.Dr. Ahmet SANİOĞLU'na, Yrd.Doç.Dr. Hamdi Pepe'ye, Öğrt.Gör.Dr. Mehmet ULUKAN'a, Öğrt.Gör. Hasan ŞAHAN'a, Öğrt.Gör. Sinan DİNÇ'e, Arş.Gör. Ahmet UZUN'a, ve Arş.Gör. Mustafa YILDIZ'a teşekkür ederim.

11. EKLER

Ek1. Anket Formları

Hazırlamakta olduğum bir çalışmamda aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar, bana büyük katkı sağlayacaktır. Yardımlarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Öğrt. Gör. Kemal KABASAKAL

Lütfen size uygun cevabı karşısındaki kutuya işaretleyiniz.

1) Cinsiyetiniz (e)- (k)	
2) Sınıfınız	
3) Yaşınız (örn. 20)	
4)Ailenizde birey sayısı (siz dahil)	
a) 3 kişi	
b) 4-5 kişi	
c) 6-7 kişi	
d) 8 ve yukarı	
5) Oturduğunuz ev kime ait	
a) Kira	
b) Kendimize ait	
c) lojman	
6) Babanızın öğrenim durumu	
a) Hiçbir okul mezunu değil	
b) İlkokul mezunu	
c) Ortaokul/lise mezunu	
d) Yüksekokul mezunu	
e) İleri eğitim görmüş (master-doktora)	
7) Annenizin öğrenim durumu	
a) Hiçbir okul mezunu değil	
b) İlkokul mezunu	
c) Ortaokul/lise mezunu	
d) Yüksekokul mezunu	
e) İleri eğitim görmüş (master-doktora)	
8) Ailenizin ortalama aylık geliri	
a) 200 milyon TL ve aşağısında	
b) 200-400 milyon TL arasında	
c) 400-600 milyon TL arasında	
d) 600-850 milyon TL arasında	
e) 1 milyar TL ve üzeri	
9) Babanızın mesleği	
a) İşçi (toprak, sanayi vb.)	
b) Çiftçi (kendi toprağında)	
c) Memur	
d) Esnaf/tüccar	
e) Serbest meslek (doktor, Avukat vb.)	
f) Emekli	
10) Annenizin mesleği	
a) Ev kadını	
b) İşçi (toprak, sanayi vb.)	
c) Memur	
d) Esnaf/tüccar	
e) Serbest meslek (doktor, Avukat vb.)	
f) Emekli	
11) Ailenizin durumu	
a) Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var	
b) Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var	
c) Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti)	
d) Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti)	

Hazırlamakta olduğum tez çalışmamda aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar bana büyük katkı sağlayacaktır. Yardımlarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Öğrt. Gör. Kemal KABASAKAL

Değişkenler	Evet	Hayır	Kısmen
12. Anneniz ve babanız arasında sözel şiddet var mı?			
13. Anneniz ve babanız arasında fiziksel şiddet var mı?			
14. Size karşı şimdi sözel şiddet var mıdır?			
15. Size karşı şimdi fiziksel şiddet var mıdır?			
16. Çocukken sözel şiddete maruz kaldınız mı?			
17. Çocukken fiziksel şiddete maruz kaldınız mı?			

NOT: İsim soyisim yazılmayacaktır.

Lütfen aşağıdaki sorulara, size uygun olan derecede bulunan bölmeyi işaretleyiniz.

1. Beni hiç tanımlamıyor,
2. Beni biraz tanımlıyor,
3. Oldukça iyi tanımlıyor,
4. İyi tanımlıyor,
5. Çok iyi tanımlıyor.

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç 1 **Çok iyi 5**

Değişkenler	1	2	3	4	5
18. Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam.					
19. Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım.					
20. Paranın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım.					
21. Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam.					
22. Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım.					
23. Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağzımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım.					
24. Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.					
25. Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim.					
26. Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem.					
27. Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım.					
28. İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım.					
29. Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim.					
30. İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.					
31. Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.					
32. İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır.					
33. Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.					